

ÅTERBLICKAR

**En livshistorisk studie av pensionerade folkbibliotekariers
upplevelser av sitt yrkesliv**

Sofie Eriksen & Lisa Rosenbäck

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Olof Sundin

År: 2014

© Sofie Eriksen & Lisa Rosenbäck

Title

Looking back - A life history study of retired public librarians' experiences of their professional life

Abstract

This master's thesis focuses on the experiences of retired public librarians in relation to their professional life. The public library as an institution and the librarian profession have to this day gone through many changes, and a high level of research has been conducted regarding this. Yet, there is a lack of perspective from those who have actually lived through and during these changes. Based on the stories of four former public librarians, and with the use of life-history method, the purpose of this thesis was to explore how retired librarians experience their professional life and the path to it.

This thesis has resulted in professional life stories, in which four retired librarians' experiences of professional life are portrayed. In order to understand the collective level that can be interpreted as identity-building for the former librarians, the theoretical starting point used in this thesis was the theory of social identity.

This thesis has shown that the retired librarians have experienced some extensive changes in relation to their profession and the library institution during their professional lives. Consistently the stories show the development in relation to the conception of literature and mediation, and the retired librarians can be said to have clung to the importance of literature and reading during their careers, although this has taken different forms in different times. The result also shows experiences regarding the relationship with patrons, in which the distance between them and the librarians has decreased during their professional lives. A central aspect seen in the stories is the technological development, which has given them more time to spend on other types of job assignments, but at the same time it has to some extent led to the questioning of the changes in the librarian role and what the job is supposed to mean.

The stories show that all of the retired librarians have identified with their profession on a personal level during their professional lives, and for some it can be seen as a lifestyle. The collective identity is apparent in the way in which they see themselves as librarians during their professional lives, and in their separation from others. In the shaping of their identities, the interaction with other individuals and their response given to the librarians have been important. The experienced changes in relation to the profession and library institution have had an impact on the self-perception of the retired librarians during their professional lives. The changes have led to a socialization into new systems and contexts, which for some has been associated with emotional impact.

Keywords

ALM; library and information studies; life history-method; experiences of professional life; retired public librarians; social identity; collective identity; professional life-story; librarianship.

ABM; biblioteks- och informationsvetenskap; livshistorisk metod; upplevelser av yrkesliv; pensionerade folkbibliotekarier; social identitet; kollektiv identitet; yrkeslivshistoria; bibliotekarieyrket.

Förord

Vi vill framföra ett varmt tack till de fyra pensionerade bibliotekarier som medverkat i denna uppsats och frikostigt har delat med sig av sina upplevelser av yrkeslivet. Vi vill även tacka vår handledare Olof Sundin för allt stöd och den uppmuntran vi fått under uppsatsarbetet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning, problem och syfte	6
Avgränsningar.....	8
Disposition.....	8
Biblioteket och bibliotekarierna under 1900- och 2000-tal	9
Den tidiga folkbiblioteksverksamheten	9
Biblioteksverksamheten under 1950 till 1980-tal	9
Biblioteksverksamheten under 1990 till 2000-tal	11
Livshistorisk forskning.....	13
Utgångspunkter	13
Livshistoria: en historisk kontext.....	13
Benämningar inom livshistorisk forskning.....	14
Livshistoria och identitet	15
Traditionella utgångspunkter	15
Kritik.....	16
Social identitet	17
Primär och sekundär socialisation.....	19
Exempel på livshistorisk forskning.....	20
Konklusion.....	22
Metod och tillvägagångssätt	24
Från teori till metod	24
Urval	25
Intervjuernas karaktär	25
Registrering och transkribering av intervjusamtal	26
Påverkan på intervjusituation och material.....	27
Analys av empiriskt material och konstruktion av porträtt.....	28
Etiska aspekter	29
Fyra porträtt	31
Porträtt Ann.....	31
Porträtt Birgitta	36
Porträtt Karin	46
Porträtt Majken	54
Analys.....	61
Utbildning och lärande.....	61
Relation till kollegor och låntagare.....	62
Litteraturförmedling och upplevelseverksamhet	63
Teknisk utveckling.....	64
Bibliotekaryrket som en livsstil	66
Slutsatser och diskussion.....	67
Reflektion över metod och teori	68
Avslutande reflektioner.....	70
Referenser.....	72

Bilagor	75
Bilaga A – Brev till intervjupersoner.....	75
Bilaga B – Brev med teman inför intervju.....	76
Bilaga C – Konversationsguide	77
Bilaga D – Arbetsfördelning.....	79

Inledning, problem och syfte

Vi närmar oss slutet av vår utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap och ska därefter träda in i en ny fas i våra liv; ett yrkesliv som vi hoppas kommer att kantas av en rad intressanta och givande upplevelser och erfarenheter. Vägen till yrkesval och utbildning har för ingen av oss varit självklar. Vi har båda provat olika vägar och sökt oss fram via varierande sysselsättningar i en strävan efter att finna ett yrke¹ som vi känt skulle vara passande, och som vi skulle kunna tänka oss att ägna våra resterande yrkesverksamma liv åt. I slutändan var det intresset för kultur och litteratur som förde oss dit vi är idag. Vad framtiden inom bibliotekaryrket kommer att innebära för oss är svårt att sia om, likväl som hur biblioteksverksamheten kommer att utvecklas. Dock har vi under vår utbildning studerat den utveckling som skett i folkbiblioteksvärlden under 1900-talet fram tills idag, och det är uppenbart att stora förändringar har ägt rum. Det talas ofta om folkbibliotekets förändrade uppdrag; från upplysning till upplevelse, bland andra Trine Schreiber (2006) i antologin *Bibliotekarerna: en profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi* och Hanna Carlsson (2013) i avhandlingen *Den nya stadens bibliotek: om teknik, förnuft och känsla i gestaltningen av kunskaps- och upplevelsestadens folkbibliotek*, har tecknat en bild av detta. I korta drag kan utvecklingen inom folkbiblioteksverksamheten sägas ha rört sig från det folkbildande ideal som rådde under etableringen av det svenska biblioteksväsendet, mot mer användar- och individanpassning där låntagare har kunnat påverka biblioteksverksamheten i större utsträckning, samtidigt som synen på kunskap och kultur har förändrats. En effekt av de samhällsförändringar som ägt rum under slutet av 1900-talet och början av 2000-talet är att det ansetts vara nödvändigt för biblioteksverksamheten att alltmer rikta in sig på att locka människor till biblioteket, då konkurrens om låntagare hårdnat i det massmediala senmoderna samhället.

Den roll och det uppdrag som folkbiblioteket anses inneha har med åren diskuterats i stor utsträckning, inom både biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning och professionell praktik, och debatten har präglats av en föreställning om att folkbiblioteket har svårigheter att finna sin identitet i det rådande samhället. Den underliggande orsaken till denna debatt, menar Åse Hedemark (2009) sannolikt är de förändringar i samhället som skett under de senaste årtiondena, i kulturpolitik och i utveckling inom informations- och kommunikationsteknik (2009, ss. 142ff, 10). Även Joacim Hansson (2005) menar att dessa förändringar har föranlett diskussioner gällande bibliotekets förändrade roll och uppdrag i samhället (2005, s. 11). I ett historiskt perspektiv har folkbildningstanken präglat verksamheten och professionen, men dessa föreställningar har utmanats av de förändringar i samhället som ägt rum (Hedemark 2009, s. 10). Anna Kåring Wagman (2008) visar i en forskningsöversikt att till följd av ändrade förhållanden och förutsättningar relaterade till bland annat teknisk utveckling, medier och besparingar har folkbiblioteksverksamheten och bemötandet av användarna påverkats och att det idag råder en ovisshet kring vad verksamhetsfältet för bibliotekarier ska innebära och bestå av. Frågeställningar kring vad som är nytt respektive vad av det gamla som består är ständigt närvarande och aktuella. Även Schreiber (2006, s. 15) menar att bibliotekarieprofessionen konstant har tvingats

¹ Hädanefter använder vi yrke och profession som synonymmer.

omdefiniera sin självförståelse till följd av de förändringar som ägt rum, då folkbiblioteken ställts inför en rad utmaningar.

Vi är eniga med Magnus Torstensson (1996) som i *Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksidéerna* hävdar att det är väsentligt att studera vad som föregått det nya inom ett fält där stora förändringar ägt rum. Folkbiblioteket och professionen har med olika fokus studerats i relativt hög grad sedan tidigare (Torstensson 1996, Carlsson 2013, Schreiber 2006, Hedemark 2009, Hansson 2005), men vi menar att det i denna historieskrivning saknas ett perspektiv på hur utvecklingen har upplevts av de som levt i och igenom den tid då dessa förändringar ägt rum. Det är enligt oss viktigt att ge ett nytt perspektiv på det som tidigare forskning och litteratur påvisar, och därmed ge en röst åt bibliotekarier som sällan hörs i detta sammanhang.

En grupp bibliotekarier som har erfarenhet av den utveckling och de förändringar som ovan beskrivits, och vilka har levt ett helt yrkesliv under den tid då dessa tagit plats, är de pensionerade folkbibliotekarierna. Genom att ta del av deras berättelser om sina yrkesliv kan det perspektiv nås som få forskare har intresserat sig för. Det finns ett intresse från vår sida att höra vad dessa före detta bibliotekarier har att berätta. Vi står nu där de en gång stod, på väg in i yrkeslivet som bibliotekarier. Vi är på väg att träda in i en värld där de redan varit; vi har ett yrkesliv framför oss medan de har lämnat sitt bakom sig. Men de har levt sitt yrkesliv i en helt annan tid än den vi lever i idag, och upplevt skeenden och omständigheter som vi aldrig kommer att göra. Även i ett större perspektiv är det intressant att lyfta fram de pensionerade bibliotekariernas upplevelser och erfarenheter; att dokumentera dessa och tillgängliggöra dem för kommande generationer blir väsentligt för professionen och biblioteksvärlden i stort.

En av våra utgångspunkter för studien är att upplevelser och erfarenheter kan nås genom berättelser, och därför ligger berättelser till grund för vår studie. Numera anses berättelser utgöra en form av kunskap, och det vetenskapliga intresset för denna kunskap är idag omfattande. Att berätta är en del av livet. Utan att vi tänker på det kommer historier till uttryck även i de mest vardagliga situationer när vi pratar och återger. Anna Johansson (2005 ss. 23f) ger en beskrivning av en specifik form av berättelse; livsberättelsen, vilken hon menar utgörs av människors tolkningar av sig själva och genom vilka vardagserfarenheter kommer till uttryck. Genom att berätta skapas och visas individers identitet, och livsberättelserna kan ge förståelse för det sätt på vilket människor tilldelar sina liv mening. Den upplevelse som människan har av sitt personliga liv kommer till ytan i livsberättelserna och genom att ta del av dessa ges möjlighet till förståelse för andra människor. Vi kan i denna studie, genom de pensionerade bibliotekariernas berättelser, få förståelse för hur man kan forma och leva sitt yrkesliv.

I föreliggande uppsats har vi strävat efter att få ta del av pensionerade folkbibliotekariers vardagserfarenheter i yrket och genom att undersöka hur de upplever sitt yrkesliv och vägen dit. Syftet är att skapa förståelse för och teckna en levande bild av hur yrket och dess förändringar har upplevts från 1950-tal och fram tills idag av folkbibliotekarier, och vill därmed ge ett inifrånperspektiv på professionen. Med utgångspunkt i de pensionerade bibliotekariernas berättelser om sina yrkesliv ämnar vi även att skapa en fördjupad förståelse för bibliotekariernas identitetsformerande process.

Föreliggande studie har följande frågeställningar:

- Vilka förändringar i yrket har folkbibliotekarierna varit med om och hur har de upplevt dessa?
- Vad har upplevts som betydelsefullt i forlandet av de pensionerade bibliotekariernas identitet?

Vi grundar studien på material som hämtats ur längre intervjuer, kvalitativ information som sträcker sig från cirka 1950 till 2014, det vill säga de årtal då våra intervjupersoner varit studenter och yrkesverksamma inom biblioteksområdet. Livshistorisk metod (Öberg 2011, Salminen-Karlsson 1994, Cole & Knowles 2001) utgör utgångspunkten för studien, där vi har intresserat oss för bibliotekariers yrkeslivsberättelser och hur dessa kan sättas i ett sammanhang och värdesättas vetenskapligt.

Avgränsningar

Den tid som behandlas i föreliggande uppsats är baserad på intervjupersonernas tid som bibliotekaristudenter och yrkesverksamma. Denna tidsperiod sträcker sig från cirka 1950 till 2014. I uppsatsen tecknas en bild av intervjupersonernas yrkeslivshistoria, och uppsatsens syfte är alltså inte att teckna fullständiga livshistorier. Vi har valt att inte behandla intervjupersonernas privatliv, med undantagsfall då de själv berört sitt privatliv i förhållande till sitt yrke. Då vi undersöker hur de pensionerade bibliotekarierna upplever sina yrkesliv blir det intressant att teckna en bild över den historiska utvecklingen av biblioteket som institution samt bibliotekarieyrket. Vi ämnar inte att redovisa en kontext som går utanför dessa ramar.

Disposition

Föreliggande uppsats är strukturerad i ett antal kapitel, där den första som ovan framgått benämns *Inledning, problem och syfte*. Därefter följer *Biblioteket och bibliotekarierna under 1900- och 2000-tal*, där uppsatsen placeras i en historisk kontext. I kapitel *Livshistorisk forskning* beskrivs utgångspunkterna för livshistorisk ansats samt de teoretiska grundvalar som uppsatsen vilar på. Nästkommande kapitel är *Metod och tillvägagångssätt*, där uppsatsen övergår från den abstrakta nivån av livshistorisk metod till det konkreta tillvägagångssättet, varefter uppsatsens yrkeslivshistorier presenteras i kapitel *Fyra porträtt*. Härfter följer *Analys*, där yrkeslivshistorierna analyseras och anknyts till teori och tidigare forskning. I *Slutsatser och diskussion* besvaras uppsatsens frågeställningar, reflektioner över metod och teori lyfts fram och resultatet diskuteras.

Biblioteket och bibliotekarierna under 1900- och 2000-tal

I detta kapitel avser vi teckna en översiktlig bild av det moderna folkbiblioteket i Sverige och Skandinavien samt det tillhörande bibliotekarieyrkets historiska bakgrund och framväxt i syfte att placera uppsatsen i en historisk kontext.

Den tidiga folkbiblioteksverksamheten

Rötterna till det svenska biblioteksväsende som vi känner idag finns enligt Hansson (2005) i det tidiga 1900-talet. Han visar hur bibliotekspionjären Valfrid Palmgren med inspiration från amerikanska bibliotek förespråkade ett införande av de så kallade ”public library-idéerna”, vilka bland annat innebar en vision om att biblioteket skulle vara öppet för alla oavsett klasstillhörighet, vilket under denna tidsperiod var en radikal tanke. Den tidiga folkbiblioteksverksamhetens fokus och uppdrag låg på att upplysa och bilda befolkningen, och som ett led i detta tillhandahålla litteratur av folkbildande karaktär (Hansson 2005, ss. 19f). Även Laura Skouvig (2004) menar att folkbibliotekets verksamhet under det tidiga 1900-talet påverkades av det folkbildande uppdraget, vilket var starkt anknytet till folkbibliotekets roll som tillhandahållare av den tryckta boken, något som utgjorde kärnan i verksamheten. Vid inrättandet av folkbiblioteket drogs kopplingar mellan medborgarnas grad av bildning och samhällets möjligheter till tillväxt, och folkbiblioteksverksamheten ansågs ha förmågan att ge folket upplysning och fostran (Skouvig 2004, ss. 37ff, 129). I uppdraget att förmedla kunskap till befolkningen menar Joacim Hansson (1998, ss. 87f) att detta bidrog till främjande av det demokratiska samhället, och i kampen för ett mer demokratiskt samhälle ansågs kunskap och bildning vara en förutsättning.

Vad gäller bibliotekarieutbildning kommer detta på tal under tidigt 1900-tal i Sverige då folkbiblioteksverksamheten upplevde sin genombrottsperiod. Lars Seldén och Mats Sjölin (2003, ss. 37f) menar att för att uppfylla det folkbildande uppdraget och tillgodose verksamhetens behov ansågs det som en nödvändighet att bemanna biblioteken med för yrket relevant utbildad personal. Utbildningen under genombrottsperioden skedde i sex till åtta veckors långa kurser (Torstensson 1996, s. 98), och det dröjde till 1920-tal innan det fanns resurser nog för att organisera en enhetlig, statligt driven folkbibliotekarieutbildning. Seldén och Sjölin (2003, ss. 37f) konstaterar att den enhetliga bibliotekarieutbildningens ursprung finns i de olika biblioteksområdenas uppdelning, då utbildning mot de olika bibliotekstyperna särskildes då det gjordes åtskillnad mellan de olika kunskaper som ansågs behövas för arbete på folkbibliotek respektive vetenskapliga skol- eller universitetsbibliotek.

Biblioteksverksamheten under 1950 till 1980-tal

Hansson (2005) konstaterar att ett av de mest framträdande exemplen på utveckling under 1950-talet har att göra med etablering av så kallad uppsökande verksamhet. I huvudsakligt syfte att öka och stimulera läsande och läslust på landsbygden, där boken

och biblioteket inte var en del av vardagen, åkte enligt Hansson bibliotekarier personligen ut till glesbygden där bibliotekslokaler saknades. Den uppsökande verksamheten utvecklades senare till att även omfatta uppsökande verksamhet på bland annat arbetsplatser. Här ansåg man att stora användargrupper kunde nås; grupper som kanske inte besökte bibliotek självmant (Hansson 2005, ss. 22f). Under 1950-tal påbörjades även arbetet med att införa en gemensam utbildning tvärs över bibliotekstyperna, vilket enligt Seldén och Sjölin (2003, ss. 38f, 57) kan ses som ett uttryck för en begynnande akademiskt syn på biblioteksämnet.

På 1960-talet präglades samhället av en stark framtidstro och uppbyggandet av välfärdssamhället. Enligt Schreiber (2006, ss. 19ff) innehade biblioteksverksamheten under denna period en uppfattning om att viss kunskap och kultur var mer kvalitativ och ”sann” än annan. Bibliotekets uppgift i samhället identifierades därmed som förmedlare av kunskap och kultur av hög kvalitet till samhällets medborgare. Schreiber bygger till viss del vidare på Anders Øroms (1993) forskning, i vilken han lyft fram kollektiva bibliotekarieidentiteter som bygger på gemensamma kompetenser och arbetsuppgifter. Dessa har Ørom placerat i olika tidsperioder, i syfte att kunna påvisa förändringar i yrket. Den identitet som flertalet bibliotekarier under 60-talet präglades in i benämns *kulturförmedlaridentitet*. I fokus för denna bibliotekarieidentitet ligger enligt Ørom förmågan att dels kunna kommunicera och förmedla kultur, dels att kunna bedöma värdet på litteratur och andra kulturyttringar.

1970- och 80-talen utmärktes av stora samhälleliga förändringar, vilket förde med sig sociala och politiska motsättningar som i sin tur påverkade biblioteksverksamheten (Schreiber 2006, s. 23). Under perioden förändrades synen på kunskap och istället ökade acceptansen för individers olika sätt att definiera kultur och kunskap. I och med detta förändrades bibliotekariens uppdrag och roll; det ansågs betydelsefullt att vara lyhörd inför värderingar som kom till uttryck hos olika användargrupper (Ørom 1993, s. 229). Därmed ändrades fokus på upplysning och förmedling av god litteratur (Hedemark 2009, ss. 48ff), vilket enligt Ørom (1993, s. 229) innebar ett uppror mot etablerade kultur- och kunskapsnormer. Istället menar han, bejakades användarnas individuella behov och olikheter, vilket utvecklade den så kallade *socialarbetaridentiteten*. Bärare av denna identitet menar Ørom (1993, s. 229) sätter den socialt målinriktade förmedlingen samt även uppbyggandet av biblioteksbestånd som kan fylla specifika användarbehov i centrum. Under 1970-tal grundades också Bibliotekshögskolan och här beskriver Seldén och Sjölin (2003, ss. 57f) att det tillhandahölls en akademisk yrkesutbildning, men att dess vetenskapliga anseende var begränsat.

Hansson (2005) menar att det skedde en mycket tydlig förskjutning av folkbibliotekets roll och uppdrag under 1980-talet, då marknadsorienterade riktlinjer, så kallat ”new public management”, växte fram inom den offentliga sektorn och på folkbibliotek. Istället för att driva biblioteksverksamhet med en tydlig kulturprofil så som man gjort under tidigare decennier började det enligt Hansson talas om att driva bibliotek som vinstdrivande företag. I samband med detta blev det också vanligare att benämna bibliotekets användare som ”kunder”, istället för till exempel användare eller låntagare (Hansson 2005, ss. 28f). Det marknadsorienterade tänkandet har sedan denna tid fått fäste i biblioteksverksamheten, vilket har inneburit att folkbibliotek uppfattats och hanterats alltmer som ett privat företag med en handelsvara att marknadsföra och sälja.

Nanna Kann-Christensen och Jack Andersen (2009, ss. 208f) menar att kraven på folkbiblioteken att påvisa sin samhällsnytta har därtill ökat, vilket inneburit ett ökat fokus på resultatmätning. Detta menar dem har ansetts som ett effektivt sätt att synliggöra och legitimera bibliotekens samhällsnytta uppåt i kulturpolitiken och har tagit sig i uttryck genom ett ökat intresse för bland annat besöksstatistik.

Biblioteksverksamheten under 1990 till 2000-tal

New public management resulterade i att biblioteksverksamheten i högre grad kunde påverkas av användarna, och bibliotekarierollen kom alltmer att innebära att den kulturförmedlande rollen lämnades mer och mer, till förmån för rollen som informationsförmedlare (Schreiber 2006, ss. 37ff). Ørom (1993) knyter denna roll till den så kallade *informationsförmedlaridentiteten*, och centralt för denna typ av bibliotekarieidentitet är enligt Ørom förmågan att med hjälp av tekniska redskap effektivt kunna tillgängliggöra information. Denna bibliotekarieidentitet gjorde sig särskilt gällande under 1990-tal, då biblioteksverksamheten hade de informationsteknologiska förutsättningar som behövdes för denna typ av arbete. Under samma tidsperiod upplevde, enligt Ørom, folkbiblioteket konkurrens från andra medieförmedlande institutioner i samhället, exempelvis olika former för masskultur, som biblioteket tvingades förhålla sig till. Som ett led i att locka användare till biblioteken gjorde sig tanken på biblioteket som förmedlare av upplevelser gällande; det skulle nu vara "spännande" att besöka biblioteket (Ørom 1993, ss. 230). Schreiber (2006, s. 39) bygger vidare på Øroms bibliotekarieidentiteter och sammankopplar och benämner denna typ av biblioteksarbete med den så kallade *upplevelseförmedlande identiteten*.

Vad gäller bibliotekarieutbildning under 1990-talet inrättades akademisk utbildning i ämnet från grundnivå till forskarutbildningsnivå år 1993. Seldén och Sjölin (2003) framför att biblioteks- och informationsvetenskap i och med denna utbildningsreform blev ett akademiskt ämne som sedan dess har spridits till flera olika läroverk i Sverige. Kunskapsorganisatoriska moment utgjorde enligt samma författare en betydande del av bibliotekarieutbildningen redan under tidiga delar av dess existens, och en stor del av utbildningen gick tidigare ut på att tillägna sig tekniker och metoder att använda i informationssökning, då detta sågs som ett av bibliotekariens huvuduppdrag (Seldén & Sjölin 2003, ss. 53, 57f). Inslag av praktiktjänstgöring av varierande längd var närvarande i utbildningen under större delar av 1900-talet, vilket tyder på att praktiska kunskaper har värderats högt. Under utbildningens utveckling framfördes anspråk på att utbildningen inte bara skulle ge främst praktiska kunskaper utan att studenter efter avslutad examen skulle kunna arbeta inom alla folkbibliotekens områden och verksamheter. Det har alltså funnits en vision om att utexaminerade bibliotekarier ska kunna fungera som generalister som förberetts på arbete inom alla delar av biblioteksverksamheten. (Seldén & Sjölin 2003, ss. 40ff)

Idén om biblioteket som en mötesplats har sedan tidigt 2000-tal fått fäste i folkbiblioteksverksamheten. Detta handlar enligt Hansson (2005, ss. 32f) om en vilja att utveckla verksamheten genom att få den att fungera som en plats som människor kan besöka i andra syften än att söka information eller ta del av ett på förhand bestämt kulturutbud. Michael E. Casey och Laura C. Savastinuk (2007, ss. 11f) framför att visioner om folkbiblioteket som nyskapande och teknikinriktat samtidigt har växt fram,

något som anses nödvändigt för att biblioteksverksamheten ska kunna möta nya utmaningar, följa med i utvecklingen samt vara en fortsatt relevant aktör som kan motstå konkurrens från andra informationstillhandahållare.

Olof Sundin (2006) menar att utveckling och spridning av digital informations- och kommunikationsteknik (IKT) har inneburit en utmaning för biblioteksverksamheten, vilket i hög grad påverkat synen på biblioteksverksamhet och dess uppdrag. Samma författare framhåller att yrket har en lång tradition av att arbeta med IKT-verktyg i syfte att samla in, lagra och organisera dokument för att de ska kunna återfinnas av bibliotekets användare. Professionen har till stor del byggts upp kring dessa sökverktyg och yrket är tätt sammanknutet med detta arbete; förändring av IKT-verktyg påverkar och omformar därför bibliotekariers professionsidentitet (2006, ss. 77f). Hedemark (2009, s. 10) menar att utveckling kopplad till IKT inneburit att biblioteksverksamheten har fått ta på sig en allt större pedagogisk roll. Samtidigt framhåller hon att nya medieformat drivit på diskussioner kring folkbibliotekens roll i dagens samhälle.

De förändringar som sedan 1960-talet ägt rum i samhället har enligt Schreiber (2006) bidragit till att bibliotekariers verksamhet under denna tid konstant har varit tvungna att anpassa och omdefiniera sin självförståelse och sin yrkesroll i förhållande till det omgivande samhället. Schreiber framhåller att detta är en orsak till att det i nuläget råder oklarhet i vad yrket innebär och att det beskrivs som splittrat. Redan under tidigt 1990-tal menar Ørom (1993, s. 230) att bibliotekariers upplevde svårigheter med att finna sin roll i det förändrande samhället. Ørom hänvisar till de nya bibliotekarieidentiteter som då hade växt fram, vilka han menar kunde vara svåra att förena med äldre, mer traditionella bibliotekarieidentiteter i de fall man som bibliotekarie levde kvar i de äldre identiteterna där det mer traditionella bibliotekariearbetet tog sig i uttryck.

Med denna bakgrund står det klart att folkbiblioteksverksamheten har genomgått stora förändringar vilka påverkat bibliotekarieryrket i grunden och därtill bibliotekariernas självuppfattning. Detta har studerats i bland annat ovan nämnda forskning. Wagman (2008) visar i en forskningsöversikt att studier relaterat till bibliotekarieprofessionen inte är särskilt utbredd. Av de teman som kan skönjas i forskningen berör en av dem just yrkesrelaterade förändringar, den utveckling som yrket genomgått över tid och vad som påverkat detta, men även forskning inom andra kategorier kan urskiljas. Till dessa hör forskning om vad bibliotekarierykets kännetecken består i, inklusive roller och identiteter, om huruvida yrket kan kallas profession eller inte, kring yrkeskåren som grupp, samt kring yrket som kvinnodominerande. Forskningsområdet bedöms både aktuellt och relevant.

Livshistorisk forskning

I följande kapitel redogör vi för den livshistoriska ansatsens utgångspunkter och livshistorisk forskning placeras i en historisk kontext. Vidare redogörs för de olika benämningar som används inom livshistorisk forskning. Därefter beskrivs de teoretiska grundvalar som studien vilar på och exempel på livshistorisk forskning presenteras. De teoretiska utgångspunkterna för livshistorisk forskning går hand i hand med de metodologiska implikationerna, det vill säga livshistorisk metod. Detta kapitel och det efterföljande metodkapitlet ska därför ses som en helhet.

Utgångspunkter

Vi har ett intresse för människor, deras liv och erfarenheter. Vårt val att knyta an till en livshistorisk forskningstradition och studera pensionerade bibliotekariers berättelser om sitt yrkesliv grundar sig till viss del på detta. Utöver vårt eget intresse menar vi att ansatsen skulle kunna anknytas till föreställningen om att man genom berättande skapar struktur och sammanhang, vilket Johansson (2005) menar bidrar till att göra sig själv och omvärlden mer begriplig. Att berätta om erfarenheter och upplevelser tycks enligt Johansson vara en allmänmänsklig aktivitet och grunden för kognition och kunskapsskapande, och genom berättande ges erfarenheter mening och betydelse. Att berätta innebär att individen skapar och kommunicerar sin uppfattning om världen, sig själv och andra (Johansson 2005, s. 16). Berättelser innebär alltså ett försök till förståelse av livet. I berättelser placerar individen sig själv i världen och genom sina berättelser svarar individen enligt Viveka Adelswärd (1996, ss. 53f) på frågor som: *Vem är jag? Var kommer jag ifrån? Vart är jag på väg?* Det är dessa antaganden som underbygger vårt val av ansats med livshistorisk metod, genom vilken vi vill ta del av pensionerade bibliotekariers berättelser om sina upplevelser och erfarenheter av sitt yrkesliv.

Det centrala antagandet som underbygger livshistorieforskning består i att det generella bäst kan förstås genom analys av det specifika; det handlar alltså om hur det allmänna förhåller sig till det specifika (Cole & Knowles 2001, ss. 12f). Det finns, så som vi tolkar det, ett antagande bakom denna metod, vilken går ut på att individen kan spegla ett större perspektiv. Inom metoden utgår man från att den tolkning som individens berättelse innebär, av sin omgivning och sitt liv, har ett vetenskapligt värde. Salminen-Karlsson (1994, ss. 7, 51f) menar att de resultat som genereras genom livshistorisk forskning sällan innefattar traditionella teorier som kan ge förklaring åt det som studeras eller ge uttryck för prognoser om det. Det är alltså inte fråga om att generera vetenskapliga ”sanningar”, och inte heller att utveckla teorier och begrepp.

Livshistoria: en historisk kontext

Livshistorisk forskning har traditionellt sett använts i humanvetenskapliga studier sedan tidigt 1900-tal och den ursprungliga forskningen inom den livshistoriska traditionen fokuserade på hur man genom att studera individen och hennes position i samhället kunde beskriva dess strukturer (Salminen-Karlsson 1994 s. 14). Under förra

seklets första decennier nådde forskning med livshistorisk ansats stora framgångar, för att därefter enligt Héctor Pérez Prieto (2006) hamna i skymundan till förmån för studier med kvantitativa metoder och studier av skeenden och utveckling sedd ur större perspektiv (2006, ss. 8f). Ansatsen fick under 1970-talet ett uppsving inom historieämnet då den främst användes i syfte att lyfta fram så kallade ”vanliga människors” erfarenheter och upplevelser. Lena Marander och Ann-Catrin Östman (2011, s. 11) menar att det under denna period var frågor kring hur identitet och klasstillhörighet formerats som var centrala att besvara med hjälp av metoden. Salminen-Karlsson (1994, ss. 13, 21f) menar att denna tidens livshistorieforskning har eftersträvat att belysa individens utveckling och därtill anknutna val, och därmed har analys av samhället inte varit lika framträdande. Under 1980-talet fick ansatsen stort genomslag inom feministisk forskning och metoden ansågs fylla flera värdefulla kriterier inom detta område, då den närmar sig undersökningsobjektet ur en mer subjektiv synvinkel, i motsats till den objektiva.

Intresset för berättelser med livshistorisk ansats har ökat konstant under de senaste decennierna (Pérez Prieto 2006, s. 7). Marander-Eklund och Östman (2011, s. 7) hävdar att både intresset för att skriva och läsa texter av livshistorisk karaktär kännetecknar både dagens bokmarknad och forskning. En orsak till detta uppsving kan enligt Johansson (2005, s. 214) vara att global modernitet har inneburit att människor idag blir socialt och kulturellt ”hemlösa”. Här kan livshistoriska berättelser erbjuda en ökad förståelse för hur människor placerar sig själv i världen.

Benämningar inom livshistorisk forskning

När det talas om studier som gestaltar minnen och erfarenheter som uttryck för en berättelse används flera olika begrepp eller benämningar. Marander och Östman (2011, s. 13) framhåller att man inom sociologin har valt att benämna denna typ av studie livshistoria eller livsberättelse, samt livshistorisk metod, medan man inom etnologin har valt att beteckna det biografiska materialet för levnadshistoriskt berättande eller levnadsberättelse. En mer allomfattande benämning på forskning där livsberättelser och livshistorier inräknas menar Öberg (2011, ss. 58f) är biografisk forskning, och denna berör berättelser som anknyts till olika aspekter av livet över tid; det sociala, utveckling, förändring och levnad. Gemensamt för dessa olika begrepp är enligt samma författare att de ger uttryck för en berättelse skapad som en social handling vilken inriktar sig på verklighet och sanning sett från berättarens synvinkel.

Ivor Goodson och Patricia Sikes (2001) menar att skillnaden mellan livshistoria och livsberättelse ligger i att den senare är en personlig rekonstruktion av erfarenhet, återberättad för en forskare och där berättelserna får tala för sig själv, utan större ingrepp. Livshistorien däremot konstrueras, enligt samma författare, genom att den berättelse om sitt liv som en människa delar med sig av genom till exempel intervjuer tolkas och sätts in i ett socialt och kulturellt sammanhang. För ytterligare beskrivning av de olika benämningarna och skillnader mellan dessa kan anknytas till Öberg (2011) som menar att en livsberättelse i allmänhet är en del av livshistorien. Benämningen livshistoria används i syfte att referera till återblickande berättelser som kan omfatta en individs egna fria berättelse samt även intervjuer om andra livshistoriska teman och kompletterande källor (Öberg 2011, s. 59). I denna studie utgår vi från att

livsberättelsen är våra intervjupersoners egna berättelser om sitt yrkesliv och dessa tolkas av oss och framställs som livshistorier.

Vi har utformat föreliggande uppsats utifrån en variant inom livshistorieforskningen som benämns yrkeslivshistoria, då denna ter sig mest lämplig utifrån uppsatsens syfte. Ivor Goodson och Ulf Numan (2003) belyser olika fundamentala former av livshistoriestudier, däribland yrkeslivshistoria, och vad dessa ansatser utgörs av och innebär. En yrkeslivshistorisk studie innebär, enligt samma författare, bland annat att fokus ligger på personers yrkesliv och arbete, och att man vill få förståelse för detta. I denna studie väljer vi att använda benämningen yrkeslivshistoria, då vi avser berättelser konstruerade av oss, utifrån våra tolkningar av intervjupersonernas berättelser.

Livshistoria och identitet

Vi avser i detta avsnitt att redogöra för de teoretiska perspektiv som vi utgår från i denna studie. I föreliggande avsnitt redogör vi för den livshistoriska forskningens traditionella utgångspunkter med avseende på identitet och den kritik som framförts mot dessa. Denna redogörelse leder oss till vårt val av teoribildningar och en beskrivning av dem. Vi drar även paralleller till forskning inom vilken de teoretiska begreppen använts.

Traditionella utgångspunkter

Livshistorisk forskning bygger på ett teoretiskt grundantagande att berättande innebär en identitetskonstruktion. Öberg (1997) menar att detta är ett av kännetecknen för livshistorien; att man genom livshistorien kan få kännedom om identiteten och den egna utvecklingen på så sätt att man genom att berätta om sitt liv reflekterar över och redogör i ett återblickande för vem man är och hur man blivit den man är (1997, ss. 15f). Salminen-Karlsson (1994, ss. 29, 32f) beskriver det som att berättaren i en livshistorisk studie konstruerar sig själv och sin identitet när han eller hon väljer ut vilka delar av livet som ska återges, bestämmer hur de ska återges, samt vilka delar som ska utelämnas. Cole och Knowles (2001) gör antagandet att minnet är selektivt och menar att de berättelser som människor minns och berättar om sina liv återspeglar vem de är, hur de ser på sig själva och hur de önskar bli betraktade. Enligt samma författare väljer människor utifrån erfarenheter ut delar av sin livshistoria att berätta, och i processen avslöjar de delar av sin identitet. Människors liv innehåller mängder av erfarenheter av olika slag som haft påverkan på deras liv, och det är dessa händelser eller omständigheter som människor återvänder till när de ska rekonstruera det förflutna och ge mening åt sina liv (Cole & Knowles 2001, ss. 119f). Att berätta om sitt liv eller delar av det innebär alltså att erfarenheter, händelser och minnen selekteras, organiseras och sätts samman i en viss ordningsföljd. Detta är enligt Brian Roberts (2002) lika med att individen ger det levda livet mening och en logisk struktur, både för sig själv och för den livshistoriska forskaren. Detta antagande bygger på en syn på individen som meningsskapare, där individen genom berättandet skapar mening åt sitt liv och sin sociala omgivning (Roberts 2002, ss. 6, 39). Genom att ta del av individens berättelse om sig själv kan den livshistoriska forskaren alltså få en inblick i och förståelse för hur individen placerar sig själv i sin sociala omgivning, vilket öppnar upp för en möjlighet att urskilja individens identitet.

Inom den livshistoriska forskningen finns olika utgångspunkter gällande synen på identitet och individens skapande av denna. Ovan förda resonemang kan tänkas betona en individuell identitet där individen skapar sin identitet, sitt jag om man vill, genom att återblicka och strukturera sitt hittillsvarande liv. Den livshistoriska forskningens syn på individen och hennes identitet har under 1900-talet problematiserats och genomgått förändringar, vilket följande stycke avser att teckna en bild av.

Kritik

Salminen-Karlsson (1994) utgår från livshistoriska forskares erfarenheter och resonemang kring metoden, i sammanställandet av *Att berätta och tolka liv: metodologiska problem i nyare life history-forskning*. I rapporten ges en översiktlig beskrivning av de idéhistoriska tankeriktningar som präglat västerländskt tänkande och forskning under 1900-talet, och som hon menar har influerat den livshistoriska forskningen. Hon menar att livshistorisk forskning är färgad av en omedveten förförståelse, som har präglat den västerländska kulturen sedan upplysningstiden. Denna innebär uppfattningen att individer är skapare av sina egna liv, och studier med livshistorisk ansats med denna utgångspunkt kan sägas till stor del finna individens "sanna" jag, trots att detta praktiskt inte kan resultera i en sann bild. Jaget är i denna syn autonomt och obundet; andra personers inflytande har ingen betydelse i formandet av individens identitet, och föreställningen underbyggs av ett individualismperspektiv. Den sociala omgivningen och dess konventioner har enligt denna syn uppfattats som hämmande för individens uppfattning av sitt jag; sociala kontexter skulle kunna riskera att förvränga individens "verkliga" bild av jaget. (Salminen-Karlsson 1994, ss. 16ff)

Denna föreställning har, menar Salminen-Karlsson (1994, s. 17) till viss del utmanats under 1900-talet då bland andra socialpsykologen George Herbert Mead lyfte fram ett nytt sätt att tänka kring jaget. Mead (1976) menar att jaget formas i samverkan med den sociala omvärlden. Jaget uppfattas av honom både som "me" och "I", där "me" representerar jaget format i ett socialt samspel och är den del av individen som utgörs av andras attityder som tagits an av individen in i det egna jaget. "I" däremot representerar den unika personligheten som föranleder aktivt handlande och kan sägas vara responsen på andras attityder (Mead 1976, ss. 19f, 126f, 133). Meads teori betonar enligt Salminen-Karlsson (1994) ett jag, i vilket det finns en självbild som är socialt skapad. Den kvalitativa forskningen präglades från 1970-talet av nya föreställningar, vilka tog avstånd från den tidigare uppfattningen om ett "sant" jag, och utvecklingen gick mot att framhäva föreställningen om att jaget i större omfattning är socialt skapat (Salminen-Karlsson 1994, s. 18).

Även biografiforskaren Roberts (2002) tecknar en liknande bild av den utveckling som forskning med livshistorisk metod genomgått. Som en följd av den nya föreställningen i vilken jaget i högre grad är socialt konstruerat blev det enligt Roberts relevant för den livshistoriska forskningen att placera individen i en större social kontext där kopplingen mellan samhälle och individ betonades allt mer; föreställningen kring jaget medförde att det blev meningsfullt att studera sociala interaktioner i individens vardagsliv (2002, ss. 35f).

Med hänsyn till de föreställningar som Salminen-Karlsson (1994) och Roberts (2002) presenterar kan ett antagande göras om att synen på identitet inom den livshistoriska forskningen traditionellt kan sägas ha utgått från individualism; att identitet är något

som individen själv skapar utan yttre inverkan, men att detta individualperspektiv med tiden har tonats ned och influerats av tankar om betydelsen av den sociala kontexten i identitetskonstruktionen. I vår uppsats utgår vi därför från det teoretiska antagandet att individens identitet inte endast är skapad av individen själv utan i det sociala samspelet med andra människor. Andra människor och interaktionen med dem är en del av vardagen i livet. Berättarsituationen inom livshistorisk forskning kan i sig sägas vara ett exempel på ett socialt samspel i en viss kontext, mellan intervjuaren och intervjupersonen. Att tala om en social identitet blir väsentligt, speciellt då man tänker sig att individer inte lever sina liv isolerade från andra, utan i ett socialt sammanhang. Det som vi menar behöver betonas i resonemanget om identitet är den kollektiva nivån i identitetsskapandet. För oss blir det relevant att ålägga ytterligare ett lager i synen på identitetskonstruktion och belysa den kollektiva identifikationen, med tanke på att det kan sägas vara ett naturligt inslag i människors liv att känna tillhörighet till en grupp, till exempel ett visst yrke. Den kollektiva identiteten innefattar här gruppens självförståelse. De pensionerade bibliotekarierna i denna studie har levt sina yrkesliv i en social kontext, i vilken de interagerat med andra, och de har varit en del av en gemenskap med andra bibliotekarier i ett kollektiv. Det blir därför relevant att utgå från social identitet som teoretiskt perspektiv, vilket följande avsnitt ämnar att redogöra för.

Social identitet

Vi väljer att i denna uppsats utgå från sociologen Richard Jenkins (2008) identitetssyn som ett komplement till den livshistoriska ansatsen. Jenkins betonar den sociala identiteten i en teori som bygger på ett samspel mellan hur "jaget" konstrueras och hur andra positionerar oss, och han har inspirerats av Meads identitetsidéer (2008, s. 40). Vi kommer i denna studie även att låta vår förståelse färgas av sociologerna Peter L. Berger och Thomas Luckmanns (1979) socialkonstruktionistiska perspektiv; också tankeriktningar som Jenkins (2008) teori till viss del bygger på (2008, s. 40). Vi har i uppsatsen starkt fokus på identitet kopplat till yrkeslivet, eftersom vårt syfte är att undersöka upplevelser av yrkesliv, och vi betraktar yrkesidentitet som en form av social identitet.

Jenkins (2008) väljer att betrakta alla identiteter som sociala, då han menar att självidentifikationen eller identifikationen med andra alltid ges innebörd genom interaktion (2008, s.17). Jenkins definition av identitet lyder som följande:

[...] as the ways in which individuals and collectivities are distinguished in their social relations with other individuals and collectivities. Identity is a matter of knowing who's who (without which we can't know what's what). It is the systematic establishment and signification, between individuals, between collectivities, and between individuals and collectivities, of relationships of similarity and difference.

(2004, s. 5)

Detta implicerar att det är tillsammans med andra individer och kollektiv som identiteter upprätthålls och formas, och i sociala sammanhang blir identitet ett verktyg för att hjälpa oss att förstå och förhålla oss till omvärlden. I identitetsbegreppet kopplar alltså Jenkins (2008) samman individuella och kollektiva identiteter, och menar att båda växer fram ur interaktion och jämförelser i likhet och skillnad. Jämförelsen i likhet och skillnad blir enligt honom utgångspunkt i identitetsbegreppet i relation till hur

identitet kan användas i kännetecknandet av personer och ting. När individer identifierar handlar det om något aktivt där individen klassificerar, associerar eller fäster sig vid någon eller någonting; identitet är således en praktisk process (Jenkins, 2008, ss. 17, 37f).

Jenkins (2008) talar istället för ett jag om självet, eller självhet, och menar att den individuella identiteten, som är förkroppsligad i självet, inte är meningsfull i isolation från den omgivande världen med andra människor. Trots att individer är unika, menar Jenkins alltså att självet är fullständigt socialt konstruerat. Individer har ett flertal uppsättning identiteter och dessa är aldrig slutgiltiga; individer definierar och omdefinierar sig själva och andra under sin livshistoria, både i interaktion och genom socialisationsprocesser (Jenkins 2008, ss. 17, 40). När man studerar pensionerade bibliotekariers upplevelser av ett yrkesliv kan denna process av definition och omdefinition bli framträdande.

Identiteter är rådande utifrån tillfälle och situation och i självidentifikationsprocessen, i vilken andra människor innefattas, anpassas och förändras de individuella identiteterna därefter (Jenkins 2008, ss. 71, 84). Andra människor inte bara uppfattar vår identitet, utan de utgör den, i termer av hur de reagerar på eller behandlar oss. I utvecklandet av identiteten är det enligt Jenkins inte sällan andra människor som utnyttjas som resurser, till exempel kollegor med vilka man har relationer med, samt dessa relationers natur, vilka bidrar till vem man är. Detta kan alltså sägas innebära att det är lika viktigt vad andra människor tycker om oss som vad vi tycker om oss själva; det räcker inte att hävda en identitet, utan denna måste valideras av dem som man har samröre med (Jenkins 2008, ss. 42, 71, 96).

När det gäller kollektiv identifikation menar Jenkins (2008) att denna bygger på att det, bland flertalet personer, finns något gemensamt av specifik karaktär mellan människor, att de betraktar sig själva som lika eller har liknande beteende och omständigheter gemensamt (Jenkins 2008, ss. 103ff). En kollektiv identitet förutsätter både en intern gruppidentifikation och en extern kategorisering. De pensionerade bibliotekarierna i denna studie har tillhört en grupp som internt definierat sig själva och som kategoriserats externt av andra som just bibliotekarier. På så sätt blir den kollektiva identiteten framträdande i denna studie. Den interna definitionen kan sägas handla om vilka specifika kunskaper man har eller förväntas ha som bibliotekarier, eller på vilket sätt man bemöter låntagare. Utifrån andra individer tillskrivs bibliotekarier som yrkesgrupp vissa egenskaper eller viss kompetens som yrkesutövare.

Jenkins (2008, ss. 102ff, 112f) menar att inkludering av medlemmar i en grupp samtidigt innebär exkludering av andra som inte anses tillhöra gruppen. Det som medlemmarna har gemensamt är också det som skiljer dem från andra, och på så sätt skapas "vi" och "dem". I relationer med andra utnyttjas således identifikation utifrån likhet och skillnad i en process, och gruppidentiteter utvecklas. Särskiljande från andra grupper upprätthålls enligt Jenkins i syfte att gynna den egna sociala utvecklingen och det kollektiva självförtroendet. Utifrån detta resonemang kan man se bibliotekarier som medlemmar av en grupp där de identifierar sig utifrån sin likhet med varandra och det som de har gemensamt, till exempel deras yrkesspecifika kunskap och kompetens, samtidigt som de i processen gör åtskillnad gentemot låntagare eller andra individer i deras omgivning.

Kollektiva identiteter inom ett yrke kan alltså bland annat förutsätta att gruppens medlemmar definierar sig utifrån till exempel gemensamma arbetsuppgifter. Ørom (1993) har i studien *Bibliotekarieidentiteter, förmedlingsarbete och arbetsorganisation* lyft fram kollektiva identiteter vilka bygger på bibliotekariers gemensamma kompetenser och arbetsuppgifter. Ørom har intervjuat folkbibliotekarier om deras arbetsuppgifter och utifrån deras utsagor sammanställt olika "bibliotekarieidentiteter". De mest framträdande av dessa har redogjorts för i uppsatsens kapitel *Biblioteket och bibliotekarierna under 1900- och 2000-tal*.

Primär och sekundär socialisation

Som ett komplement till hittills förda resonemang om social identitet övergår vi nu till en kort och övergripande beskrivning av Berger och Luckmanns (1979) socialkonstruktionistiska perspektiv, i vilken socialisationsprocessen framställs. Berger och Luckmann (1979, s. 154) beskriver två faser av socialisation; primär och sekundär. Primär socialisation avser den första socialisation en individ genomgår i barndomen, under vilken individen växer upp, inlemmas i familjens sfär och tillägnar sig allmänmänskliga kunskaper. De sammanhang som en socialiserad individ möter herefter, till exempel institutioner som skola och så småningom arbetsplatser, innefattar också en socialisationsprocess, vilken kan benämnas sekundär socialisation.

Socialisationen är enligt Berger och Luckmann (1979, ss. 162ff) aldrig fullständig eller avslutad, utan individen ägnar sig ständigt åt att inlemmas i nya sammanhang, tillägna sig nya kunskaper och redskap för att förstå andra och det sammanhang inom vilket individen för tillfället befinner sig i. Inträdet i ett yrke eller byte av arbetsplats kan enligt samma författare få en känslomässig prägel när processen strävar efter en radikal förändring av individens subjektiva verklighet, liknande den socialisation som sker under individens tidiga år. Då individen inser att han eller hon är tvungen att lära om på nytt eller inordna sig i ett nytt system och nya rutiner kan detta således innebära situationer som kan framkalla emotionella uttryck. Att inlemmas i en ny social kontext kan, menar Berger och Luckmann, utöver tillägnande av nya kunskaper även handla om att om att lära sig tillämpa de rådande normer som finns i sammanhanget. I en studie som undersöker pensionerade bibliotekariers upplevelser av förändringar under ett yrkesliv, kan socialkonstruktionism färga förståelsen för hur dessa anammat nya kunskaper och socialiserats in i till exempel nya arbetsmetoder och förhållningssätt.

Vårt val av teoretisk ansats, där vi kombinerar livshistorisk forskning med social identitet kan stödjas av tidigare livshistorisk forskning utförd inom det pedagogiska fältet. I Marianne Strömbergs (2010) avhandling *De första sex åren - En studie av fyra lärares professionella utveckling med en yrkeslivshistorisk ingång* kombineras livshistorisk metod med just Jenkins teoribildning kring social identitet samt Berger och Luckmanns socialkonstruktionistiska perspektiv. Detta görs i syfte att förstå hur lärare upplevt sina första år i yrket, lärarnas identitetsskapande och de villkor och processer som kan tolkas ligga till grund för detta. Strömberg menar att lärarnas identitetsskapande process framträder i deras individuella berättelser, där både kollektiva och individuella identiteter avspeglas.

Som tidigare nämnts formas kollektiva identiteter enligt Jenkins utifrån likheter och gemensamma nämnare mellan individer. Utöver individers yrken kan kollektiva

identiteter formas utifrån bland annat individens nationalitet, religion och etnicitet. Ett exempel inom den livshistoriska forskningen där kollektiva identiteter har framträtt finns i Kenneth Nordgrens (2006) studie *Historia som medvetande, identitet och handling i ett mångkulturellt Sverige*. Utifrån intervjuer med medlemmar ur en minoritetsgrupp ser Nordgren hur berättelserna ger uttryck för intervjupersonernas självförståelse som just medlemmar i en minoritetsgrupp. Detta ser Nordgren som uttryck för den kollektiva identitet som gruppmedlemmarna är bärare av.

Vi är i denna uppsats intresserade av att studera vad som har upplevts som betydelsefullt i formandet av de pensionerade bibliotekariernas identitet. Genom att utgå från social identitet, och lyfta fram det kollektiva planet i identitetsskapande, samtidigt som vi analyserar det genom den livshistoriska intervjun, kan vi erhålla en bredare förståelse för de pensionerade bibliotekariernas formande av identitet, som vi inte hade erhållit med utgångspunkt från den livshistoriska forskningens traditionella identitetssyn. De pensionerade bibliotekarier vars upplevelser är utgångspunkten i denna studie gör återblickar på deras yrkesliv. De upplevelser och erfarenheter som de berättar om kommer från ett liv där de har levt i en kontext i vilken andra människor och omständigheter har varit närvarande, och de har varit en del av ett kollektiv som bibliotekarier. De erfarenheter som kommer till uttryck i berättelserna innebär aspekter som på olika sätt präglat deras liv och som framstår som meningsbärande för deras uppfattning av sig själv och sitt liv. Utifrån de pensionerade bibliotekariernas berättelser menar vi därför att vi kan få ta del av element som framstår som betydelsefulla i formandet av deras identitet.

Exempel på livshistorisk forskning

Utifrån litteratursökningar kan vi konstatera att livshistorisk forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap inte har bedrivits i stor utsträckning. Metoden har använts i magisteruppsatser skrivna inom biblioteks- och informationsvetenskap, bland annat av Miriam Lidin Lannge (2003). I sin magisteruppsats *“En mycket boksynt man”*: *Karl-Gunnar Walls liv som stadsbibliotekarie och litteraturvän* beskriver Lannge yrkeslivet så som stadsbibliotekarie Wall, verksam mellan 1944-1975, har berättat det för henne. Denna bild har Lannge kompletterat med intervjuer med personer i Walls närhet, till exempel före detta arbetskollaboratorer. Uppsatsens resultat presenteras med en kronologisk struktur där Lannge kontextualiserar Walls yrkesliv i relation till det omgivande samhället och dess strukturer. Uppsatsen grundas på antagandet att livshistorien har ett vetenskapligt värde, och uppsatsen är relevant för oss av den anledningen att Lannge visar att studier med livshistoriskt tillvägagångssätt kan ge djupare förståelse för det levda livet. Dessutom pekar hon på sambanden mellan individen och hennes omgivning; hur samhällseliga villkor påverkar individen och i förlängningen hennes agerande som skapare av sitt eget liv. Med tanke på detta resultat anser vi att studien är relevant för oss, då vi är eniga med Lannge resonemang om att man via en djupare studie av en individs yrkesliv kan spegla ett större sammanhang.

I magisteruppsatsen *Biblioteksanvändning & läsning: tre användares levnadsberättelser* resonerar Hanna Dehlin (2008) kring hur aktiviteterna biblioteksanvändning och läsning varierar under ett liv och vad en sådan variation kan bero på. Med hjälp av ett kvalitativt tillvägagångssätt och redskap hämtade från livshistorisk metod har hon djupintervjuat tre biblioteksanvändare om deras biblioteks-

och läsvanor, i syfte att föra ett resonemang kring vilka orsaker som har påverkat intervjupersonernas vanor vad gäller läsning och bibliotek.

Eftersom en livshistorisk ansats används i mindre utsträckning inom biblioteks- och informationsvetenskapen väljer vi att lyfta fram forskning med livshistorisk ansats inom det pedagogiska fältet. Vi är av uppfattningen att det finns ett släktskap mellan bibliotekarieyrket och läraryrket. Detta släktskap menar vi ligger i två gemensamma nämnare som vi finner i de båda yrkena: dels kan lärar- och bibliotekarieyrket beskrivas som så kallade välfärdsprofessioner som utvecklas i förhållande till den offentliga sektorn (Schreiber 2006, s. 15), och dels kan de båda yrkena i grunden sägas ha liknande uppdrag då de går ut på att förmedla kunskap och information till människor.

Strömberg (2010) har i sin avhandling *De första sex åren: en studie av fyra lärares professionella utveckling med en yrkeslivshistorisk ingång* undersökt lärares berättelser om sina första år i yrket. Strömberg menar att lärares berättelser om sina yrkesliv kan ge närbilder av olika synvinklar på deras liv och arbete, vilket hon menar kan fungera som ett komplement till andra bilder som tecknats utifrån andra perspektiv, på andra nivåer eller i annan omfattning. Studien syftar till att presentera lärarnas professionella utveckling över tid samt de individuella och strukturella villkor och processer som framstår som viktiga för deras socialisering in i yrket. Resultatet presenteras i form av fyra individuella livsberättelser, strukturerade enligt kronologi, i vilka Strömberg har tecknat en bild av lärarnas socialiserings- och identitetsformerande process. I avhandlingens analys och diskussion framkommer bland annat att lärarna i hög grad har skapat sin yrkesidentitet i interaktion med andra individer och sammantaget speglas den socialisationsprocess som lärarna genomgått, i vilken även interaktion med andra individer framkommer som betydelsefullt.

Strömberg (2010) har inspirerats av annan lärarforskning med livshistorisk metod, bland annat av Goodson och Numan (2003). I *Livshistoria och professionsutveckling: berättelser om lärares liv och arbete* som delvis berör de metodologiska och teoretiska grunderna i livshistorieforskning, belyser de livshistoria och formandet av lärares liv i relation till yrke och utbildning. En del av den forskning som Numan bedrivit med livshistorisk ansats presenteras, där lärares personliga berättelser om yrkeskarriärer och livsöden träder fram, och Numan vill med dessa bidra till ökad förståelse och kunskap om den svenska grundskolereformen, om människorna som burit fram den, samt hur de förändringar som skolan och undervisningen i Sverige har genomgått sedan mitten av 1900-talet har sett ut. Goodson och Numan understryker att det i lärarforskning är centralt att lärare själv deltar och ger sitt bidrag i form av egna erfarenheter och kunskaper relaterat till liv och yrkesutövande. Därmed kan erhållas ett inifrånperspektiv från dessa individer och grupper, och en röst kan göras hörd. Vi går i linje med detta resonemang och menar att det kan appliceras även gällande forskning om bibliotekarieyrket, där det för vår del är de pensionerade bibliotekarierna som bidrar med sina erfarenheter och som ännas ges en röst.

Vår uppfattning är att livshistorisk forskning kan betraktas som relativt etablerad inom det pedagogiska fältet. Ett exempel på hur metoden använts i internationell forskning för att studera upplevelser av yrkesliv framkommer i artikeln *Restructuring teachers' work-lives and knowledge in England and Spain* författad av Jörg Müller, Caroline Norrie, Fernando Hernández och Ivor F. Goodson (2010), där författarna undersökt

pedagogers upplevelser av förändringar i yrket och hur nya reformer i yrket har påverkat intervjupersonernas syn på sitt yrke och sin professionalism över tid. Genom material från livshistoriska intervjuer med tre lärare från England respektive Spanien, med olika lång yrkeslivserfarenhet, jämför Müller et al de spanska lärarnas upplevelser av yrket med de brittiska lärarnas upplevelser. Lärarnas upplevelser presenteras i sammanställda berättelser med citatinslag, och Müller et al kan konstatera att de spanska lärarna uppfattar sitt yrke som socialt serviceinriktat, medan de brittiska lärarna i högre grad upplever sitt yrke mer som en profession kopplat till välfärdssamhället. Utifrån detta kan vi förstå att den livshistoriska ansatsen har potential att resultera i förståelse för bredare kontexter.

Livshistorisk metod har även använts för att studera upplevelser av yrkesverksamhet inom vård- och omsorgsarbete. Eftersom även yrken inom detta område kan ses som välfärdspensioner (Schreiber 2006, s. 15) väljer vi att lyfta fram Betina Dybbroe (2013), som i artikeln *Work identity and contradictory experiences of welfare workers in a life-history perspective* konstaterar att forskning kring omsorgsarbete ofta utgår från organisatoriska frågor om styrning och finansiering, samt kring politiska mål. En utgångspunkt som kommer i skymundan, menar Dybbroe, är den subjektiva bild som de yrkesverksamma inom området bär på. Här kan paralleller dras till det biblioteks- och informationsvetenskapliga forskningsområdet, där detta perspektiv kan sägas ha förbisetts. Dybbroe presenterar i sin forskning upplevelser av vård- och omsorgsarbete, sedd genom en sjuksköterskas erfarenhet av yrket och dennes subjektiva bearbetning av och identifikation med yrket. Dybbroe baserar sin undersökning på en kombinerad livshistorisk och etnografisk metod, vilket bland annat har inneburit att författaren gjort livshistoriska intervjuer med undersökningens deltagare, samt arbetsplatsobservationer. Studiens resultat presenteras i porträttliknande form, där intervjupersonens röst ges stort utrymme i form av citat. Genom detta tillvägagångssätt visar och lyfter författaren betydelsen av interaktionsformer mellan vårdgivare och vårdtagare som analytiskt verktyg för att förstå samspelet i vård- och omsorgsarbete, samt den subjektiva upplevelsen av yrkeslivet.

Konklusion

Vi har hittills visat att individen genom berättandet gör sig själv och omvärlden mer begriplig, och att erfarenheter ges mening och betydelse. Vårt val av livshistorisk ansats grundar sig på detta, och genom vilken vi vill ta del av pensionerade bibliotekariers berättelser om sina upplevelser och erfarenheter av sitt yrkesliv. Genom livshistorieintervjun, där intervjupersonen berättar om sitt liv för forskaren, kan biografiska berättelser skapas.

Det finns ett antagande bakom den livshistoriska metoden, vilken går ut på att individen kan spegla ett större perspektiv, och man utgår från att individens berättelse har ett vetenskapligt värde. Livshistoriemetoden passar väl att använda i de fall man vill studera och få förståelse för individers egen självuppfattning och den sociala omgivning i vilken de lever, och man kan i berättelserna uppfatta både det individuella och det kollektiva. Livsberättelser ger oss därmed tillfälle att synliggöra de pensionerade bibliotekarierna och möjlighet att få ta del av deras erfarenheter och upplevelser av yrket. Föreliggande uppsats är utformad utifrån en variant inom

livshistorieforskningen som benämns yrkeslivshistoria, då denna ter sig mest lämplig utifrån uppsatsens syfte.

Livshistorisk forskning bygger på ett teoretiskt grundantagande att berättande innebär en identitetskonstruktion, och genom att berätta om sitt liv reflekterar man över och redogör i ett återblickande för vem man är och hur man blivit den man är. Inom den livshistoriska forskningen finns olika utgångspunkter gällande synen på identitet och individens skapande av denna, vilka under 1900-talet har problematiserats och genomgått förändringar. Med utgångspunkt i individualism har detta individualperspektiv med tiden tonats ned och influerats av tankar om betydelsen av det sociala samspelet i jagets konstruktion. Det som vi menar behöver betonas i resonemanget om identitet inom livshistorisk forskning är den kollektiva nivån i identitetsskapandet, med tanke på att det kan sägas vara ett naturligt inslag i människors liv att känna tillhörighet till en grupp, till exempel ett visst yrke. De pensionerade bibliotekarierna i denna studie har levt sina yrkesliv i en social kontext, i vilken de interagerat med andra, och de har varit en del av en gemenskap med andra bibliotekarier i ett kollektiv.

I denna uppsats är vi intresserade av att studera vad som har upplevts som betydelsefullt i formandet av de pensionerade bibliotekariernas identitet. Genom att utgå från social identitet, och lyfta fram det kollektiva planet i identitetsskapande, samtidigt som vi analyserar det genom den livshistoriska intervjun, kan vi erhålla en bredare förståelse för de pensionerade bibliotekariernas formande av identitet. Detta hade vi inte i lika stor utsträckning erhållit med utgångspunkt från den livshistoriska forskningens traditionella identitetssyn. Utifrån de pensionerade bibliotekariernas berättelser menar vi att vi kan få ta del av element som har varit betydelsefulla i formandet av deras identitet.

Metod och tillvägagångssätt

Här går vi över från den abstrakta nivån av livshistorisk metod till vårt konkreta tillvägagångssätt. Kapitlet inleds med en översiktlig presentation av metoden varefter vi redogör för val av intervjupersoner, hur intervjuerna utformats och genomförts, samt behandling av empirin. Därefter diskuterar vi påverkan på intervjusituation och material, samt redovisar analysmetod. Avslutningsvis berörs de etiska aspekter som vi tagit hänsyn till i uppsatsarbetet.

Från teori till metod

Genom livshistorieintervjun, där intervjupersonen berättar om sitt liv för forskaren, kan enligt Peter Öberg (2011, s. 58) biografiska berättelser skapas. Metoden är kvalitativ där analysmetoden ofta anpassas efter materialet, och Minna Salminen-Karlsson (1994, s. 7) menar att det finns utrymme för modifiering och slutställande av forskningsfrågeställningarna under processens fortgång. Det livshistoriska forskningsarbetet har länge tagit plats inom sociologin och antropologin (Johansson 2005, ss. 214f), och Ardra Cole och Gary Knowles (2001, ss. 12f) visar att metoden sedan 1980-talet har anammats inom discipliner såsom bland andra psykologi och pedagogik. Beroende på inom vilken disciplin den livshistoriska metoden används samt vem forskaren är kan den ta sig i uttryck på olika sätt, då den formas individuellt och kontextuellt.

Genom att göra en djupgående studie av ett fåtal personers liv och låta dessa enskilda individers berättelser och upplevelser stå i fokus, kan samtiden och större samhälls skeenden speglas, och man kan få en presentation av mänsklig erfarenhet (Cole & Knowles 2001, s. 11). Vi är eniga med Cole och Knowles (2001) som anser att det är individuella liv som tillsammans utgör samhällen och att man genom att förstå något inom en av dessa individers liv och erfarenheter kan nå insikter i det bredare kollektiva. Detta handlar alltså inte om att man förstår alla genom att förstå en, utan att man genom att göra en djupdykning i en individs liv inom en kontext kan närma sig en förståelse av de liv som levs i samhällen (Cole & Knowles 2001, s. 11).

Öberg (2011, s. 61) hävdar att livshistoriemetoden passar väl att använda i de fall man vill studera och få förståelse för individers egen självuppfattning och den sociala omgivning i vilken de lever. Genom livshistorier kan människors erfarenheter som växt fram, formats och påverkats utifrån sociala, kulturella, ekonomiska och historiska krafter visas och man kan, enligt samma författare, i berättelserna uppfatta både det individuella och det kollektiva. Livsberättelser ger oss därmed tillfälle att synliggöra de pensionerade bibliotekarierna och möjlighet att få ta del av deras erfarenheter och upplevelser av yrket.

Urval

Antalet intervjupersoner som ingår i studien är fyra stycken. Vi har ett omfattande och rikt material som bygger på långa intervjuer. Inom livshistorisk metod är det enligt Öberg (2011, s. 62) väsentligt att i urvalet vara selektiv och strategisk, med få intervjupersoner, då man eftersträvar ett urval som i så stor utsträckning som möjligt kan ge rikligt med information. Utifrån forskningssyfte, frågeställningar och ovan resonemang har vårt urval styrts av ett par kriterier: intervjupersonerna måste ha gått i pension alternativt göra det inom en snar framtid samt ha arbetat som folkbibliotekarie under större delen av sitt yrkesverksamma liv. Vi har eftersträvat intervjupersoner som har ett intresse av att berätta om sitt yrkesliv. I det inledande skedet frågade vi bekanta om tips på pensionerade folkbibliotekarier som skulle tänkas vilja delta i uppsatsen. Vi följde upp de tips vi fick och knöt kontakt med de två första intervjupersonerna. Därefter använde vi oss av snöbollsmetoden och bad intervjupersonerna att ge oss tips på fler personer som skulle kunna vara passande och ha ett intresse av att delta. Detta ledde till att ytterligare två intervjupersoner kontaktades med förfrågan om medverkan. Samtliga intervjupersoner kontaktades dels genom ett telefonsamtal där vi berättade om vad uppsatsen skulle handla om på en övergripande nivå, och dels via brev (se *Bilaga A*).

Intervjuernas karaktär

Intervjupersonerna fick innan intervjusamtalet ett brev eller mail i vilket vi formulerat uppsatsens inriktning och ställt upp en del områden relaterat till våra frågeställningar som de blev ombudda att reflektera över (se *Bilaga B*). Att informera intervjupersonerna om studiens fokus ökar enligt Cole och Knowles (2001, s. 74) chanserna att de kan bidra med relevant information för studiens syfte.

Enligt Steinar Kvale (1997) är forskningsintervjun ett samtal av professionell karaktär med ett explicit syfte, som samtidigt grundar sig på vardagens samtal. Ur den kvalitativa forskningsintervjun, och i samspelet mellan intervjuare och intervjuperson, växer kunskap fram (Kvale 1997, s. 13). I föreliggande uppsats har syftet med intervjuerna varit att ta del av de berättelser och beskrivningar av intervjupersonernas liv inom bibliotekarieyrket som skapas i intervjusituationen, för att utvinna kunskap om hur detta upplevs utifrån ett individuellt perspektiv. Cole och Knowles (2001, ss. 72f) beskriver livshistorieintervjun som ett guidat samtal, vilket innebär att intervjun ska ha formen av ett löst strukturerat samtal, men med grund och riktning utifrån forskarens perspektiv och syfte. Vi har i linje med detta genomfört intervjuer av öppen karaktär där vi har uppmuntrat intervjupersonerna att berätta, samtidigt som vi har varit aktiva lyssnare och emellanåt flikat in en och annan följdfråga, vilket resulterat i en rikare beskrivning. Här har vi använt en konversationsguide som ett verktyg under samtalet (se *Bilaga C*). För att ge intervjupersonen utrymme att själv ta upp de aspekter på sitt yrkesliv som intervjupersonen funnit väsentliga och relevanta har vi sett vår roll som ”forskare” i intervjusituationen att vara aktiva lyssnare som kan guida intervjupersonen med frågor som väckts under samtalet. Därför har vi sett vår konversationsguide som just en vägledning under samtalet, och vi har bara till viss del hållit oss till denna i mötet med intervjupersonen. Som ett led i detta har vi emellanåt lämnat frågor obesvarade, då vi har prioriterat intervjupersonens egen berättelse istället för våra enskilda frågor formulerade i vår konversationsguide. Vi har varit noga med

att inte låta våra frågor vara av ledande karaktär, då vi har velat att intervjupersonen skulle berätta utifrån egna tankar och reflektioner.

Intervjupersonerna hade till följd av informationen innan intervjun blivit förberedda på att vi var intresserade av att höra om deras yrkesliv från början till slut, gärna med specifika årtal i åtanke, vilket öppnade upp för en tolkningsmöjlighet att vi ville eftersträva en kronologisk struktur. När intervjupersonerna berättade för oss följde de var och en till stor del en tidsmässig linje, och i de fall som de avvek från kronologin lät vi dem fritt berätta utan ingripande. Vid behov efterfrågade vi specifika årtal under intervjun, då det emellanåt var svårt att till fullo följa med under det berättande som pendlade mellan olika tidsperioder. I de fall intervjupersonernas eget berättande upplevdes som "mättat", det vill säga att intervjupersonen själv gjorde uttryck för att hon inte hade mer att berätta, ställde vi ett antal forskningsspecifika frågor i syfte att få ett mer djupgående och bredare material.

Ett verktyg att använda under intervjusituationen är göra upp en tidslinje över intervjupersonens liv. Denna metod har tidigare använts på ett förtjänstfullt sätt av Inga Elgqvist-Saltzman (1997) då hon undersökt yrkesverksammas förändrade livsmönster. Även Cole och Knowles (2001, s. 73) förespråkar detta tillvägagångssätt. Att använda sig av en tidslinje innebär att specifika årtal i den intervjuades liv noteras på en kronologisk linje i syfte att få en överblick över deras liv. Vi valde att göra upp tidslinjer över våra intervjupersoners yrkesliv efter själva intervjusituationen, för att kunna ha fullt fokus på deras berättelser under intervjun och för att så långt som möjligt undvika att skapa onödiga avbrott i berättelserna. Tidslinjerna utgjorde en hjälp i den efterföljande tolkningen av deras berättelser på så sätt att vi fick en överblick över deras yrkesliv. Vi har valt att inte redovisa dessa med hänsyn till intervjupersonernas anonymitet.

Vi upplevde intervjupersonerna som mer eller mindre "berättarglada". I några fall berättade intervjupersonerna med stor inlevelse om sitt yrkesliv fritt och självgående, och i andra fall fick vi ställa fler frågor för att väcka "berättaren" inom dem. Öberg (2011, s. 64) menar att intervjupersoner i livshistorieintervjun kan behöva att aktivt stimuleras till berättande, med varierande antal frågor. I föreliggande studie ägde sammanlagt fem intervjusamtal rum, varav två med samma intervjuperson vid separata tillfällen. Vi strävade efter att få träffa varje intervjuperson vid två tillfällen, då vi önskade ta del av utförliga berättelser om deras yrkesliv, och var av uppfattningen att varje intervjusamtal därmed kunde ta lång tid att genomföra. Detta var dock beroende av intervjupersonernas samtycke, och det var endast en av intervjupersonerna som hade möjlighet att ställa upp på att träffa oss vid två tillfällen. Totalt pågick samtalen mellan en och en halv timme och två och en halv timme, och vi närvarande båda två vid samtliga intervjutillfällen.

Registrering och transkribering av intervjusamtal

Vi valde att registrera våra intervjuer med diktafon, eftersom det gav oss möjlighet att koncentrera oss på intervjupersonernas berättelser som i de flesta fall var långa. Så som Kvale (1997, s. 147) påpekar kan man med hjälp av inspelning få både ord, tonläge och pauser registrerat, och man kan även återlyssna på intervjun. Dock registreras inte de uttryck som inte kan fångas genom inspelning, det vill säga det visuella; kroppsspråk

och ansiktsuttryck. Vi hade en medvetenhet om detta problem, och antecknade därför i möjligaste mån stolpar under intervjun, men vi lyssnade även av och transkriberade materialet så nära intervjusituationen som möjligt för att så långt som möjligt minnas de visuella uttrycken. Dock vet vi att många av dessa uttryck troligtvis gått förlorade.

Att transkribera innebär att översätta från talspråk till skriftspråk; en process som enligt Kvale (1997) är förenad med metodologiska och teoretiska problem. En utskrift av en intervju är alltid fråga om en tolkning; om två personer skriver ut exakt samma intervju kommer de sannolikt att tolka den olika, vilket får konsekvenser i det transkriberade materialet. Dessutom kan ljudkvaliteten på inspelningen vara dålig, vilket bitvis var fallet i en av våra inspelade intervjuer, och detta kan naturligtvis få till följd att den som transkriberar ibland inte hör vad som sägs eller misstolkar det. Detta problem kan avhjälpas genom att transkribering sker så nära intervjutillfället som möjligt, då intervjuaren har konversationen färskt i minnet (Kvale 1997, ss. 149f). Även Öberg (2011, s. 66) förespråkar detta, då man på så sätt kan få med intryck och känslor från intervjusituationen. I linje med detta resonemang strävade vi efter att ha transkriptionerna färdiga så snart som möjligt efter mötet med intervjupersonerna.

Under den inledande transkriberingsfasen ställde vi oss frågan vilken utskriftsmetod som lämpade sig bäst för uppsatsens syfte och frågeställningar. Detta samband måste enligt Öberg (2011, s. 66) övervägas, då det får konsekvenser för transkriptionsmetoden. För vår del menar vi att det har varit viktigt att transkriptionerna förmedlar mening i intervjupersonens berättelse, snarare än exakt återgivning av vad som yttrades under intervjuerna. Därför valde vi att utelämna hummanden och kortare pauser, då vi bedömde att det för vår del var viktigast att få fram det meningsbärande i intervjupersonernas utsagor. Däremot markerade vi längre pauser med tre punkter inom hakparentes “[...]” och oavslutade meningar markerades med tre punkter “...”. För att öka transkriptionernas läsbarhet valde vi att översätta talspråk till skriftspråk, då vi bedömde att läsbarheten var viktigare än exakt återgivning av talspråk. Detta tillvägagångssätt kan enligt Kvale (1997, s. 152) göra det lättare att urskilja det meningsbärande i intervjupersonens uttalanden.

Påverkan på intervjusituation och material

Den kvalitativa forskningsintervjun innebär ett samspel mellan människor där ömsesidig påverkan råder. Situationen kan innebära att både positiva och negativa känslor uppstår, såväl för den intervjuade som intervjuaren (Kvale 1997, s. 39). Vi hade en medvetenhet om detta när vi samtalade med våra intervjupersoner och försökte vara lyhörda inför dynamiken i den rådande situationen.

Vi har eftersträvat att vara medvetna om hur vi kan ha haft påverkan i samtalen med intervjupersonerna och vår hantering av materialet. Materialinsamlingen kan ha påverkats av vår förförståelse av bibliotekarieprofessionen och biblioteksverksamhet då vi är bibliotekariestuderande med erfarenhet av visst biblioteksarbete. Begrepp och termer som är vanligt förekommande inom biblioteks- och informationsvetenskap och bibliotekarieprofessionen har underlättat förståelsen av det som intervjupersonerna har berättat. Men det är möjligt att vi även har tagit en del saker för givna, inte behandlat visst material eller lagt för mycket fokus vid annat. Vår förhoppning är att vår

medvetenhet om dessa aspekter har bidragit till så liten påverkan på materialet som möjligt.

Analys av empiriskt material och konstruktion av porträtt

Vårt analysarbete startade redan under intervjuernas gång då vi redan där började tolka och lägga mening i intervjupersonernas berättelser, något som Kvale (1997, s. 171) menar är traditionellt gällande för kvalitativa forskningsintervjuer. Analysen har för oss inneburit både tolkande och konstruktion av berättelser i en samspelande process. Vi har efter transkriberingen läst materialet om och om igen för att så långt som möjligt lära känna det. Cole och Knowles (2001, s. 101) menar att analysprocessen i den livshistoriska metoden handlar om en fördjupad läsning, där man som forskare ”omges av materialet, badar i det, lever det och andas det”.

Vid analys av intervjuer är kodning och kategorisering en allmän metod, men enligt Salminen-Karlsson (1994, s. 58) kan detta vara svårt att använda sig av när det gäller livshistorisk metod, då detta material skiljer sig från andra typer av kvalitativt material. Det som kan vara problematiskt med kodning och kategorisering, menar Salminen-Karlsson, är att data som inte är passande inom kategorierna lämnas utanför som sig bör, men eventuellt kan just denna data vara av stort värde och säreget i livshistoriematerialet. Materialets särskilda särdrag, till exempel möjligheten att använda ”tiden som en kontinuerlig variabel”, kan förgås samt en distans till materialet riskerar att genereras (Salminen-Karlsson 1994, s. 43). Cole & Knowles (2001, s.101) menar att det i analysprocessen inte handlar om att dela upp materialet i separata kategorier utan snarare om att söka förståelse genom en helhetssyn. Det är alltså inte gynnsamt att skapa kategorier av intervjutranskriptionerna av den anledningen att varje del i en livshistoria samspelar med de andra delarna.

Vårt analysarbete har bestått av tre nivåer av tolkning (jmf Sundin 2003, ss. 67f). Den första nivån är av deskriptiv karaktär; intervjupersonernas berättelser, vilka är deras egna tolkningar av sina yrkesliv. Den andra nivån är vår tolkning av deras berättelser, vilka är våra berättelsekonstruktioner som benämns porträtt. Här ges intervjupersonerna röst och de upplevelser som de berättat om framträder. I denna nivå har vi fokuserat på innehåll och inte formmässiga aspekter av deras berättelser. I den tredje nivån av tolkning analyseras berättelserna med hjälp av teoretiska utgångspunkter och forskningsöversikt.

Vi har konstruerat berättelser i en sammanhängande helhet där vi eftersträvat en kronologisk struktur. Vi har haft ovan riktad kritik mot kategorisering i åtanke men valt att, med hänsyn till den kronologiska strukturen samt berättelsernas läsbarhet, till viss del ändå använda oss av kategorisering av materialet. I den tredje nivån av tolkningen har vi låtit teman växa fram, då vi menar att det tillför en möjlighet att se mönster i det som samtliga intervjupersoner berättat. Våra berättelsekonstruktioner är intervjupersonernas yrkeslivshistorier och vi har valt att benämna dem ”porträtt”. Salminen-Karlsson (1994, s. 42) menar att trots att tiden i analysen inom livshistorisk metod är en viktig variabel, är det inte nödvändigt att den ska vara ledande, och kronologin kan i analysen ha utgångspunkt från både intervjupersonens och intervjuarens håll. Våra intervjupersoner följde under intervjutillfällena inte uteslutande en historiebunden kronologi, dock har vi försökt eftersträva en sådan i vår

konstruktion av berättelserna. Vi är av uppfattningen att en kronologisk struktur är lämplig i förhållande till vår studie som utgörs av pensionerade bibliotekariers yrkeslivshistorier, där upplevelser över tid är en väsentlig aspekt.

Vi har utelämnat vissa delar av det som intervjupersonerna berättat, dels sådant som vi uppfattat i hög grad faller utanför uppsatsens syfte och dels på grund av att det inte ska vara möjligt att identifiera intervjupersonerna. Som tidigare nämnts har intervjupersonerna varit olika berättarglada och porträtten har blivit därefter. Vi har genom våra konstruktioner försökt vara ärliga mot deras berättelser och ge röst åt intervjupersonerna i så stor utsträckning som möjligt. Dock bygger resultatet i slutändan på våra egna tolkningar. För att öka transparensen och även trovärdigheten har vi tagit med citat i porträtten, och på detta sätt kan även läsaren bilda sig en egen uppfattning om materialet och ges möjlighet till egna tolkningar.

Etiska aspekter

Livshistoriska intervjuer innebär att forskaren tränger in i intervjupersonens liv, vilket kan ses som att forskaren till viss del får makt över den intervjuades liv. Även om forskaren försöker garantera anonymitet, finns det en risk för igenkännbarhet då livshistorien ger omfattande information om individen. En svårighet är även att ju mer man ändrar på uppgifter för att försöka anonymisera, desto mer förlorar berättelsen i autenticitet (Salminen-Karlsson 1994, ss. 8, 49). Vi har haft en medvetenhet om ovanstående och försökt att så långt som möjligt anonymisera våra intervjupersoner, samtidigt som vi har försökt att hålla en balans i detta relaterat till äkthet i berättelsekonstruktionerna.

Robert V. Labaree (2006) framhåller att livshistorieintervjuer kan framkalla högst personlig och djupgående information, vilket ger upphov till viktiga etiska dilemman som man måste förhålla sig till. Även Öberg (2011) menar att etiska aspekter är ytterst viktiga att fundera på och ta hänsyn till vid livshistoriska studier. Man har som forskare, enligt Labaree, en skyldighet att informera om uppsatsens syfte och metod samt i vilken utsträckning personuppgifter kommer att skyddas (2006, s. 126), och i själva intervjusituationen samt i relation till forskarrollen handlar de etiska aspekterna om att vara human, att låta den empatiska förmågan skina igenom i lyssnandet samt att vara förstående och sensitiv (Öberg 2011, s. 64). Redan vid första kontakten med intervjupersonerna tog vi hänsyn till etiska aspekter, då vi muntligt och skriftligt på ett övergripande plan redogjorde för vad uppsatsen skulle handla om, tillvägagångssätt, vad deras medverkan till uppsatsen skulle kunna innebära samt att vi hade för avsikt att skydda deras konfidentialitet. Att våra intervjupersoner ville medverka i uppsatsen var en förutsättning för att den skulle bli möjlig. Deras berättande om sitt yrkesliv har utgjort en för dem personlig angelägenhet, vilket innebär att de etiska aspekterna därför har varit av stor vikt för oss att ta hänsyn till genom hela uppsatsarbetet.

För att undvika att intervjupersonerna på något sätt skadas till följd av deras medverkan i studien har vi dessutom följt Vetenskapsrådets (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Enligt Vetenskapsrådet måste forskning uppfylla följande etiska krav:

- Informera undersökningsdeltagare om syfte och mål med undersökningen
- Ha undersökningsdeltagares samtycke till att delta
- Behandla alla uppgifter konfidentiellt
- Se till att insamlade uppgifter inte används i kommersiella eller andra icke-vetenskapliga syften

Vi har tillämpat Vetenskapsrådets krav genom att informera intervjupersonerna i denna studie om att vi så långt som möjligt har försökt aidentifiera dem. Vi har även informerat dem om att uppsatsen kommer att publiceras och offentliggöras samt om risken för igenkännbarhet, men att vi har gjort allt vi kunnat för att denna risk ska minimeras.

Som ett led i att försöka skydda våra intervjupersoner har vi fingerat deras namn och utelämnat årtal och annat som vi uppfattar hade kunnat avslöja deras identitet. Vi har dessutom anonymiserat städer, bibliotek och projekt som intervjupersonerna stått i relation till. Det är samtidigt möjligt att före detta kollegor till intervjupersonerna och deras nuvarande kontakter kan identifiera dem. Detta har vi gjort intervjupersonerna medvetna om, och de har dessutom genom att rekommendera andra pensionerade bibliotekarier att delta i studien varit införstådda med att möjlighet till identifiering av dem föreligger. Vi har under forskningsprocessen gång, framförallt under arbetet med berättelsekonstruktionerna, frågat oss hur intervjupersonerna skulle reagera om de läste dessa. Detta anser vi vara ett gott förhållningssätt i relation till etiska och moraliska dilemman, vilket har kunnat ge oss vägledning under sammanställningen av de individuella berättelserna.

Vi har bett om intervjupersonernas medgivande för inspelning av intervju och vi har varit tydliga med att klargöra att de kan ställa frågor eller uttrycka oro före, under eller efter intervjun samt att de när som helst kan avbryta sin medverkan i intervjun. För att ytterligare försöka minska risken att intervjupersonerna ska komma till skada till följd av deras medverkan i studien har vi gett dem möjlighet att var och en ta del av den berättelse som vi konstruerat utifrån det empiriska materialet och lämna kommentarer på denna. Vi har även erbjudit intervjupersonerna möjlighet att ta del av den färdiga uppsatsen. En av intervjupersonerna önskade läsa den av oss konstruerade berättelsen, och vi mailade denna till henne. Hon hade inga kommentarer att lämna. De övriga intervjupersonerna uttryckte endast önskemål om att få läsa den färdigställda uppsatsen.

Fyra porträtt

De fyra kvinnliga intervjupersoner som medverkar i denna studie har under sitt yrkesliv arbetat som bibliotekariér på främst folkbibliotek i Sverige, dock har alla skiftat arbetsplats vid något eller flera tillfällen under sin karriär. Intervjupersonerna har varit yrkesverksamma mellan 1950-tal och 2010-tal, och envar har arbetat som bibliotekarie i omkring trettio till fyrtio år. Tre av intervjupersonerna är idag pensionärer, medan en vid intervjutillfället hade en månad kvar i tjänst. Vi har för lätläsighetens skull ändå valt att kalla samtliga för pensionerade bibliotekariér. Ann, Birgitta, Karin och Majken är de fingerade namn som används för bibliotekarierna i studien.

Intervjusamtalen skedde under februari och mars månad 2014 och genomfördes på platser utefter intervjupersonernas önskemål och förslag, eftersom vi ville att intervjupersonerna skulle känna sig så trygga och avslappnade som möjligt under intervjuerna. Tre av intervjupersonerna valde att träffa oss i deras hem och en intervjuperson valde att ta emot oss på sin arbetsplats.

Studiens resultat grundar sig på dessa pensionerade bibliotekariers berättelser och presenteras i form av fyra yrkeslivshistorier där upplevelserna av deras yrkesliv över tid beskrivs. Dessa individuella yrkeslivshistorier i form av oss konstruerade berättelser benämner vi porträtt. Intervjupersonernas berättelser om yrkesval, utbildning, yrkesverksamhet med tillhörande arbetsuppgifter samt pensionärlivet har legat till grund för de yrkeslivshistorier som växt fram. Porträtten innehåller citat i syfte att göra presentationen mer levande. Citaten har talspråksform men är i vissa fall bearbetade för att göra dem så läsvänliga som möjligt, dock utan att deras innehåll har förvrängts. I syfte att tydliggöra den kronologiska strukturen samt öka läsbarheten av porträtten består dessa av fem delar, som beroende av intervjupersonernas berättelser spänner över ett varierande antal år. Dessa delar har vi valt att benämna:

- Vägen till yrket
- De första åren i yrket
- Den fortsatta yrkesbanan
- De sista åren i yrket
- Livet efter pensionen

Porträtt Ann

Vägen till yrket

Till att börja med ber vi Ann att berätta om sin utbildning och hur det kom sig att hon blev bibliotekarie. Hon förklarar att hon efter sin studentexamen läste sociologi och statsvetenskap i tre år och efter att ha tagit en filosofie kandidatexamen i dessa ämnen kände hon ett behov av att komma ut i arbetslivet; hon var trött på att studera och ville ha ett arbete. Eftersom hennes kandidatexamen inte var yrkesförberedande tog hon sig fram via olika vikariat, och när hon blev erbjuden en fast tjänst som postkassörskas tackade hon ja till det och stannade på Posten i tio år. Under denna tid hade Ann ingen

tanke på att utbilda sig till bibliotekarie; däremot ville hon göra något mer av sin kandidatexamen, hon visste bara inte riktigt vad. Först när Ann av en tillfällighet råkade se en tidningsartikel där bibliotekarieyrket beskrevs fick hon upp ögonen för yrket och hon inspirerades till att söka bibliotekarieutbildningen:

Ja, jag såg tidningsartikeln och tänkte 'ja, men det kanske ändå kunde vara trevligt, när jag nu har den här utbildningen innan'. Så jag sökte till Borås och kom in. [...] Det var rätt mycket tillfällen egentligen som gjorde att jag hamnade på detta spår.

I mitten av 1980-talet lämnade Ann arbetet som postkassörska och flyttade till Borås för att påbörja utbildningen till bibliotekarie. Ann beskriver att utbildningen var fyra terminer lång och hon minns att studenterna undervisades i bland annat litteraturvetenskap och klassifikation. Stor vikt lades också vid att studenterna skulle lära sig att söka och slå upp information i uppslagsverk och referensböcker. Under den sista terminen hade hon omkring två månaders praktik på ett stadsbibliotek i en större stad. Praktiken upplevde hon som positiv och väldigt lärorik: "Det var jättebra med praktik [...] man insåg ju att man verkligen lär sig någonting när man är ute och jobbar". Ann berättar att hon trivdes med studierna och främst med undervisningen i litteraturvetenskap, då läsning och skönlitteratur alltid har varit Anns stora intressen.

De första åren i yrket

Efter att Ann avslutat sina studier till bibliotekarie, sökte hon sig tillbaka till staden där hon haft praktik under sin utbildning, men det visade sig vara mycket svårt att hitta ett arbete som bibliotekarie, berättar Ann. Kommunen hade drabbats av hårda besparingskrav, vilket innebar att det nästan var omöjligt att få någon fast tjänst som bibliotekarie; inga bibliotek i staden kunde erbjuda detta på flera år. Under jakten på ett fast arbete berättar Ann att hon fick arbeta som timvikarie och ha olika sommarvikariat i omkring sex år. Hon arbetade bland annat på ett mindre, nyöppnat folkbibliotek i ett av stadens ytterområden. Trots osäkerheten i att vara timvikarie och aldrig veta hur mycket hon skulle få arbeta varje månad, minns hon denna kontakt med yrkeslivet som positiv och hon trivdes med arbetet och sina kollegor. Hon hade under denna period framförallt yttre tjänst, då hon främst ägnade sig åt arbete i informationsdisken. Ann berättar att arbetet på detta bibliotek kretsade mycket kring referensarbete, där hon ofta hjälpte skolungdomar att hitta relevant information till deras skolarbeten. De tekniska hjälpmedel som hon använde i sitt arbete på detta bibliotek bestod bland annat i en så kallad "fisch-katalog". Katalogen beskriver Ann som ett datoriserat utlåningssystem där man kunde söka i bibliotekets bestånd, samt se vad kommunens övriga bibliotek hade i sitt bestånd. Ann upplever att hon hade god nytta av sin tidigare yrkeserfarenhet när hon började sitt liv som bibliotekarie:

I och med att jag var tio år som postkassör innan så hade jag väldigt mycket av den biten att serva folk och träffa människor i sitt arbete... så den biten hade man ju gratis... så därför kände man sig ganska säker i sin roll redan från början.

Anns första fasta tjänst fick hon i början av 1990-talet, då hon anställdes som barnbibliotekarie på ett integrerat gymnasie- och folkbibliotek. Under vårt samtal beskriver hon detta att få en fast tjänst som mycket betydelsefullt för henne, då det innebar en ekonomisk säkerhet som hon inte hade haft tidigare under sitt

bibliotekarieliv. Att veta när och hur mycket hon skulle arbeta innebar naturligtvis en stor trygghet för Ann.

På biblioteket arbetade Ann ofta med sagostunder, vilka var mycket populära och hon berättar att dagmammor kunde ta med sig mellan 40-60 barn på en och samma sagostund. Det var inte alltid lätt att hålla reda på alla barn under dessa sagostunder och Ann upplever att arbetet, framförallt när hon var ny som barnbibliotekarie, krävde mycket läsning och förberedelse vilket det inte alltid fanns tid till. För att klara av detta tog hon med sig arbetet hem:

Det kunde vara knepigt ibland att få tid och när man då är ny då blir det ju mycket. [...] Då läser man mycket hemma... som man kanske inte borde göra... gratis tid... men det blir det ju gärna när man är ny med någonting för att kunna klara av det hela...

Att läsa och förbereda sig på fritiden var det enda sättet för Ann att hinna med att förbereda sig inför dessa sagostunder: "Det gällde ju liksom, det gick ju inte det här att sitta och läsa en saga och visa bilderna, utan det gällde ju liksom att lära sig sagan och berätta den". För att illustrera sagorna använde sig Ann av en så kallad "flanellograf", en slags tavla i filt på vilken hon fäste olika bilder från sagorna. På så vis kunde hon med hjälp av dessa bilder berätta sagan så att den stora åhörarskaran kunde följa med. Ann minns att hon betraktade sina första sagostunder som en utmaning och att de var förknippade med en del nervositet, men ju mer yrkeserfarenhet Ann samlade på sig, desto säkrare kände hon sig i dessa situationer.

Ann berättar vidare om att det även fanns andra arrangemang och programverksamhet för barn på biblioteket, men i och med att biblioteket var en filial under stadsbiblioteket planerades mycket av denna verksamhet av bibliotekarier på stadsbiblioteket. De olika filialerna i staden fick sedan turas om att ha dessa program och arrangemang på sina respektive bibliotek. Ann berättar att bibliotekarier på respektive bibliotek hade möjlighet att påverka innehållet i arrangemangen, men att hon hade tilltro till stadsbiblioteket och tyckte att de ordnade aktiviteter av hög kvalitet. Hon upplever dock att om hon någon gång själv ville påverka och styra innehållet så togs hennes synpunkter till vara.

Den fortsatta yrkesbanan

När så Ann arbetat på detta integrerade bibliotek i ett och ett halvt år tog kommunen beslut om att verksamheten skulle omvandlas till gymnasiebibliotek. Ann berättar att detta beslut fattades på grund av det hade funnits interna tvister mellan stadsbiblioteket och gymnasieskolan, då biblioteket ansåg att skolan inte bidrog tillräckligt mycket med ekonomiska medel. I samband med nedläggningen i mitten av 1990-talet förflyttades Ann till ett mindre folkbibliotek i samma stad där en tjänst var ledig. Här har Ann arbetat som bibliotekarie på vuxenavdelningen under återstoden av sin yrkesverksamhet och hon säger att hon har trivts så pass bra att hon benämner arbetsplatsen som "ett andra hem". Ann har under alla år på biblioteket hållit i bokcirklar, vilka lockat en stor målgrupp och hon upplever att det har varit lätt att få människor att delta på dessa aktiviteter. Hon beskriver arbetet med bokcirkarna i positiva ordalag: "Man känner sig väldigt uppskattad för all sådan här verksamhet [...] det är en fin bit av jobbet att man får väldigt mycket uppskattning..."

Just kontakten med bibliotekets besökare upplever Ann som den mest positiva aspekten med arbetet på detta bibliotek. Att biblioteket är förhållandevis litet och ligger i en mindre stadsdel har gjort att hon har lärt känna många låntagare och fått en personlig relation till dem: “ När man inte har sett någon på länge så tänker man att ’jaha vad har nu hänt och varför har inte den kommit’ så man får... på mindre bibliotek får man en väldigt nära kontakt med låntagare.” Detta har betytt mycket för Ann, och hon känner att hon har fyllt en viktig social funktion främst för många av bibliotekets äldre besökare, och hon har med tiden kommit att känna en gemenskap med bibliotekets låntagare.

När Ann berättar om det dagliga arbetet på biblioteket kommer hon snabbt in på hur internet har påverkat och förändrat yrket, med tanke på hur information söks:

Jag menar nu inser man ju verkligen hur stor hjälp man har av det [internet]. [...] att alla själv [gör] sina sökningar; förr kom de och frågade ’jag vill böcker om det här ämnet’ och så. Men det händer mer sällan idag... Det har gjort att jobbet förändrats en hel del. [...] Förr var det ju mycket mer referensfrågor än vad det är idag. [...] Man har ju inte alls de där frågorna där man behöver leta litteratur på samma vis, som man gjorde förr. Då var det mycket skolarbete och så som de kom och frågade om och ville ha böcker till. [...] Samtidigt var det här lite detektivarbete, lite mer kanske än vad det är nu, att hitta grejer och så, som jag också alltid har tyckt varit roligt.

Ann minns inte hur det gick till när hon för första gången kom i kontakt med internet, men hon upplever att det tog tid att vänja sig vid detta. Det har krävts en hel del kunskaper för att kunna följa med i utvecklingen relaterad till internet, berättar hon, och hon har därför deltagit i olika kurser som verksamheten erbjudit henne. Hon berättar att hon har sett positivt på denna utveckling och med tiden har det blivit naturligt för Ann att använda internet i arbetet med att förse bibliotekets användare med information.

Ny teknik har även inneburit att Ann, kanske framförallt under senare delen av hennes yrkesliv, har upplevt en känsla av otillräcklighet i förhållande till det som en del låntagare förväntar sig att hon ska kunna vad gäller datorer och andra tekniska arbetsredskap, som till exempel bibliotekets skrivare och kopiatorer:

Det man inte lever upp till nu det är ju ofta med datorerna, när det inte fungerar. [...] Det är väldigt mycket att de bokar datorer och så ja, helt plötsligt så är det någonting som de inte kan, alltså det går inte att skriva ut och så funkar inte skrivaren. [...] Då kan man verkligen känna att man inte lever upp till förväntningarna riktigt.

På ett sätt känner hon att hon skulle behöva en större teknisk kompetens, men samtidigt frågar hon sig hur mycket tekniker hon ska vara, och hon anser att det måste finnas en gräns för hur mycket tekniskt man som bibliotekarie ska behärska i arbetet. Var denna gräns bör gå är något som hon har diskuterat ofta med sina kollegor:

Det finns ju en gräns, ibland så att man tänker ’alltså ska vi hjälpa till med till exempel bankärenden’, det tycker jag inte precis att jag vill göra egentligen [...]. Och boka resor till folk och en massa sådana där grejer. Så det är svårt.

De sista åren i yrket

I slutet av samtalet kommer Ann in på vidareutbildning och kompetensutveckling. Ann tror att hon egentligen skulle ha kunnat utvecklas mer som bibliotekarie om hon hade bytt arbetsplats och inte stannat lika länge på sin nuvarande arbetsplats. Trots att Ann har trivts väldigt bra här så tror hon att det skulle ha inneburit en positiv utmaning för henne och att hon då på ett mer effektivt sätt hade kunnat utveckla sina kunskaper som bibliotekarie, dock har hon inte sett någon möjlighet att byta arbetsplats:

Sedan så är det väl lite så alltså att när man har jobbat i 19 år på ett ställe, det är ju lite för länge egentligen, men det är ju så också att det inte finns så mycket möjligheter om man vill vara kvar i [staden] ... att flytta på sig.

Hon har inte ångrat eller grämt sig över att hon stannat, men om det hade funnits möjlighet till förflyttning så hade Ann varit positiv till detta.

Ann reflekterar även över hur yrket har påverkat henne som person och hon berättar yrket har kommit att speglas i hennes fritidsintressen, där hon ägnar mycket tid åt litteratur och läsning, samt att läsa dagspressens recensioner av nyutkommen litteratur, något som hon har god nytta av i arbetet:

Jag har ju alltid haft ett stort intresse av att läsa, och det har jag ju på fritiden också, det intresset släpper man ju inte... Så det går ju lite in i varandra faktiskt på det viset, att man läser skönlitteratur och läser recensioner och så i tidningar, det är ju många gånger jag gör det på fritiden. [...] Man snackar om det här med yrkesrollen och privat... och jag vet inte... jag aldrig känt så där väldigt hårda gränser mellan hur jag är privat och hur jag är i min yrkesroll, utan det har jag nog känt ganska flytande att det är rätt så mycket detsamma, som jag är på jobb och privat.

Ann har också fått många idéer på hur hon kan lägga upp arrangemang och bokcirklar under sin lediga tid: "Alltså släppa det [jobbet], det gör man många gånger inte riktigt [...] men visst kopplar man av det när man går hem, fast det dyker ofta upp frågor i huvudet som har med det att göra."

Livet efter pensionen

Vid tidpunkten för vårt samtal med Ann har hon drygt en månad kvar till pensionen. Hon ser tillbaka på sin tid som bibliotekarie och berättar att hon alltid har varit nöjd med sitt yrkesval och att det alltid har varit tillfredsställande att gå till arbetet. Hon har trivts med att ha varierande arbetsuppgifter, men det är framförallt den yttre tjänsten och kontakten med besökare och låntagare som hon har uppskattat. Att kunna ge dem den service som de behöver har varit betydelsefullt för Ann, och hon har känt en stor uppskattning från bibliotekets användare:

Att kunna ge boktips och det mötet och de diskussionerna som man har med andra människor och man märker liksom att det är betydelsefullt för många att bara komma hit och bara låna en bok och träffa någon så där.

Detta, samt kontakten med sina arbetskamrater är något som Ann tror att hon kommer sakna när hon lämnar biblioteket och går i pension: "Ja, det är nog mest... den gemenskapen med arbetskamrater och med låntagare så. Jag tror det är den biten som man kommer sakna. Kommer till att sakna frukosten här på morgnarna och så." Den

sociala delen av arbetet har alltså varit mycket viktig för Ann. Samtidigt tycker hon att det känns skönt att påbörja en ny fas i livet: "Det känns rätt så mycket så här liksom 'när man har slutat, då har man slutat'. För mig känns det nog rätt så mycket så, att jag inte kommer att hänga här så väldigt mycket." Ann ser framemot att kunna ha tid åt att läsa vad hon vill och att inte behöva anpassa sin läsning till litteratur kopplat till bokcirkel. Hon tror inte att hon, iallafall till en början av pensionen, kommer att ägna någon avsevärd tid åt att besöka bibliotek.

Porträtt Birgitta

Vägen till yrket

Birgitta börjar samtalet med att berätta att hon tog studenten i början av 1960-talet och att hon därefter studerade engelska och ryska. Hon tog en förberedande tolkexamen, men efter detta ställde hon sig frågan vad hon egentligen ville åstadkomma med det hon studerat och vi får intrycket av att hon egentligen inte var särskilt intresserad av att arbeta som tolk. Den enda möjligheten som Birgitta då såg var att läsa pedagogik och ta en filosofie magister "för att ha en grund att stå på". Efter en tids pedagogikstudier såg hon två möjliga vägar; antingen att bli språklärare eller bibliotekarie, och lärare ville hon egentligen inte bli, därför sökte hon till bibliotekarieutbildningen men fick avslag. Birgitta berättar att det under denna tid var mycket svårt att komma in på utbildningen och att det var studenter med högre akademiska meriter än henne som antogs. Hon fick rådet att arbeta praktiskt, till exempel som brevbärare, men hon sökte sig i detta skede istället till lärarhögskolan i syfte att meritera sig till bibliotekarieutbildningen. Hon kom in på lärarhögskolan i en större universitetsstad och lämnade sin hemstad, men efter den första obligatoriska praktikperioden var hon mer än någonsin övertygad om att hon inte skulle bli lärare, då hon tyckte att arbetet verkade vara förenat med mycket stök. Birgitta sökte därför till bibliotekarieutbildningen i början av 1970-talet och denna gång blev hon antagen. Två år senare tog hon sin bibliotekarieexamen.

Birgitta förklarar att det ingick en så kallad elevtjänstgöring i utbildningen och att hon var väldigt nöjd med detta. Hon tycker att hon hade en "evig tur" som hamnade där hon gjorde, trots att hon under denna period ännu en gång fick flytta till en annan stad. Hon minns särskilt sin handledare från denna tid, en person som hon uppfattade var väldigt välkomnande och trevlig: "Jag hade en handledare som tog ut oss på kvällarna i sin egen bil och guidade oss runt i omgivningarna, det var hur fint som helst." Hon var idel positiv till praktiken, men det "skavde ju i ryggen det här som man visste; att det var vansinnigt dåligt betalt", vilket oroade Birgitta. Vid vårt andra intervjutillfälle utvecklar Birgitta sina erfarenheter av studietiden och hon berättar att utbildningen i en del avseenden förmedlade en överdriven kunskap i till exempel katalogisering och klassifikation, något som hon upplever att hon haft lite användning av under sitt yrkesliv. Som en följd av den tekniska utvecklingen upplever hon dessutom att de redskap som utbildningen gav henne till viss del redan var föråldrade när hon kom ut i arbetslivet.

Det första arbetet som bibliotekarie hade Birgitta redan under studietiden, då hon arbetade som semestervikarie på ett enmansbibliotek i en mindre ort i närheten av

hennes hemstad. Här arbetade Birgitta som ensam bibliotekarie, vilket innebar att hon också blev chef för ett antal kanslisters och hon minns att hon tyckte att detta var tillfredsställande, speciellt att stå inför att lösa olika praktiska problem.

De första åren i yrket

Efter att Birgitta avslutat sina studier fick hon snart anställning som timtjänstgörande bibliotekarie vid ett stadsbibliotek i en större stad, och hon fick då hoppa runt som "springvikarie" på olika bibliotek runt om i kommunen. Detta upplevde hon som lärorikt men uttröttande, då "det var många olika världar att hålla reda på".

Varje biblioteksfilial [...] hade sin egen kultur och sina egna regler, och jag hade en anteckningsbok där jag skrev ner viktiga saker från varje ställe så att man inte skulle göra bort sig. [...] Alltså som ett exempel så hade ju alla filialer bud från huvudbiblioteket varje dag, det kom en vaktmästare med en eller flera stora lådor fulla med försändelser. [Att packa upp lådorna] var ju sådant som kanslisterna gjorde med vänster hand i regel, men på ett av biblioteken var det endast bibliotekschefen som fick packa upp lådan. Det var den heliga lådan alltså, och gud nåde mig om jag hade börjat packa upp den, något som kunde varit naturligt på många andra ställen. Åh gud nej! Det var bäst att hålla reda på vad man fick och inte fick göra.

Birgitta berättar att man kunde råka ut för att "bli utskälld efter noter" om man någon gång råkade bryta mot dessa oskrivna regler:

Det var ju en strikt värld, och jag vet att folk berättade när jag började jobba att de inte hade fått ha långbyxor i tjänsten och så vidare. Det fanns de som hade kommit direkt från sina sommarställen på landet på måndagsmorgonen, och som ansågs olämpligt klädda och så där.

Efter att ha arbetat som timvikarie under sex månader fick Birgitta en fast anställning på ett filialbibliotek i samma stad. Hon beskriver att detta bibliotek till ytan var det största i staden näst efter huvudbiblioteket, och att där fanns en stor barnavdelning. Birgitta beskriver entusiastiskt att barnavdelningen på filialen där hon fick anställning "var som ett hav alltså, och där fanns alla möjligheter."

Till en början hade Birgitta inte så mycket med barnavdelningen att göra, förutom att ha yttre pass i informationsdisken där bibliotekarierna på filialen turades om att bemanna den. När en tjänst blev ledig på barnavdelningen tillfrågades Birgitta om hon ville ta över ansvaret för avdelningen, vilket hon tackade ja till. Hon beskriver att det var väldigt tacksamt att arbeta med avdelningen då den hade varit eftersatt en tid, och att man där tidigare hade förhållit sig mer passiv till bibliotekets användare. Birgitta ville arbeta mer aktivt mot målgruppen och hon såg bland annat till att bjuda in förskolor till bibliotekets programverksamhet vilken bland annat bestod av sagostunder. Hon beskriver att biblioteket hade ett stort sagorum i källaren, nymålat med bilder från barnboksvärlden. Här hade Birgitta sina sagostunder, och hon berättar att hon ofta läste sagorna till diabilder, något som var vanligt vid denna tid. Bibliotekets övriga programverksamhet reglerades starkt från huvudbiblioteket som köpte in och fördelade de olika programmen till alla bibliotek i staden:

De hyrde in en film för en vecka eller två och sedan la de scheman då över hur den här filmen skulle rulla mellan de olika biblioteken. Eller så köpte de in en dockteater eller ja något annat, och så fördelades det.

Birgitta upplevde att detta var praktiskt och bekvämt, då hon hade mycket annat att arbeta med. Även bokinköp reglerades av stadsbiblioteket, som köpte in böcker vilka fördelades till stadens filialer. Här hade bibliotekarierna till viss del möjlighet att påverka vad som skulle köpas in till filialerna:

Man fick turas om att representera filialerna på bokmöten som ägde rum kring varje BTJ-lista som kom, det kom ju 24 listor om året. Och då hade man alltså ett bokinköpsmöte där chefen för huvudbibliotekets barnavdelning och jag tror ytterligare någon representant för barnavdelningen satt, inköpschefen och hennes närmaste man och så då en representant för filialerna. Då rabblades det upp ett förslag som var lagt på huvudbiblioteket att "[X-biblioteket] får 1 exemplar, [Y-biblioteket får inget]" och så vidare, och då var det väl filialrepresentantens uppgift att liksom se om man tyckte att det var rätt och riktigt. [...] Oftast blev det väl så att man försvarade sitt eget bibliotek och lyckades förhandla upp det ett par exemplar, men det var väldigt centraliserat och det var väldigt strängt i början också med kvalitet.

Kvalitetsaspekten märkte Birgitta särskilt av på vuxensidan, där hon särskilt i början av sitt yrkesliv uppmärksammade att böcker som inte ansågs "hålla måttet" inte köptes in, oavsett hur populära de var. Birgitta menar att detta kvalitetsmått lättade efterhand som nya inköpschefer tillsattes, men att det var mycket strikt när hon började arbeta och under de första åren i yrket:

Alltså en bok kunde ju vara hur populär som helst, om vi nu tänker 'Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann' som är en sådan himla bestseller, jag skulle kunna tänka mig att något i den stilen hade blivit ratat. Om ni tänker alltså, i popularitetstermer, någonting som alla älskar och alla känner till, men som ändå av någon anledning inte anses fylla måttet.

Birgitta berättar om en upplevelse från hennes barndom kopplad till litteratur och kvalitet, vilket kom att prägla hennes syn på läsning:

Jag har ju en egen upplevelse av det där med kvalitet som jag har burit med mig alltid. Det var den här eviga Blyton-historien som fortfarande inte har dött helt och hållet väl i diskussionerna. Men jag älskade ju att läsa Blyton, som väl alla gjorde i min generation och jag var helt euforisk varje gång det hade kommit en ny bok. Men så hände det sig att när jag var i 12-års åldern någonting så hade vi en svensklärare som var prudentlig och så. Och när vi skulle gå på sommarlov så sa hon 'nu vill jag be er om en sak inför lovet: läs inte Enid Blytons usla böcker!' Och vad hände, jo för det första: jag kom att hata den människan för resten av mitt liv, hon förstörde någonting fint i mig, och för det andra att jag tänkte att får jag inte läsa det bästa jag vet, ja då är inte läsning något för mig, då skiter jag i det. Och då kände jag på något sätt att så ska man inte göra.

Birgitta berättar att denna erfarenhet påverkade henne på så sätt att hon i sitt yrke verkat starkt för att förmedla läsglädje, vilket hon menar är det viktigaste i arbetet med barn och läsning:

Jo, jag hade väldigt starkt det där med läsglädje. Faktum är också att dåvarande chefen för barnavdelningen, hon hade också den åsikten att det är på sådana böcker som barnen lär sig läsa. Sedan kan man ju snirkla till det så att de läser något annat också, men aldrig döda läsglädjen. Det är en fråga om respekt också.

För att aktivera avdelningen organiserade hon olika aktiviteter; bland annat startade hon en bokklubb som hon drev själv, hon hade pysselstund varje vecka och höll tidvis i en teatergrupp. Birgitta berättar att barnavdelningen blev lite som en fritidsgård, och

hon kom under denna tid i kontakt med en pojke som hon: "aldrig någonsin glömmet, ett riktigt maskrosbarn [...] han hade två försupna föräldrar och han tillbringade mycket av sin lediga tid på biblioteket". Birgitta följde denna pojke under många år från att han var sex år gammal och Birgitta berättar att han älskade att imitera och att hon därför satte ihop en scen till honom i kartong där han spelade kaspersteater.

De idéer som Birgitta byggde sina arrangemang på fick hon genom att läsa i bibliotekspress, och hon fann inspiration till vad hon såg och hörde om dagis: "Och ibland tänkte jag att jag ska testa om saker och ting går". Hon minns tiden på barnavdelningen som väldigt tillfredsställande: "Jag minns det som att man satt där i disken och det kom ett otal barn och bara hängde och pratade och gav en förtroenden och så tipsade man lite om att läsa, inte minst på bokklubben där läste jag högt." Under denna tid höll Birgitta också bokprat för elever i grundskolan. I och med att lärarna var snabba med att boka upp sina klasser på hennes bokprat förstod Birgitta att lärarna uppskattade hennes kunskap, och att de ansåg att det var viktigt för sina elever att få gå på Birgittas bokprat.

Senast för några år sedan när Birgitta gick på stan blev hon påmind om hennes arbete på barnavdelningen:

Det är ju inte så många år sedan som det hände att jag fikade på [ett konditori] och expediten tittar på mig och hajjar till och säger: "åh gud, det var du som lärde mig att läsa!"

Liknande situationer har inträffat fler gånger, då för Birgitta okända människor har känt igen henne från tiden på barnavdelningen och kommit fram, hälsat och visat sin uppskattning.

Under vårt andra samtal berättar Birgitta att hon även hade idéer kring hur biblioteket kunde marknadsföra sig, till exempel försökte hon lansera sin idé om att personalen skulle sätta upp foton och presentationer av sig själva i bibliotekets lokaler, i syfte att skapa en mer personlig relation mellan låntagare och personal. Birgittas kollegor ansåg däremot att distansen mellan låntagare och personal skulle bibehållas. Hon fick mycket uppbackning och uppskattning från filialchefen, som ansåg att Birgitta utförde ett beundransvärt arbete på barnavdelningen. Vid vår andra träff berättar vi Birgitta hur hon upplevde den tekniska utvecklingen under denna period, och hon drar sig till minnes att biblioteket fick sin första dator under början av 1980-talet. Att slänga ut det föråldrade katalogskåpet och förse böckerna med streckkoder minns Birgitta som en spännande tid:

När vi då jobbade med den här datorn som ju inte hade internetuppkoppling eller så, det var ju bara att man kunde det var en ren katalog... då tyckte man ändå att det var så märkvärdigt. Vi sade att vi nattade den på kvällen, man tyckte att datorn... att den var som ett levande väsen.

När datorn gjorde sitt inträde på biblioteket innebar detta enligt Birgitta en stor omställning i arbetet med låntagare i informationsdisken. Som exempel berättar hon att det från chefshåll förväntades att man skulle söka information tillsammans med låntagarna, och inte som förut när disken och själva sökningen i katalogskåpet hade varit bibliotekariens territorium. Nu skulle man istället utföra sökningar i samarbete med låntagaren och visa denna hur man gjorde för att hitta rätt information och man skulle sträva efter att få användaren delaktig i själva sökningen:

Det förväntades av oss från chefshåll och så att vi skulle jobba med kunden över vår axel, vi satt där och knappade och så skulle kunden vara delaktig i vad skärmen visade. Det kunde ju upplevas som ett stressmoment inledningsvis, eftersom man var så ovan vid det. Man hade suttit där vid sin disk och sin dator trygg liksom att "här vet jag hur jag ska knappa så talar jag om vad jag hittar" och så plötsligt var det någon som skulle komma med synpunkter att "jamen där står så och vad menar du med det" och "kan du inte skaffa den som står där?" ja så där.

Med kraven på att söka tillsammans med låntagarna förändrades även informationsdiskarnas utseende, så att man kunde söka i datorn och ha låntagarna bredvid sig, till skillnad från när Birgitta började sin yrkesbana, då hon minns att: "Man satt ju nästan som på en tron, ofta var ju disken till och med upphöjd i rummet så man satt som en prins nästan uppe på en tron." Birgitta uppfattar det som att distansen mellan låntagare och bibliotekarie började minska i och med denna förändring i mötet mellan dem.

Den fortsatta yrkesbanan

Efter elva år på barnavdelningen blev Birgitta plötsligt uppringd av chefen för länsbiblioteket, som ville erbjuda Birgitta ett vikariat inom barnverksamhetsområdet:

Oj! Jag hade trott att ingen såg vad jag gjorde, förutom min beundrande chef, men jag har förstått sedan att... alltså jag hade kolossalt mycket bokprat och den egna filialens böcker räckte ju inte till för att tillgodose behovet, jag behövde ju flera exemplar av varje bok, så jag skickade ut listor på alla de böcker som jag skulle prata om, skickade jag runt till alla biblioteken som då var en tio stycken, och de listorna använde liksom folk sedan som något vägledande för sina egna prat alltså. Så på det sättet så blev det lite bekant vad jag gjorde.

Att länsbiblioteket vände sig till just Birgitta smickrade henne, och hon beskriver denna händelse som en vändpunkt i hennes yrkesliv. Från och med nu började hon högakta sitt yrke och i och med det även sig själv, vilket hon inte hade gjort tidigare: "Då var det inte bara min privata lilla lekstuga utan då insåg jag plötsligt hur stort och viktigt det var, det här."

Hennes kollegor, det vill säga barnbibliotekskonsulenter i övriga län, kom att spela en stor roll för Birgitta:

Det kom sig mycket av att det fanns ett nätverk mellan de här barnbibliotekskonsulenterna som fanns i varje län och då hade man någon träff åtminstone i halvåret, och de hade ju inga kollegor egentligen på sin arbetsplats, inga som hade motsvarande arbetsuppgifter, så att de var väldigt tigha. Och när jag åkte på ett första sådant möte så blev jag så förvånad över den här glöden som de utstrålade, alltså en entusiasm och en arbetsglädje och på kvällarna när vi då efter en ansträngande dag satt där och trodde jag skulle småprata om privatliv och kakrecept och så vidare, och det var bara: [med energisk röst:] 'oh, jag ska göra ett projekt om detta' 'och nu ska jag göra det, åh gud vad kul!!' 'och jag ska söka pengar!!' och det fortsatte i det oändliga liksom. Det var människor som, de var så fulla av idéer och energi. Det var ett privilegium att få träffa dem.

Hennes arbetsuppgifter som länsbarnbibliotekskonsult gick ut på att hjälpa bibliotek som upplevde svårigheter eller problem på sin barnavdelning. Birgitta berättar att många bibliotek belägna i mindre orter sällan hade anställa barnbibliotekarier, men att hon kunde hjälpa dem med den verksamheten genom att förse dem med inspiration och

nya idéer. Detta arbetade Birgitta med under ett år, och hon beskriver vikariatet som väldigt betydelsefullt för henne:

Jag kände sig som en ny människa efteråt. [...] vicket på länsbiblioteket fick mig att verkligen att känna att detta är det viktigaste av allt... alltså släng er i väggen alla andra avdelningar för vi är ju miniformat av hela biblioteket vi har precis allting, varenda jäkla avdelning representerad plus funktionshinder och mångkultur... och utan oss så skulle ju de andra inte ha några kunder... det är ju vi som liksom skolar in dem till era avdelningar...

Från att ha känt mindervärdeskomplex gentemot omvärlden, mycket på grund av den låga bibliotekarielönen började Birgitta efter sitt vikariat på länsbiblioteket att högakta sitt yrke och sitt uppdrag. Vid vårt andra intervjutillfälle säger Birgitta att hon nu förstod att hon faktiskt arbetade med något viktigt, och något som var värt att ta på allvar: "Tidigare kände jag mig nog mest som en fascinerad åskådare till denna lekstuga, där man liksom i princip kunde göra som man ville och ingen brydde sig".

Efter att det ettåriga vikariatet gått ut, kom Birgitta åter tillbaka på barnavdelningen på filialen där hon varit tidigare. Kort därefter började gå rykten om att filialen skulle läggas ned:

Det var en tid då man plötsligt hade uselt med pengar och från att nya filialer poppade upp hela tiden under mina första år... det invigdes, ja X invigdes, Y invigdes, Z fick nya lokaler och så vidare. Så plötsligt så blev det tvärtom, det ena efter det andra lades ner.

Efter bortåt femton år på filialen lades den så ned under senare hälften av 1980-talet, till Birgittas stora besvikelse och sorg. Detta var en svår period för Birgitta som såg biblioteket som sitt andra hem:

Bokbeståndet var liksom skraddarsytt för mina kunders behov, jag kunde varenda bok och var den stod och allt ja... Ytan var ju fantastisk och man hade skrivit lovord om detta bibliotek, internationell bibliotekspress när biblioteket kom till...

Därefter skulle Birgitta och hennes kollegor omplaceras, och Birgittas önskemål var att få fortsätta jobba med barn och ungdom, något annat hade hon svårt att tänka sig. Birgitta berättar att den enda möjligheten "som inte var helt uppåt väggarna" var att börja arbeta på en mindre filial i samma stad. Men hon kom aldrig att trivas här och stannade därför knappt ett år på filialen:

Ja för det första så upplevde jag allting som så smått jämfört med [filialen där Birgitta arbetat tidigare]. De hade mindre pengar, mindre lokaler och... ja jag hade ju haft ett eget arbetsrum och nu satt man med fem stycken.

Hon fick inte heller arbeta renodlat med barn och unga på filialen, och hon kände att arbete mot den vuxna målgruppen tog viktig tid från henne.

Efter påtryckningar fick hon istället komma till huvudbibliotekets barnavdelning, där Birgitta under ett år var tillförordnad chef för barnavdelningen, i väntan på att en ny chef skulle tillsättas. Omständigheter gjorde att Birgitta i förlängningen fick behålla tjänsten: "Så då blev jag chef för barnavdelningen ja, och då gjorde vi fruktansvärt många roliga grejer."

Birgitta berättar med stor entusiasm om vad hon ägnade sig åt under tiden som chef för barnavdelningen. Hon arbetade väldigt mycket med programverksamhet kopplat till böcker och läsning, samt med att engagera barnen att själva producera texter eller bilder som sedan ställdes ut på biblioteket. Ett arrangemang som hon minns särskilt tydligt är det som hölls i samband med firandet av ett jubileum. Birgitta berättar att de då inledde ett samarbete med lokalpressen, och tillsammans med tidningen erbjöds en rad olika kända personer att skriva varsin text om ”barnboken de aldrig glömmer”. Detta utvidgades till att även barnen skulle skriva om de böcker de aldrig glömmer, sedan visades dessa berättelser upp i biblioteket. Birgitta berättar att det blev mer och mer att man försökte locka barn till biblioteket genom att ge dem olika uppdrag, som skickades ut till deras skolor. Birgitta visar oss olika papper med uppgifter som barnen fick skriva om: här finns ett papper som uppmanar barnen att skriva en dikt och ett som uppmanar dem att rita sin finaste flagga. Hon visar också ett utskick som uppmanar barn att skriva om: “Det vackraste alfabetet: man kan göra ett alfabete med extra vackra bokstäver eller presentera ett annat lands alfabete, hitta på ett eget alfabete eller ett hemligt språk. Rimma på olika ord eller måla vackra kinesiska tecken.”

Allt detta som barnen producerade placerades sedan i bibliotekets lokaler. Birgitta visar fler uppdrag, varav ett par kallades ”Det blir en gång” och ”Ett djurs dagbok”. Birgitta minns även hur de firade Pippi Långstrump på biblioteket:

När Pippi Långstrump fyllde 50 år då hade vi också jättekul. Då hade vi gjort om vår lilla sagogrotta till Pippis värld och de fick äta krumelurpiller och vi hade en byrå med skatter precis som Pippi hade, de fick dra ut en låda och välja... och vi hade tjuvarna som klättrade in genom fönster, ja vi hade allt som var Pippis värld och så bjöd vi då in dagisen som fick göra denna Pippi-vandring.

De bjöd också in till olika program med olika teman, Birgitta minns ett samarbete med ett terrarium i staden: “Vi hade samarbete med terrariet så vi hade en boaorm [...] som låg i en monter en hel vecka och vi hade livsfarliga sådana här pilgiftsgrador i en monter.” Dessa arrangemang beskriver Birgitta som ett par av de “höjdarsaker” som hon ägnade sig åt under åren som barnbibliotekschef.

Den dagliga verksamheten på avdelningen kretsade bland annat kring sagostunder, som hölls flera gånger i veckan i en sagogrotta som man kom in igenom via ett hål i en bokhylla. Birgitta berättar att sagostunderna i grottan var otroligt populära: “Där var ju köer, månader i förväg alltså.”

Förfrågningar från låntagarna var ofta mycket specifika och mycket av det som låntagarna önskade var böcker och information som var kopplat till teman som de hade på dagis och förskolor. Under tiden på barnavdelningen stötte Birgitta många gånger på uppfattningen att bilderböcker inte behövde vara uppställda och ordnade på något speciellt sätt, utan att det räckte att de fanns i hyllorna utan någon inbördes ordning. De skraddarsydda förfrågningarna som Birgitta fick visade på motsatsen, och Birgitta minns att det var under hennes tid på barnavdelningen som man började organisera bilderböckerna efter författarnamn.

Efter en större ombyggnad och utvidgning av barnavdelningen såg Birgitta till att avdelningen fick en särskild lokal, “ordverkstaden”, som riktade sig mot barn med olika

typer av funktionshinder. Birgitta initierade även ett projekt som gick ut på att biblioteket skulle ge gåvokassetter till dyslektiska barn genom deras lärare, för att locka dem till biblioteket "för att hämta sina presenter och där skulle man då visa den här nya 'daisytekniken' för dem".

Birgitta berättar att hon tyckte att arbetet var fruktansvärt roligt, "rena nöjeslivet" och att hon tänkte att hon skulle stanna där för resten av sitt yrkesliv. Men nya, med dåtidens mått moderna synsätt gjorde det gällande att man inte skulle bli sittande på samma tjänst för länge, utan det infördes ett system på biblioteket som angav att man var tvungen att söka om sin tjänst med jämna mellanrum. Birgitta fick sin tjänst förlängd och berättar att hon fortsatte att arbeta med olika projekt, och under denna tid var hon även med i lokal-tv där hon gav boktips. När det blev dags att söka om sin tjänst vid nästa tillfälle, år 2001, fick hon dessvärre inte den då ledningen ansåg att hon haft tjänsten tillräckligt länge. Birgitta beskriver hur det kändes att bli tvungen att lämna barnverksamheten: "Jag kan säga att då var det som att komma in i en svart-vit film efter att ha kommit från en färgfilm. Det är att leva i en färgfilm, att jobba med barnverksamhet".

De sista åren i yrket

Ledningen utverkade en tjänst åt Birgitta på avdelningen för särskilda tjänster, vilket Birgitta inte alls kände sig nöjd med. Det enda hon ville var att fortsätta arbeta med barn och unga, och hon kunde inte förstå att hennes kunskaper och erfarenheter inte togs tillvara på ett bättre sätt. Hon beskriver det som att hon hamnade i ett känslomässigt vakuum: "Jag trodde då att botten var nådd [...] men då visade det sig att då började en av de mest spännande perioderna i mitt liv..."

Under denna tid hade nämligen tanken på biblioteket som mötesplats vuxit fram. Birgitta berättar att man samtidigt, alltså omkring sekelskiftet 2000, hade börjat tala om integration och mångfald på biblioteket; det ansågs att man behövde arbeta mer med detta och man ville sträva mot att biblioteket skulle fungera som en mötesplats mellan människor. Detta är en av de märkbara förändringar som Birgitta upplevt under sitt yrkesliv och hon beskriver denna utveckling som positiv; hon minns hur människor i alla åldrar "minglade runt på biblioteket". I samband med detta bildades en integrationsgrupp och Birgitta tillfrågades om hon ville medverka i denna. Birgitta var till en början tveksam och hon berättar att hennes självförtroende var kört i botten bland annat eftersom hon hade fått gå från sin tjänst på barnavdelningen. Trots detta tackade hon ändå ja till att vara med integrationsgruppen: "Jag har väl någonting i mig som inte ger upp så lätt".

Birgitta berättar om olika projekt som organiserades av integrationsgruppen; man ordnade till exempel ett projekt som gick ut på att biblioteket erbjöd besökare att låna människor. Det handlade om att skapa tillfällen för möten mellan människor i syftet att minska fördomar och utbyta kunskap, och det gick till så att bland annat människor ur minoriteter av olika slag värvades av biblioteket för att berätta och svara på frågor om sig själv. Dessa möten mellan människor tog sedan plats i biblioteket, där låntagaren och den "utlånade" människan satt tillsammans och fikade och pratade. Birgitta berättar att detta utgjorde tillfällen för låntagare att ställa frågor som de kanske annars inte skulle få svar på. Projektet blev "tidernas succé" och uppmärksammades både nationellt och internationellt.

Samtidigt var Birgitta med och drev ytterligare ett projekt som gick ut på att biblioteket anställde gymnasister som ungdomsguider, som en kväll i veckan tjänstgjorde på biblioteket. Man ville att ungdomarna skulle fungera som en bro mellan biblioteksbesökare och personal:

Gymnasisterna skulle känna sig behövda och att de hade en kunskap som var... unik och som vi behövde på biblioteket. [...] Jag hade ju lite grann i baktanken också att de skulle dra dit kompisar, klasskamrater, lärare, anhöriga och så vidare och det gjorde de väl också... [...] De sa att 'varför har ni så gamla böcker' och 'ni har fel författare' och ja massor med sådana där synpunkter.

Ungdomarnas synpunkter tillvaratogs och Birgitta såg till att göra en sammanställning av dem som hon skickade ut till alla anställda på biblioteket, så att man kunde ha synpunkterna i åtanke i det dagliga arbetet. Även detta projekt blev mycket uppskattat och Birgitta fick tillsammans med sina kollegor motta utmärkelser och priser för sina insatser för mångfald och integration.

Några år senare pensionerades Birgitta och hennes berättelse om hennes yrkesliv lider mot sitt slut. Hon berättar att det ordnades en storslagen avtackning i hennes ära, som hon var väldigt glad över. Birgitta säger att hon, när hon var "nere på botten" och inte fick förlängt sin tjänst som chef för barnavdelningen aldrig hade kunnat föreställa sig att hennes yrkesliv skulle bli så bra till slut: "Hade det varit innan [när Birgitta inte fick tjänsten förlängd] så hade jag sagt att 'jag vill bara gå hem. Jag vill inte ha en avtackning [...] det blir ingenting'. Men det blev en fantastisk avtackning." Hon upplever att hon har bjudits på överraskande vändningar och hon säger att hon aldrig hade kunnat föreställa sig att hon skulle ägna sig åt det som hon senare har gjort. Det som Birgitta minns starkast från yrkeslivet:

Det är naturligtvis det här hur det kan vända, och hur man kan hamna i arbetsuppgifter som man knappt visste ens fanns. Jag tänker på de här projekten som var i slutet av mitt liv, jag menar hade någon sagt till mig när jag gick utbildningen att jag skulle sluta min verksamhet med att låna ut människor, det är ju helt otroligt.

Däremot beskriver Birgitta vid vårt andra samtalstillfälle att hon är glad att hon slapp sätta sig in i viss teknisk utrustning och arbetsuppgifter kopplat till detta. Med tilltagande ålder upplevde Birgitta att det blev svårare och svårare att följa med i den tekniska utvecklingen, samtidigt som kraven ökade på att man aktivt skulle bidra och komma med synpunkter på hur biblioteket skulle arbeta med att synliggöra verksamheten via olika digitala kanaler så som blogg, chattsida och pod-radio:

Jag har ju förstått att höll man sig inte framme där och skrev och så, så var man ju inte intressant, inte för löneförhöjningar och så, ingen att satsa på för framtiden. Så att kraven på att man skulle kasta sig in i tekniken och så det ökade ju. Och jag kan ju säga att de sista åren när det var möten kring pod-radio och allt möjligt sådant där, så satt man ju och tänkte också att 'hoppas att jag inte behöver jobba med det här'.

Birgitta berättar att hon har tagit del av enstaka kurser för att lära sig mer om tekniska hjälpmedel och redskap att använda i det dagliga arbetet, men hon upplever att hon fått lära sig för lite och att det förutsattes att man "på något mysigt sätt själv skulle snappa

upp det”. I förhållande till ny teknik kände Birgitta inte riktigt att hon kunde leva upp till låntagarnas förväntningar:

Det kändes ju liksom väldigt jobbigt att man hade lockat dit folk under förevändningar att man kunde erbjuda teknik och så vidare, men det var inte annat än teknikstrul. Det ordet använde vi ofta faktiskt och när vi vid några tillfälle skulle lista våra arbetsuppgifter hur lång tid de tog och så vidare, då upptog faktiskt teknikstrul en stor del av tiden. När man i frustration försökte få igång apparater och sen försökte leta upp någon som kunde hjälpa en...

Ytterligare en förändringsaspekt som Birgitta uppskattade att lämna när hon gick i pension handlar om ny personalpolitik, vilken förde med sig en tanke om att alla bibliotekarier skulle kunna allt på biblioteket; bibliotekarier skulle fungera som generalister istället för specialister inom ett särskilt område. Detta kunde bland annat underlätta vid schemaläggning:

Under senare delen av min yrkesverksamhet var jag med om att man tyckte att alla kunde väl gott göra allting, ’kan filialerna så kan man väl här på huvudbiblioteket... och det är ju ändå bara att trycka på knappar’. Just för mig med det här barnbiblioteksbagaget så kändes detta främmande, för det finns ju också den där förtrogenhetskunskapen, sådant som man bara har i ryggmärgen och har lärt sig efter många år i området, plus att man kanske brinner för en speciell sak. Om jag nu tänker på mig själv så är jag faktisk både okunnig och förvånansvärt ointresserad av musik, så att sätta mig på pass på en musikavdelning är ju rena katastrofen, i synnerhet om någon är ditskickad för att de antligen ska få träffa någon som vet lite mer än vad man vet på ett filialbibliotek. Så att jag har upplevt det som att det kanske lite grann att lura kunderna när man i många fall har så okvalificerad personal... Men det är ju en fråga som tål att funderas på, vad som är bra och vad som är mindre bra...

Birgitta trivdes aldrig med den nya personalreformen, och hade ingen önskan om att utföra sitt bibliotekariearbete som generalist:

Jag trivdes inte med det... Jag är mer för att grota ner mig i en sak. Jag hade ingen längtan efter att slå i riksdagstryck, inte om jag fick ha sagostund istället. Det är liksom så väsensskilt, men det är framförallt många chefer som inte förstår eller vill acceptera att verksamheter inom ett bibliotek kan vara så helt olika varandra och att man kan passa olika väl för olika uppgifter.

Birgitta uttrycker att det som varit mest betydelsefullt för henne under sitt yrkesliv alltid varit låntagarna, och att hon känt uppskattning från dem. Birgitta tar även upp hur människor som hon stött på i sitt privatliv bemöter henne när de får reda på att hon har arbetat som bibliotekarie. Hon berättar att människor ofta förknippar hennes tidigare yrke med henne som person:

Det är fascinerande när det gäller bibliotekarieryrket tycker jag, för folk tvekar aldrig att kasta sig över en och be om rekommendationer på allt mellan himmel och jord... Är man läkare [...] så inte kastar folk sig över dem och ber om recept [när de är bortbjudna]? Det är klart att många liksom visar fram en fot ’har du sett min stortå vad ska jag göra med den?’ och så vidare. [...] Det kan vara jobbigt att komma ur det när de kommer och säger ’jag ska på födelsedagskalas’ och ’tala om för mig vad jag ska köpa’.

Dessa förväntningar upplever Birgitta är förknippat med just bibliotekarieryrket, där Birgitta upplever att det finns en uppfattning om att bibliotekarien ska ägna sig åt sitt yrke på heltid:

Ibland uppfattar jag mig själv också som sådan [bibliotekarie på heltid], för att om jag ser en människa på stan stå och titta på en turlista och se tveksam ut så får jag hejda mig för att inte skutta fram och säga 'kan jag hjälpa till!?'

Birgitta menar att bibliotekarieyrket "sitter i ryggmärken" och att det är nära förbundet med hennes person, och hon tror att yrket har satt djupa spår i hennes. För Birgitta har låntagarna spelat en stor roll, och den uppskattning som hon har fått känna från låntagarna har Birgitta uppfattat som ett "direkt kvitto på om det man gör är värt något eller inte, annars kommer de ju inte tillbaka..."

Livet efter pensionen

Idag är Birgitta medlem i en förening för pensionerade bibliotekarier där man träffas ett antal gånger per termin, och hon berättar att varje gång som hon besöker ett bibliotek känner hon en stor glädje. Birgitta berättar om ett tillfälle då hon som pensionär som hastigast passerade barnavdelningen på huvudbiblioteket där hon tillbringade en stor del av sitt yrkesliv, och att hon då råkade höra en besökare fråga om sagogrottan och historien bakom den, men att bibliotekarien bakom disken inte hade kunnat ge något svar på detta. För Birgitta, som är mycket väl förtrogen med barnavdelningens historia, kändes detta ledsamt och hon är av den åsikten att det är nödvändigt med en "livlina bak i tiden", som hon uttrycker det. För Birgitta handlar det om att inneha en förtroghetskunskap med biblioteket och dess historia, vilket Birgitta tror är viktigt att ha med sig in i framtiden.

Porträtt Karin

Vägen till yrket

Karin hade inte en tanke på att bli bibliotekarie, inte från början. Efter studenten i början av 1960-talet började hon läsa engelska, franska och pedagogik på universitetet, och strax därefter sökte hon och blev antagen till lärarhögskolan. Sitt yrkesliv började hon alltså som språklärare. Detta trivdes hon med och tyckte var roligt, men hon upplevde samtidigt att det var ett ganska slitsamt arbete med mycket stress och funderade därför över huruvida hon skulle trivas med detta även när hon blev äldre. Därmed väcktes tankarna på att ägna sig åt något annat och en önskan om att ha ytterligare en examen att luta sig mot tog form. Hon sökte då bibliotekarieutbildningen och fick i början av 1970-talet påbörja en sex månader lång elevtjänstgöring, som det vid denna tid kallades, där hon hade praktisk utbildning i biblioteket:

Det var rena rama drömmen för det var ett nybyggt bibliotek i trä och det var alldeles nytt [...] med musikanläggning och det var så att när vi satte upp böcker på morgonen så spelade vi Simon & Garfunkel så det dånade, det var rena paradiset, det var väldigt vackert och väldigt trevliga kollegor där.

Under tjänstgöringen hade hon även korrespondensundervisning vilket innebar att folkbibliotekens korrespondensinstitut varje vecka skickade ut prov till eleverna med frågor som de skulle besvara:

Då gick man runt på biblioteket och letade svaren, inte vad svaren skulle bli utan var man kunde hitta svaren, det var det som det handlade om. Allting var detta med bibliografier och uppslagsböcker, de två ämnena. Så då fick man betyg utifrån det.

Karins favoritämne var bibliografi och också det ämne som hon upplevde att hon var bäst i. När elevtjänstgöringen var avklarad påbörjade Karin samma år sin bibliotekarieutbildning vid statens biblioteksskola och spenderade två terminer där. Utbildningen minns hon som främst teoretisk: "Vi hade ju sådant som barnlitteratur och vuxenlitteratur, och så var det ren föreläsning och mycket tentor och pluggande av olika slag". I stort upplevde hon utbildningen som givande och förberedande för att kunna ge sig ut i yrkeslivet: "Jag tänkte aldrig så här 'åh jag borde ha kunnat det eller det'".

De första åren i yrket

Efter att ha tagit examen från bibliotekarieutbildningen flyttade Karin med familj till en annan stad, med anledning av makens arbete. Deras boende kom att ligga i närheten av stadsbiblioteket och trots att hennes plan var att fortsätta att arbeta som lärare lockades hon ändå av tanken att möjligtvis få anställning på biblioteket. Hon berättar att hon drömde om att kunna använda sig av sina tidigare erfarenheter och sin kompetens som lärare i kombination med bibliotekarieyrket, som skolbibliotekarie.

Efter en förfrågan på biblioteket fick hon ett heltidsvikariat där. Hon berättar om de dagliga arbetsuppgifterna som bibliotekarie, då hon hade både yttre och inre tjänst. Inre tjänst bestod bland annat i att gå igenom reservationer, att delta i inköpsmöten samt att gallra bokbeståndet. Hon beskriver hur det var när hon hade pass i informationsdisken:

Vi [bibliotekarierna] satt bakom ett skrivbord och låntagaren stod framför oss [...]. Man var två bibliotekarier, den ena var uppe och sprang; man sprang ju med alla låntagare, och man tog ofta kortkatalogen med sig för man hade ju kortkatalog när jag började [...] då tog man ut lådan och så gick man med låntagaren ut till hyllan och så kunde man stå och bläddra där systematiskt. Man hade ju systematiska kataloger, så man visste att den och den finns här.

På den tiden hade man på grund av platsbrist en stor del av bokbeståndet i magasin under bibliotekslokalen, och när en låntagare ville ha en bok som var placerad där fick Karin plocka ihop korten som tillhörde boken ur en speciell låda och fästa en klädnypa på dem och ringa på en klocka i disken. Det fanns kanslisterna på biblioteket som tjänstgjorde i lånedisken och som hade särskilda arbetsuppgifter, varav en bestod i att hämta böcker från magasinet när klockan ringde och sedan leverera dessa till bibliotekarierna. Hon minns att detta framkallade diskussioner inom yrkesgruppen, om huruvida det verkligen var demokratiskt att låta kanslisterna springa ärenden åt bibliotekarierna, som därmed kunde anses "snusförnäma".

Under denna tid hade man även ämnesansvar som bibliotekarie, då man antingen kunde bli tilldelad ett ämne som behövde bevakas eller i viss mån få önska ett ämne som man hade ett speciellt intresse för, och ofta kunde det även bero på vilket ämne man tidigare studerat. Karin var positiv till detta med ämnesansvar då hon tyckte att det var intressant och även behändigt att kunna fokusera mer djupgående på ett specifikt område:

Inte bara böcker men tidskrifter och allting som rörde det ämnet och kollegor kunde säga att 'det här vet jag inte hur jag ska göra, men då frågar jag min kollega för hon kan teknik liksom, det är hennes bit'.

Från början var psykologi Karins ämnesområde, något som hon blev tillfrågad av chefen att ansvara för. Hon fick under sin inre tjänst sitta och läsa på om ämnet, i tidskrifter och annan litteratur, i syfte att hålla sig uppdaterad och kunnig inom ämnet. Detta med ämnesansvar togs senare bort från verksamheten, till Karins förtret, då hon upplevde att detta påverkade verksamheten negativt på så sätt att det blev svårare för både personal och låntagare att veta vem man skulle vända sig till med en fråga eller ett inköpsförslag relaterat till ett visst ämne.

Karin lämnade senare stadsbiblioteket med anledning av att hon väntade sitt andra barn. Hennes vikariat löpte därefter ut och hon stod utan anställning. Men på den tiden var det inte en särskilt ansträngd arbetsmarknad, berättar Karin, utan hon blev uppringd och erbjuden en tjänst på ett filialbibliotek. Här fanns en talboksavdelning och hon fick härmed delta i en del av den utveckling som talböckerna genomgått, något som hon menar varit fantastisk. Entusiastiskt berättar hon om hur det började med stora så kallade "öppna spolar", för att sedan revolutionerande övergå till kassetter och sedan "Daisy", och påpekar hur formaten på så sätt har krympt och blivit behändigare att hantera.

Den fortsatta yrkesbanan

I samband med en utbyggnad av stadsbiblioteket i staden där hon var bosatt öppnades det 1975 upp för ett par nya tjänster och Karin fick en av dem. Hon fick där bland annat arbeta i den tvåbemannade upplysningsdisken "i en lokal där en katalog stod som en möbel placerad mitt på golvet, och med trappor upp till ett galleri av böcker". Karin hade vid biblioteket en fast tjänst på 30 timmar i veckan, något som hon hade fått ansöka om, och som hon tyckte passade henne bra då hon hade små barn hemma. Arbetet i informationsdisken trivdes hon med då hon tyckte att det var givande att kunna göra skillnad genom att på olika sätt hjälpa människor: "Då var vi en del av folkbildningen och lite stolta över det [...] man bidrog ju till att upplysa kring olika saker och det var lite roligt, särskilt om man då fick lite tacksamhet eller man märkte att folk gillade det". Hon kände på den tiden att hon som bibliotekarie tillsammans med sina kollegor hade ett uppdrag i att bilda människor, vilket hon menar bidrog till bibliotekets goda anseende. Denna känsla, berättar hon, har hon burit med sig genom hela hennes yrkesliv som bibliotekarie, men hon kunde med åren märka att denna tanke mer och mer försvann i periferin: "Det talades inte om det, det var nästan lite... lite så där fult ett tag och att man fick en känsla av att 'vad är det för någonting, att man ska mästra och uppfostra andra'".

En del av sin arbetstid på stadsbiblioteket spenderade Karin i inre tjänst och hon reflekterar över de bokmöten som de hade regelbundet vid vilka man diskuterade inköp. Hon nämner sambindningslistorna som bibliotekstjänst gav ut, som ofta låg till grund för bibliotekens inköp på den tiden, där man kunde läsa recensioner om böcker och fatta beslut utifrån dessa. På denna tid menar hon:

Var det inte som senare delen av mitt yrkesliv och idag, att man är öppen för vad låntagare önskar och har behov av och till stor del rättar sig efter detta... Så var det ju inte, det var ju mera pekpinne och det skulle vara god litteratur.

Man köpte helt enkelt inte in det som människor önskade i lika stor utsträckning, och inte heller i lika många exemplar:

Det var så där att man kunde behöva sitta och bråka med, om man hade en chef i skönlitteratur, så hade hon väldigt stor makt på själva bokinköpsmötet. Jag vet att vi hade en långvarig strid när vi ville att de skulle köpa in *Törn fåglarna*. [...] Hon [chefen] satt där och bara sade nej och man kom inte längre och det var ju så att vi fick skäll ifrån alla människor, när man fick säga nej den har vi tyvärr inte, så det var ju väldigt tråkigt.

Karin tyckte att man skulle försöka köpa in litteratur som människor önskade läsa, men med viss restriktion: "Jag tyckte inte att man inte skulle köpa in *Törn fåglarna* när folk ville ha den, men jag tyckte nog att man skulle ha vissa kriterier och att inte precis vad som helst skulle köpas". En uppfattning som hon hållit fast vid under hela sitt yrkesliv. Kriterier som bör ställas, menar hon, ligger i både handling och språk, att författaren kan beröra och uttrycka sig väl språkligt.

Ytterligare en ny arbetsplats låg för fötterna under den tidigare delen av 80-talet då Karin flyttade till ett mindre bibliotek där hon hade fått en chefsposition. Hon visste att hon skulle vara ensam tjänstgörande bibliotekarie där, men hon såg fram emot att få nya erfarenheter och bredare kunskap om olika delar av bibliotekariarbetet. Hon minns att hennes kollegor inte riktigt förstod varför hon ville lämna stadsbiblioteket för ett mycket mindre bibliotek där hon skulle arbeta ensam och som dessutom låg i utkanten av staden, men hon själv var fast besluten att detta skulle passa henne. Och visst visade det sig vara en intressant och givande erfarenhet, berättar hon. Det hon framförallt minns från perioden på filialbiblioteket var att man då införde bibliotekstjänsts datasystem "BUMS", då alla böcker förseddes med etiketter och sedan lades in i en databas. Katalogen erhöles via så kallade "fisch-kort" som man förvarade i en pärm och där kunde bläddra bland. Karin som var en framåtsträvande bibliotekarie bad om att få huvudbibliotekets fisch-kort så att hon på så vis även kunde få kännedom om vad som fanns i deras katalog:

Det var en total revolution, tänk er [...] låt oss säga att det är 30 år sedan [...] då visste aldrig någon på ett bibliotek vad något annat bibliotek hade... Men på en filial så kunde man... om de ville ha om en viss akvariefisk så kunde jag ju inte veta att de hade det på huvudbiblioteket men nu med hjälp av den här 'fisch-katalogen' så kunde jag leta mig fram och 'men det finns faktiskt något som vi kan ringa om eller du kan åka dit'. Den känslan var då att det var ett väldigt stort steg och det är ganska löjligt idag alltså, att man vet vad ett annat bibliotek i staden har.

Karin minns att hon var positiv till det nya systemet och hon uttrycker att det var spännande att få vara med om utvecklingen. Hon upplevde att det underlättade enormt mycket för henne i hennes arbete, och hon nämner litteraturlistorna som ett exempel på det som hon tidigare hade fått ägna mycket tid åt under sina arbetsdagar. Litteraturlistorna var sammanställningar av de böcker som fanns i bokbeståndet på biblioteket och dessa skrevs ihop på skrivmaskin av bibliotekarierna.

Karin blev inte långvarig vid denna arbetsplats då det senare skulle stå klart att kollegorna hade haft rätt:

Men de hade ju rätt på det sättet att det dröjde ju inte så länge förrän man tröttna... man kunde det. Så att man längtade tillbaka till att det hände lite mera. Det var väldigt intressant och få ha alla bitar och så men sedan så längtade man ju efter sina kollegor, att det är väldigt ensamt att sitta med en kanslist ute.

Nästa erfarenhet från yrkeslivet som Karin berättar om är hennes tid som inköpschef vid stadsbiblioteket med start i mitten av 1980-talet, då hon arbetade på inköps- och katalogavdelningen i lokaler som låg utanför biblioteket. Den här tjänsten var hon egentligen inte särskilt intresserad av att ta, berättar hon, men hon lät sig övertalas då hon kände sig smickrad över att bli tillfrågad och tyckte att det kunde vara intressant att få prova på denna typ av arbete. Dock fick hon erfara att detta innebar ett stillasittande arbete med mycket administrativa uppgifter, och för Karin som uttrycker sig vara en lite otålig själ blev detta inte trivsamt i längden. Hon saknade låntagarna och kontakten med människor och bad därför om möjlighet till förflyttning. Detta ordnades och hon minns första dagen på den nya arbetsplatsen, ett filialbibliotek:

Så tänke jag 'åh bibliotek! åh här kommer människor', då längtade jag efter det här att vara ute igen. [...] jag tycker nog att rörligheten och människor och så är en större tjusning med jobbet. Det är ju olika hur man är.

Karin antog i början av 90-talet en utmaning då hon tackade ja till en tjänst som chef för ett patientbibliotek. Denna typ av verksamhet var något helt nytt för henne och visade sig vara en helt annan värld med ett annat slags arbete än hon tidigare erfarit. Utmaningen låg bland annat i detta att hon nu fick gå runt till patienter och då "var tvungen att ha katalogen i huvudet" och "där pratade man människa till människa i olika krissituationer är det ju ofta, inte så roligt för de som ligger inne". Hon berättar för oss vari skillnaden ligger mellan å ena sidan det informationsarbete hon tidigare i sitt yrkesliv hade sysslat med i relation till låntagarna och å andra sidan det arbete som riktade sig mot patienterna. Det förra handlade om, förklarar hon, att finna rätt information till låntagare utifrån deras frågor och hitta den litteratur som de sökte, medan hon berättar om det senare:

När du är ute på sjukhus handlar det väldigt ofta om att uppmuntra en person som ska hitta någon hjälp, förströelser eller glädje av någonting i sin situation. Och då ska man kunna tänka ut rätt sak som skulle kunna passa. [...] Ibland kan det ju komma sådana situationer när patienten vet och jag vet att det inte är så långt kvar, men vad man pratar om och vad man kan förse dem med det är väldigt existentiellt och annorlunda än det vanliga.

Till en början upplevde därmed Karin att arbetet var komplext, men hon tyckte samtidigt att det var spännande att få lov att våga kasta sig ut i någonting nytt. Under sina år på patientbiblioteket besökte hon som bibliotekarie psykiatriavdelningarna och samlade på sig erfarenheter som kommit att betyda mycket för hennes fortsatta liv. Hon menar att hon fick en "breddad livserfarenhet", då hon under denna tid fick insyn i den vardag som råder bakom dessa avdelningars väggar och en förståelse för hur andra människors verklighet kan ta sig ut. Under perioden på patientbiblioteket var Karin en av dem som försökte introducera ett uppdrag med inriktning mot information för

patienter, då hon var av uppfattningen att denna typ av verksamhet skulle kunna vara betydelsefull för många:

Och då försökte jag introducera, för det var tal om sådant här som patientinformation och så, och jag jobbade rätt mycket för att få detta till stånd, men det var väldigt knepigt organisatoriskt. Jag fick stöd av vissa, men sedan fattades det pengar så vi fick inte det här uppdraget som jag gärna hade velat driva lite längre.

Karin började känna ett visst vemod gentemot verksamheten på patientbiblioteket: "Man började dra ner på verksamheten istället för att utveckla den, det kändes bakåtsträvande".

När det då annonserades ut en tjänst på huvudbiblioteket i mitten av 90-talet blev Karin lockad att söka denna eftersom hon visste att biblioteket skulle komma att renoveras och utvidgas, och hon ville hemska gärna vara en del av detta. Än en gång fick hon den tjänst hon sökte och hon började sitt nya arbete i samband med omvandlingen av biblioteket. Hon minns detta som väldigt spännande, då det med utvidgningen av biblioteket följde en omorganisation med nyheter i verksamheten. Nu skulle man möta låntagarna på ett helt annat sätt än tidigare, de skulle vara mer delaktiga och man försökte skapa förutsättningar så att låntagaren kunde stå bredvid bibliotekarien i informationsdisken: "Man skulle vara tillsammans, man skulle titta ihop i datorn och lösa frågorna tillsammans". Ytterligare en förändring som hon uppmärksammar vid denna tid var att det blev väldigt tillåtande gällande inköp: "Så blev det genast väldigt öppet för inköp, det var inte så att man avsåg väldigt mycket och det blev väldigt mycket mer vad folk ville läsa, och så köpte man många exemplar". Karin tyckte att detta var positivt på så sätt att låntagarna nu fick kortare väntetid på reserverade böcker: "Förr, om det var en rolig bok, då fick ju folk vänta i kö i årtal". Men samtidigt berättar hon: "Det var ju lite slit och släng... då kunde de ju stå där och ha köpt fyrtio exemplar av en ganska undermålig bok, så när den hypen var över så fick man ju slänga trettionio".

Det var under tiden på huvudbiblioteket som Karin för första gången kom att höra talas om internet:

Jag minns att det var en kollega som då tjänstgjorde på halvtid i läsesalen. Jag kan inte komma ihåg exakt vilket år det var, men hon trädde fram på något sätt och sa att det fanns något som hette world wide webb, och pratade om detta och det var väldigt mystiskt för hon hade en liten apparat nere i närmagasinet där hon kunde koppla upp sig på world wide webb. Och det var så 'vad pratar hon om för någonting, där inne i den där skrubben?'

Det var först senare som hon förstod hur stort och betydelsefullt internet skulle visa sig vara och vilka möjligheter det öppnade för alla människor: "Det var egentligen en stor revolution så det var ju helt fantastiskt när det kom!" I samband med detta blev det nödvändigt att ha kunskap och färdigheter som inte tidigare krävts i yrket och Karin minns tillbaka på hur det var att ta sig an den nya tekniken med datorer och internet. Hon själv tyckte att det var "spännande och jättekul", berättar hon, men hon minns att det inte var alla som hade samma upplevelse. En del kollegor saknade det intresse som hon själv hade och de upplevde svårigheter med att lära sig tekniken. Karin som tyckte om att förkovra sig bestämde sig för att gå kurser i datorkunskap och IT på distans, och tog tjänstledigt från sitt arbete för att kunna genomföra utbildningarna. Hon upplevde

att hon fick stor nytta av de kunskaper hon inhämtat under kurserna och tyckte att det kändes skönt att vara lite mer uppdaterad på området. Samtidigt upplevde hon att bibliotekaryrket blev väldigt förändrat till följd av utvecklingen med internet, då låntagarna blev mer självständiga i informationssökandet:

Vi fick ju höra då i samband med en omorganisation att 'det var ju inte så viktigt, det kan ju folk söka på google'. Det blev ju väldigt förändrat, allting blev så lettsökbart. Utvecklingen var ju så, men det var lite tråkigt för yrket, man kunde inte hävda bibliotekariernas betydelse på samma sätt.

Hon minns att de på biblioteket under slutet av 90-talet höll utbildning i datoranvändning och informationssökning för låntagare, och att hon var stolt över att hon hade kompetens och utrustning som de kunde dela med sig av till allmänheten:

Då tyckte jag att vi var lite mer expert på IT än gemene man när vi hade alla kurser... då kände vi att det var befogat att vi kunde lära ut. [...] Vi hade internet och tyckte att det var jättespännande att vi kunde berätta om detta och söka på ett djupare sätt och så här.

Men Karin upplevde att detta blev mer och mer irrelevant då det med tiden blev lättare för allmänheten att själv söka information: "Där hade vi ju en roll som vi lite förlorade alltså".

Karin reflekterar vidare över mötet med låntagarna:

Jag vet inte i vilken mån om det har ändrat sig någonting men nu så säger ju väldigt många att de inte tycker att de möter en människa, man hittar svaret i en dator och så här men då var det mer att man kom öga mot öga och de var alltid så tacksamma tycker jag.

Förr "var det lite mer tacksamt att vara bibliotekarie", berättar hon, eftersom man då i större utsträckning stod för kunskap som låntagarna var i behov av och som man som bibliotekarie kunde bistå med. Låntagarna har med tiden blivit mer självständiga, och Karin vill tro att detta även är en del av en allmän utveckling som skett i samhället i stort, att det förr var mer auktoritärt även utanför biblioteksvärlden, men att det med åren blivit ett friare och ett mer öppet klimat. Hon uttrycker vidare att hon dock genom hela sitt yrkesliv upplevt att biblioteket som institution har rankats högt av allmänheten och att hon alltid känt att låntagare haft förtroende för henne som bibliotekarie och ansett att biblioteket tillhandahåller god service. Hon kommer in på de reaktioner hon fått genom åren:

Folk tyckte alltid om man sade att man var bibliotekarie så tyckte de alltid det var intressant [...] överhuvudtaget om folk frågar vad du gör så märkte man att det var ju... det är ett respekterat yrke, så har jag väl uppfattat det som.

De sista åren i yrket

Under en kortare period i slutet av 90-talet deltog Karin i uppbyggandet av bokbeståndet till det nya universitetsbiblioteket i staden. Hon blev handplockad till tjänsten och tog tjänstledigt från sitt dåvarande arbete på huvudbiblioteket, då hon tyckte att det skulle vara spännande att få vara med om att starta något nytt från grunden. Dock lämnade hon tjänsten efter bara ett halvår med anledning av att hon inte trivdes. Hon berättar att lönen var "betydligt högre" än den hon haft tidigare, men att detta inte hade någon inverkan på beslutet att säga upp sig. Hon saknade

huvudbiblioteket, verksamheten, med alla olika avdelningar: "Jag vill ha det hela, jag vill ha barn, jag vill ha skön, jag vill ha poesi, jag vill ha... jag vill ha ett bibliotek med musik och hela allt... det var fantastiskt". När Karin lämnade läraryrket i början av sin karriär hade hon även då en högre lön än den hon fick senare som bibliotekarie, men hon ångrar inte att hon valde en annan väg. Trivseln har alltid varit en prioritet för Karin och något som hon värderat högt, berättar hon, trots att hon så här i efterhand ibland kan känna att hennes val varit en aning negativt för ekonomin.

Karin ägnade de sista åren innan pensionen åt bibliotekaryrket på huvudbiblioteket. De hade då öppnat nya avdelningar och hon minns att hon upplevde den nya miljön som "underbar att arbeta i". Biblioteket hade utvecklats mot att vara en öppen mötesplats med inriktning mot upplevelser och kulturmöten och beskriver det som att "allting kommer under ett vibrerande stort vardagsrum". Hon reflekterar över denna utveckling som hon upplever skett stegvis sedan hennes tidiga år i yrket, och vad den kan bero på:

Biblioteken ska konkurrera plötsligt för att hålla sig framme... för att få medel då måste de visa på siffror de måste... det har blivit så det ska mätas och det ska visas upp... du kan inte få äska medel om du ser att ingen kommer till biblioteket så det gäller att tänka kommersiellt på ett nytt sätt. [...] för det är ju fortfarande underbart att det är fritt och gratis... men det här tänket tror jag har påverkat det här att det ska bli detta där vi ska möta alla.

Hon berättar vidare om hur man försökte locka icke-biblioteksbesökare till biblioteket och anknyter till den tid då de kunde erbjuda tillgång till datorer och utbildna människor i informationssökning:

Då hade vi detta att det var vi som hade datorerna det hade ju inte de flesta... det var de som var rika och välbeställda som hade men då skulle vi ge för alla människor tillgång och lära dem hur man gör det var ju bibliotekets roll där kunde vi ju komma in 'hit kan du komma för att få söka'.

Livet efter pensionen

Sedan några år är Karin pensionär, men på frågan om hon fortfarande känner sig som en bibliotekarie svarar hon fnissandes: "Mmm det gör jag... nu när du säger det". Hon förklarar att hon känner sig "tillrättavisande" och anknyter till hur hon uppfattar att bibliotekarien förr brukade framställas, som en person som säger "shhh" till människor i biblioteket. Karin uttrycker att hon emellanåt under den senare delen av sitt yrkesliv kunde tycka att den yngre generationen bibliotekarier sällan vågade tillrättavisa biblioteksbesökarna när de bröt mot någon regel som det informerades om i lokalen, vilket hon själv inte upplevde svårigheter med att göra. Hon kunde ibland få höra "vi har inte utbildat oss till att bli poliser... vi har utbildat oss till att bli bibliotekarie" och hon menar att detta berodde på att man tyckte att det var besvärligt att stöta sig med människor och därför försökte undvika det. Karin berättar fnissandes att hon vid dessa tillfällen brukade säga:

'Nej nu gör jag det... för nu är jag gammal och jag är tant och jag kan säga ifrån.' [...] hur ska unga människor som betar sig tokigt... hur ska de lära sig om aldrig några andra vuxna säger någonting [...] detta gäller inte bibliotekarier utan det gäller allmänt i samhället att vi har ju tenderat att sluta att bry oss och då framförallt inte säga till därför vi är rädda för att man ska få på näsan och bli nerslagna [...] om inte vi bryr oss och någon säger ifrån att det här tycker vi inte är bra så blir det ju... blir det ju sämre... det är jag säker på...

Sedan pensioneringen har Karin varit aktiv i en pensionärsförening, och får där vara en del i vad hon kallar en gemenskap med de andra medlemmarna som även de är före detta bibliotekarier. Hon uttrycker med glädje att hon känner en stark tillhörighet till yrkeskåren trots att hon nu är pensionär och uttrycker att det känns speciellt att få vara medlem i en förening med andra bibliotekarier då denna typ av föreningsverksamhet, menar hon, inte är så vanlig inom andra yrken. Under sitt yrkesliv har hon känt solidaritet med verksamhet och kollegor och en stolthet över sin roll som bibliotekarie. Hon uttrycker att hon känner att bibliotekaryrket är något som är förbundet med henne som person, och menar att hon inte bara har "arbetat" som bibliotekarie utan det är något som hon "varit":

Det är lite lustigt för hade jag kanske haft ett annat yrke och varit pensionär i fyra år så kanske jag inte... [...] då kanske man inte gick och sa 'jag jobbade med det... men nu är jag pensionär' utan nu är jag 'pensionerad bibliotekarie'.

Det som hon minns starkast från sitt yrkesliv när hon reflekterar över detta är biblioteksmiljöerna. Skrattandes säger hon:

Det låter väldigt konstigt, men med en låntagare ofta med sig liksom att man... går på jakt efter någonting tillsammans [...] bibliotekslokalen har ju någon själ ofta... de har ju varit väldigt olika de jag har varit i men de är trevliga jag tycker om dem... jag tycker om bibliotekslokaler.

Hon är nöjd med sitt yrkesval och tillfreds med tanken att det inte blev läraryrket trots att det var i detta hon tog avstamp i karriären. Hon reflekterar över bibliotekaryrket:

Det är ett yrke som man lär sig en massa saker [...] många yrken är ju så att man gör lite samma saker eller någonting men det tillhör det roliga med det här yrket att det är så variationsrikt och det går inte en dag att du inte får en impuls. [...] det här är ju ett jobb där man samlar på sig kunskap varje dag [...] det måste ju ses som rätt som positivt med ett yrke tycker jag.

Porträtt Majken

Vägen till yrket

Majken berättar för oss att det från början var en bekant till henne som föreslog bibliotekaryrket då hon tyckte att Majken ägnade så mycket tid åt att läsa böcker. Hennes ansikte lyser upp med ett leende när hon säger: "det sa klick på en gång och jag sa: 'det ska jag bli!'". På den tiden var det oftast intresset för läsning som låg till grund för beslutet att utbilda sig till bibliotekarie, menar hon: "Det tror jag att de hade, annars blev man inte det. Det var ju inte välbetalt, vet du. Det var dåligt betalt. Och det var väl inte så förfärligt ansett heller."

Majken var femton år när hon bestämde sig för att bli bibliotekarie och hade inte gått gymnasiet ännu, men efter en del år hade hon tagit en filosofie kandidatexamen i ämnena litteraturvetenskap, konstvetenskap och arkeologi. Hon kände att hon behövde och ville ha en akademisk examen. Nöjd över sina studieresultat åkte hon därefter i mitten av 1950-talet till en större stad i Sverige och sökte upp stadsbibliotekarien för att meddela att hon ville gå bibliotekarieutbildningen:

Jag skulle vilja gå utbildningen till bibliotekarie. [Stadsbibliotekarien svarade:] 'Ja vi har ju ganska nyligen börjat en kurs, det blir ingen ny förrän i sommar, första juli, då kan du ju komma, då är du välkommen. Men kan du inte gå på universitetsbiblioteket så länge?' För det var ingen konst att få jobb på den tiden, så jag ringde till en bekant [...] och sa 'kan jag få jobba hos er?' 'Javisst', sa hon, 'du är välkommen! Du kan vara hos mig på eftermiddagarna så kan du vara i lånedisken på förmiddagarna!'

Majken upplevde att tiden på universitetsbiblioteket var väldigt lärorik och att den erfarenhet hon fick gav henne kunskaper som var värdefulla när hon sedan gick vidare i sin strävan mot bibliotekarieyrket. Ett par år senare var det dags att påbörja bibliotekarieutbildningen vid dåtidens bibliotekshögskola. Hon minns att det var mycket teori under utbildningen, men detta hade hon inget emot, säger hon, eftersom hon redan hade fått praktisk erfarenhet då hon tidigare under sex månader gått som elev på både stadsdelsbibliotek och huvudbibliotek. Hon minns att man på den tiden kunde skönja tydliga hierarkier inom personalstyrkan på biblioteken, vilka bland annat tog sig i uttryck i strama tyglar över vad eleverna fick och inte fick göra. Majken berättar att hon och hennes studiekamrater under praktiktjänstgöringen inte fick lov att hjälpa låntagarna: "Jag tror inte att jag fick någon avhyvling någon gång men jag vet andra som fick det. 'Du får inte lov att hjälpa! Du vet väl inte vad som finns!'"

Majken berättar vidare om utbildningen: "Det var bara föreläsningar, övningar och prov och sådana saker [...] så var det ju väldigt mycket... precis jobbet alltså. Någon gick igenom uppslagsböcker och någon pratade om skönlitteratur, någon talade väl om katalogisering också". Det hon tyckte var mest intressant var undervisningen i skönlitteratur, men i övrigt var utbildningen, enligt henne, mindre inspirerande. Hon uttrycker att hon ändå ville fullfölja den då hon ansåg att det var viktigt för henne att få ett examensbevis som visade att hon var färdigutbildad bibliotekarie.

De första åren i yrket

När Majken var färdig med utbildningen sökte hon sig tillbaka till sin hemstad. Hon var då gift och hade boende där, och den första tjänsten hon fick som bibliotekarie var på barnavdelningen på huvudbiblioteket. Inledningsvis var hon tveksam till att arbeta på en sådan avdelning:

Jag vet att jag tyckte att det var lite 'barnavdelningen, är det riktigt fint?' Men det var jättebra att jobba där för där lärde man ju sig väldigt mycket om detta, barnen var ju på alla ställen nästan. Alla stadsdelsbibliotek och så vidare, så det var jättebra.

Majken minns att arbetet där bestod i att låna ut böcker men även i mycket programverksamhet. Varje vecka hade de två sagostunder där man under den ena visade bilderböcker för de minsta barnen samtidigt som man pratade kring bilderna, och under den andra sagostunden satt och läste sagor för barnen. För de äldre barnen visades det ofta film eller hölls något föredrag av någon på den tiden omtalad person. Majken berättar vidare att på lördagar kunde mammor lämna sina barn på biblioteket medan de gjorde sina inköp, då bibliotekarierna tog hand om dem under ett par timmar: "Då fick man ju göra allt möjligt under två timmar för att de skulle stå ut, och inte bli trötta och gnälliga och så." Majken trivdes väl med att få arbeta med barn och tyckte att det var tillfredsställande.

På biblioteken var det under denna tid övervägande praktiska göromål som utgjorde det dagliga arbetet som bibliotekarie, berättar Majken. Hon ger en ingående beskrivning av detta, och börjar med borkorten, som var placerade bak i boken, och där man vid utlån skrev låntagarens nummer varpå detta stoppades ner i en trall ordnat efter återlämningsdatum. Till varje bok tillhörde även minst tre katalogkort:

Där stod, alltså på de korten som man stoppade ner i katalogen skulle det stå allt; författarnamn, boktitel, eventuell undertitel, var de var tryckta, när de var tryckta, hur många sidor det var, om det fanns register och så vidare. Ni ska tänka förr i världen när man skulle stoppa alla dessa kort, stoppa ner dem i katalogskåpen, det tog tid.

Alla katalogkort skrevs av bibliotekarierna på skrivmaskin och lånekorten författades manuellt och plastades in. Även böckerna förseddes med plast, och Majken minns att hon under dagarna ägnade mycket tid åt detta. I katalogskåpen fanns alla katalogkort till böckerna i alfabetisk ordning:

Kom det då någon och frågade 'Har ni någon bok av den författaren?' Ja då fick man ju gå till den alfabetiska katalogen och titta, eller 'har ni en bok som heter så och så?' då fick man också gå till den alfabetiska katalogen och titta efter. Sedan fick man då hänvisa dem till olika ställen. Och den där tog en himla plats och en himla tid alltså, det var skönt när man blev av med det.

Majken berättar att det var fritt för låntagarna att själva titta i katalogskåpet, men att majoriteten av låntagarna inte visste hur man skulle göra för att hitta det som söktes, därför menar hon att bibliotekarierna hade en viktig roll att fylla som förmedlare av bibliotekets bestånd.

Majken berättar vidare om kontoristerna som arbetade på biblioteken under denna tid, vilka arbetade i lånedisken och hade hand om specifika arbetsuppgifter. Hon minns att man på filialbiblioteken brukade samarbeta med kontoristerna i större utsträckning, men att det på huvudbiblioteket var strikt uppdelat kring vem som gjorde vad. Det fanns då "kontoristarbete" och "bibliotekariearbete", och det förra, berättar Majken, innebar bland annat att ha hand om beställningar av böcker:

Om de [långtagarna] lånade en bok, ja då tog man ut de där borkorten som satt bak i fickan, och de räknades varje dag, sedan så stoppades de ner i datumordning. Sedan när de beställde en bok så fick man sitta och leta igenom alla de där korten tills man hittade det kortet som det var tal om och då skulle det utmärkas, man satte ett gem på det eller någonting sådant, så att man såg att boken var beställd när den lämnades tillbaka.

Majken upplevde uppdelningen mellan kontorister och bibliotekarier som uttryck för någon slags motvilja från bibliotekariernas sida:

Men det var ju lite löjligt ibland alltså... [...]. Det var någon som gick fram och frågade kontoristen 'är den eller den boken av Olle Hedberg inne?' så visste hon ju precis var den stod, varför skulle hon då överlämna det till en annan? Så att då gick hon ju och tog boken... och då var det många bibliotekarier som sa 'det där är inte ditt... inte ditt göra'.

Den fortsatta yrkesbanan

I början av 1960-talet fick Majken anställning på en filial som låg i närheten av hennes dåvarande bostad. Hon var glad över detta korta avstånd, då hon vid denna tid hade två barn. Majken berättar att filialen var ett integrerat skolbibliotek och hon minns att detta enligt politikerna var ekonomiskt gynnsamt. Men hon berättar vidare att de flesta inte var särskilt nöjda med denna typ av bibliotek, varken lärarna, eleverna eller allmänheten, då det var svårt att tillmötesgå deras önskemål om exemplarantal och titlar inom gränsen för budgeten. Hon minns därför att hon själv inte tyckte att det var så trivsamt att arbeta som bibliotekarie där.

Majken berättar vidare om bibliotekstjänsts betydelse för biblioteksverksamheten, då de kunde serva biblioteken med bland annat tryckta katalogkort, och hon säger att under 1960-talet:

Då hade man börjat fundera på det här med dator, att man skulle kunna låna ut böckerna med hjälp av en dator [...] En dag så var det en dansk som var på besök och han berättade att 'hör ni, nu finns det pennor som det lyser i toppen ur! Och med dem kan man läsa etiketterna på böckerna med!' [...] Man hade ju försett alla böcker med etiketter där det stod ett nummer som gick till datorn. Så det var ju en fantastisk upplevelse.

Majken var positiv till denna utveckling då det underlättade för henne att utföra hennes arbete. Nu kunde hon slippa det dagliga arbetet med att stoppa och plocka katalogkort:

Det var ju väldigt mycket enklare också när de [låntagarna] kom och frågade efter någonting... man kunde ju söka på terminalen direkt och se... 'jaha, den har vi, men... den är utlånad, och det står fem stycken i kö och vill du också ställa dig i kö' så... det såg man ju på ett litet kick då liksom och så...

Men det var inte alla som var lika positiva till utvecklingen som hon själv, minns hon. En del kollegor var till en början misstroga och tyckte att utvecklingen medförde mycket arbete, bland annat med att förse alla böcker med etiketter. Speciellt de äldre kollegorna minns Majken som de som var mest motståndare till det nya då de ansåg, som hon säger: "varför ska vi ha det här besväret, det andra har ju gått så bra." Majken som uttrycker sig ha varit en förespråkare för datoriseringen upplevde det som en av de största utmaningarna under sitt yrkesliv:

Att få folk att erkänna att det viktigaste inte är att man sitter och skriver med penna i böckerna, och skriver bokkort och skriver katalogkort själv, utan att de skulle liksom acceptera datoriseringen.

Majken fortsatte sitt yrkesliv på ännu ett filialbibliotek i samma stad och började arbeta där 1970. Särskilt minns hon en episod då hon kom att förändra bibliotekets rutiner. I samband med att hon började sin tjänst uppmärksammade hon att personalen lade undan nyinkomna böcker till låntagare utan deras förfrågan, böcker som personalen bedömde att "just den" låntagaren skulle tycka om. Majken upplevde att detta var felaktigt och att det innebar sämre service då inte alla låntagare fick samma chans att låna en ny bok, och såg därför till att detta upphörde.

När en tjänst blev ledig på huvudbiblioteket i staden i slutet av 1970-talet sökte Majken den. Hon blev då chef för avdelningarna skönlitteratur, en del av facklitteraturen samt humaniora och naturvetenskap. Majken berättar om bibliotekslokalen och beskriver att

det på den tiden var uppdelat ämnesmässigt i bibliotekslokalen och att varje ämne fanns utplacerat i ett eget rum, tidskrifter i ett rum, läsesal ett rum och så vidare. Detta menar hon innebar väldigt många olika platser för låntagaren att gå till och det kunde vara svårt för dem att hitta rätt. Senare under sitt yrkesliv upplevde hon att den förut så strikta uppdelningen mer och mer försvann, då det blev viktigt att låntagarna självständigt skulle kunna hitta det som de sökte:

Men sen så blandade man ju ihop det lite grann mera så att det inte skulle vara så förfärligt strikt utan man skulle hitta lite överraskande saker på samma hylla så att säga. Mot bättre vetande så plockade man ut deckarna och hade dem på en särskild hylla, för det var så många som frågade efter dem, och nya böcker för sig och så.

Det som Majken minns som sina huvudsakliga arbetsuppgifter på huvudbiblioteket var att sitta i upplysningen och svara på frågor och hjälpa besökare att hitta, att ha hand om inköp och hålla i programverksamhet. Hon berättar att man med jämna mellanrum hade bokmöten i vilka stadsbibliotekarien och bibliotekarier som representerade olika avdelningar deltog och diskuterade inköp. Under dessa möten bestämdes vilka böcker man skulle köpa in och hur många exemplar, huruvida endast huvudbiblioteket skulle ha dem eller även filialerna, och i så fall hur många av filialerna som skulle köpa in dem. Bibliotekstjänsts sambindningslistor minns hon som viktiga i sitt arbete:

Så att man slapp gå i bokhandeln och plocka hem böckerna själv, läsa dem och berätta vad de handlade om och sen göra dem helt färdiga för utlån och så. Utan man fick istället de här listorna där det stod recensioner och där de var uppdelade i olika ämnen, och så beställde man efter dem. Det sparade mycket tid. Sen fick man böckerna färdiga att låna ut, färdiga med inbundna i hårda pärmar, bokficka bak i boken och ett bokkort och det sparade ju också tid, man slapp göra så mycket åt dem.

Tack vare sambindningslistorna behövde Majken inte i lika stor utsträckning som tidigare läsa litteratur inför bokmötena. Dock berättar hon att hon för sin egen njutning läst mycket under hela sitt yrkesliv, framförallt skönlitteratur:

Det gjorde man ju för nöjes skull [...] När det kom någon ny författare så läste man ju gärna för att se hurdan den var, vem man skulle kunna rekommendera den till och så. Om han var svårläst, eller om hon var väldigt lättläst.

Men detta fick man göra hemma och inte på arbetstid. Majken ägnade sig även åt bokprat och tyckte om att stå och berätta om böcker inför andra människor, och hon upplevde att det var extra kul när någon "nappade på boken" och lånade den. När hon tänker tillbaka tycker hon sig kunna se en förändring i sin roll som bibliotekarie i förhållande till låntagarna, vilken utvecklats med tiden under sitt yrkesliv. Skillnaden, menar hon, ligger i att det tidigare handlade om att "få dem [låntagarna] att läsa bra böcker" medan det senare gick över till att "hjälpa dem att hitta information". Förmedling av "god" litteratur har under hennes yrkesliv dock varit ett väsentligt uppdrag för henne, och hon lägger stor vikt vid att en bok bör vara både välskriven och intressant.

Programverksamheten som Majken berättar om kunde bland annat innebära att någon författare besökte biblioteket och berättade om sig själv, att någon höll föredrag eller att det visades film. Hon upplevde att denna typ av verksamhet ökade betydligt under

1970 till 80-talet och menar att detta bland annat kom att bero på att man mer och mer kunde förlita sig på bibliotekstjänst och att de hade en stor roll i det hela: "Det blev mer och mer tydligt ju mer bibliotekstjänst tog över rutinjobben, så hade man ju mer och mer tid åt att ägna sig åt att försöka dra folk att läsa, och att gå på biblioteket och läsa". Rutinjobben förklarar Majken var just hanteringen av katalog- och bokkort som man tidigare hade fått sköta manuellt. Hon berättar att hon upplevde att biblioteket under denna tid skulle visa sig mycket mer än tidigare. Den uppsökande verksamheten blev mer och mer etablerad och Majken berättar om hur man började köra ut med böcker till ålderdomshemmen, att man körde med bokbussen till olika hållplatser i staden, och även började låna ut böcker till företag och på fängelset: "Det hade man inte heller gjort tidigare. Överhuvudtaget så arbetade man väldigt mycket med att få folk att söka sig till biblioteket, dra fler människor till sig." Majken upplevde själv att det var väsentligt att sprida litteratur och nå ut till fler människor, då hon var av uppfattningen att det var viktigt att läsa och inhämta kunskap genom litteraturen, men även att ge människor upplevelser av olika slag. Upplevelseverksamheten var en viktig del i att få människor att besöka biblioteket, berättar hon, framförallt de som sällan eller aldrig kom dit, och det blev därför nödvändigt att vara innovativ och skapa evenemang som lockade dessa att delta.

De sista åren i yrket

Majken blev efter några år på huvudbiblioteket tillfrågad om att få en högre chefsposition, vilket hon tackade ja till. Detta arbete innebar att hon inte längre ägnade sig åt biblioteksverksamheten på ett lika, som hon säger "handgripligt sätt". Då samarbetade hon med stadsbibliotekarien och hade bland annat hand om personalrelaterade frågor, och mycket av hennes arbetstid gick dessutom åt att planera för en större om- och tillbyggnad av biblioteket. Detta tyckte hon var spännande, men hon saknade kontakten med allmänheten.

Livet efter pensionen

Idag är Majken pensionerad, men hon har fortfarande kontakt med en del av sina före detta kollegor och är även medlem i en förening för pensionerade bibliotekarier som träffas ibland och gör olika aktiviteter tillsammans. Hon berättar att bibliotekaryrket har betytt väldigt mycket för henne under hennes liv:

Jag jobbade ju ända fram till pensioneringen... jag var ju inte hemmafru... någon gång. Så det var jätteviktigt. För jag var ju lycklig och glad att jag hade... valt rätt yrke, något som jag trivdes med.

Majken arbetade heltid under hela sitt yrkesliv och skapade förutsättningar för detta genom att ha hemhjälp, och hon hade även svärföräldrar som tog hand om barnen om dagarna. Bibliotekaryrket menar hon har alltid varit mer än ett yrke för henne. På frågan om hur hon upplever att detta tagit sig i uttryck svarar hon:

Ja, att man ger sig på även sina goda vänner och säger 'har du inte läst den? Den som är så jättebra' och 'nu har det kommit en fortsättning på den'. Nä, jamen det är klart att det präglar en ju... det gör det ju... när man tänker på det jämt och så... och det påverkade väl kanske mina barn... tyckte väl att de skulle läsa 'det eller det eller det'.

När hon nu ser tillbaka på sitt yrkesliv minns hon att det som var mest betydelsefullt i hennes arbete var "kontakten med låntagarna, att på olika sätt entusiasmera dem och få

dem att läsa bra saker och hitta bra böcker”. Belöningen kom när hon hade lyckats hjälpa någon att hitta något de sökte och var i behov av, och kunde se att de var nöjda med servicen. Både datoriseringen och utvecklandet av sambindningslistor minns hon som de största och viktigaste händelserna i biblioteksverksamheten under sitt yrkesliv och något som hade en positiv inverkan på henne och hennes arbete.

Analys

I detta kapitel analyserar vi intervjupersonernas berättelser och anknyter till teoretiska perspektiv och forskningsöversikt. I berättelserna har vi kunnat urskilja genomgående teman, vilka redovisas nedan.

Utbildning och lärande

Intervjupersonernas berättelser visar att det var en rad olika tillfälligheter som förde majoriteten av dem till bibliotekarieutbildningen. För Majken togs beslutet i tidig ålder och baserades på uppmuntran från omgivningen. Hennes egna intressen för litteratur och läsning drog henne till yrket, i vilket det fanns möjlighet för henne att leva ut dessa. För Birgitta handlade det mer om en nödlösning baserad på uteslutningsmetod, något som kan ses som ett negativt val. Däremot för de andra växte beslutet fram i vuxen ålder, och innan dess provade de olika vägar och sökte sig fram, vilket Anns och Karins berättelser ger uttryck för i termer av att de hade olika sysselsättningar innan de bestämde sig för bibliotekarieutbildningen. Intervjupersonerna har alla haft olika förutsättningar vilka på olika sätt påverkat deras identitetsskapande process, i vilken de har anpassat och omformat sina identiteter efter rådande situation och tillfälle (Jenkins 2008).

När intervjupersonerna påbörjade sina bibliotekariestudier kan det ses som att en socialisationsprocess in i yrket startade (Berger & Luckmann 1979). De inlemrades i interaktion med andra individer i det nya yrket, och tillägnade sig förståelse och nödvändiga kunskaper som behövdes för att kunna fungera i det nya sammanhanget. Både Anns, Birgittas, Karins och Majkens berättelser visar att den praktiska delen av utbildningen eller den praktiska erfarenhet som inhämtades innan utbildningen upplevs som speciellt givande och lärorik. Här kan en parallell dras till hur bibliotekarieutbildningen sett ut under större delen av 1900-talet, där praktiska inslag under utbildningen värderats högt (Seldén & Sjölin 2002). Det är detta "lärande i praktiken" som verkar haft störst betydelse för intervjupersonernas förberedelse inför och inträde i yrkeslivet. Här hade de samröre med handledare, bibliotekari kollegor och studiekamrater, vilka hade betydelse för deras socialisering in i yrket. För Ann, som utexaminerades i en tid av besparingskrav där det var svårt att komma in på arbetsmarknaden verkar detta ha påverkat henne på så vis att hennes socialisering in i yrket försvårades, då hon till viss del stod utanför de ramar som gällde för de fast anställda bibliotekarierna på de arbetsplatser där Ann tjänstgjorde som timvikarie i början av hennes yrkesliv. När intervjupersonerna senare gjorde sitt inträde i yrkeslivet har socialisationsprocessen fortsatt, och Birgittas berättelse visar upplevelsen av att det under hennes första tid som bibliotekarie var mycket energikrävande att tillämpa de olika outtalade regler som rådde på de arbetsplatser som hon mötte.

Relation till kollegor och låntagare

I vår studie kan vi se betydelsen av andra människors inverkan på intervjupersonerna under deras yrkesliv. Både kollegor, låntagare, chefer samt det omgivande samhället kan sägas ha bidragit till deras identifikation. Samtliga intervjupersoner har under deras yrkesliv varit medlemmar av bibliotekariegruppen där en kollektiv identitet har varit närvarande. Detta blir tydligt under intervjusituationen då intervjupersonerna vid ett flertal tillfällen uttrycker "vi" istället för "jag" när de berättar. I bibliotekariegruppen har de definierat sig själva utifrån gemensamma kunskaper och kompetenser, men även kategoriserats utifrån av andra, något som kan benämnas intern gruppidentifikation och extern kategorisering (Jenkins 2008). Intervjupersonernas berättelser ger uttryck för att interaktion med och uppskattning från låntagarna har haft stor inverkan på dem under deras yrkesliv. Detta har påverkat hur de värderat sin roll och kompetens. Positiv feedback, uppskattning och respekt från omgivningen har resulterat i ökad självkänsla, en tro på att de kan sitt yrke och att de fyller en viktig funktion som bibliotekarier, vilket troligtvis har gynnat identitetsformandet.

Utifrån intervjupersonernas berättelser ser vi att uttalanden om deras yrke från låntagare och andra människor i deras närhet har haft påverkan på deras kollektiva självuppfattning. Karins berättelse visar att hon upplever att människor har reagerat positivt när hon har berättat om sitt yrke, i termer av att det är ett intressant, förtroendeingivande yrke förknippat med god service. Detta har troligtvis haft betydelse för det sätt på vilket hon och andra i gruppen har sett på sig själva. I Birgittas berättelse kan vi förstå att det har funnits förväntningar från omgivningen på bibliotekariegruppen att de skulle ägna sig åt sitt yrke alltid, även utöver arbetstid. Detta skulle betyda att bibliotekarierna utifrån omvärlden har förväntats ha arbetet som identitet. Birgitta har motsatt sig detta, kanske för att hon kände att hon inte kunde eller ville leva upp till dessa förväntningar. I intervjupersonernas berättelser kommer även den interna gruppidentifikationen till uttryck, då de berättar om vilka arbetsuppgifter och kompetenser de haft som bibliotekarier och på vilket sätt de utfört deras arbete. I intervjupersonernas berättelser ser vi hur omgivningens respons har haft negativ inverkan på dem, då de på grund av den låga bibliotekarielönen och i jämförelse med andra yrkesgrupper känt sig nedvärderade. Denna jämförelse i likhet och skillnad har haft betydelse för deras kollektiva identifikation (Jenkins 2008).

Intervjupersonernas berättelser visar hur relationen till låntagare och kollegor även tar sig i uttryck i form av hierarkier inom biblioteksverksamheten, som funnits närvarande i framförallt den tidigare delen av deras yrkesliv. I Anns och Birgittas berättelser kan vi se att programverksamheten under en period var starkt reglerad från huvudbiblioteket, och både Majken och Karin berättar om uppdelningen mellan bibliotekarier och kontorister. Birgitta berättar om hur man i mötet med låntagarna satt som på en tron av kunskap i biblioteksdisk, vilken var upphöjd i rummet, och i Karins berättelse ser vi att hon har liknande erfarenheter av mötet med låntagarna, där det lades vikt vid att ha låntagaren mitt emot sig och skrivbordet som en slags barriär mellan bibliotekarie och låntagare. Berättelserna visar att bibliotekarierna som grupp särskiljer sig själva från övrig personal och låntagare i skapandet av, vad som kan kallas "vi" och "dem" (Jenkins 2008), där det kollektiva självförtroendet hos bibliotekarierna kan sägas ha främjats genom uteslutning av andra från sin egen grupp och för att samtidigt stärka sin egen position i sammanhanget. Vi tänker oss att bibliotekarierna, gentemot

annan personal och även låntagare, på detta sätt ville hålla fast vid sin specifika yrkeskunskap, något som troligtvis är en del av identifikationen med yrket.

Vi förstår det som att hierarkierna i relation till låntagarna mer och mer suddades ut under intervjupersonernas yrkesliv, då vi i deras berättelser kan se en övergång karaktäriserad av att man skulle möta låntagarna på ett nytt sätt och att biblioteksverksamheten skulle inbjuda låntagare till deltagande, något som vi förstår förutsatte en lyhördhet inför låntagarnas specifika behov och önskemål. Nu skulle istället bibliotekarierna och låntagare stå bredvid varandra och samarbeta kring informationssökningen. Karins berättelse visar tydligt hur samarbetet mellan bibliotekarierna och låntagare blivit en del av hennes vardag under den senare delen av hennes yrkesliv då hon framhäver detta som en av de upplevelser hon främst minns av sitt yrkesliv, att tillsammans med en låntagare gå ut i biblioteket och söka efter litteratur och information. På detta sätt förstår vi det som att distansen mellan låntagare och bibliotekarie minskade och att bibliotekariernas expertroll förändrades.

Litteraturförmedling och upplevelseverksamhet

Intervjupersonernas berättelser ger uttryck för upplevelser av boken och skönlitteratur, vilket vi menar utgör ett betydande element i deras berättelser, där också en förändrad syn på litteratur och förmedling kan skönjas. Intervjupersonerna har på sina individuella vis sett litteratur och läsning som en drivkraft och kärna i deras yrkesutövande, men detta tar sig olika uttryck i olika tider. Hansson (2005) och Skouvig (2004) menar att den tidiga folkbiblioteksverksamhetens fokus och uppdrag bestod i att upplysa och bilda befolkningen genom att tillhandahålla litteratur av folkbildande karaktär, vilket har präglat det tidiga folkbiblioteket på ett övergripande plan. Denna tanke var enligt Skouvig (2004) anknuten till rollen som tillhandahållare av den tryckta boken. I vår studie kommer denna föreställning till uttryck i samtliga intervjupersoners upplevelser av yrkeslivet. Utifrån deras berättelser förstår vi att det bildande uppdraget har varit starkt rotat i dem och präglat dem under hela deras yrkesliv, och det har påverkat deras syn på sin roll och sitt uppdrag. I Karins berättelse kommer detta till uttryck på det sätt att hon känt en stolthet över att hon kunnat upplysa människor och vi förstår att hon ansett att hon varit en del av ett folkbildande uppdrag. När intervjupersonerna i sina respektive berättelser talar om litteratur förstår vi att de sett på litteraturförmedling som en väsentlig del av yrket, och i berättelserna är en mer eller mindre stark kvalitetsaspekt närvarande. Schreiber (2006) menar att biblioteksverksamheten under 1960-talet innehade en syn på viss kunskap och kultur som "bättre" och mer värd än annan. Vi ser framförallt i Majkens och Karins berättelser att kvalitetsaspekten har präglat deras syn på litteratur under hela deras yrkesliv. Det som berättelserna visar kan relateras till den kulturförmedlande identitet som Ørom (1993) menar att många bibliotekarierna präglades in i under 60-talet.

Intervjupersonernas berättelser visar hur biblioteksverksamheten i stort mer och mer lämnade den folkbildande tanken och utvecklades mot föreställningen om att det var viktigare att anpassa verksamhet och biblioteksbestånd utifrån låntagarnas behov och önskemål. Den förändrade synen på litteratur och kvalitet kan relateras till den utveckling som skedde under 70- och 80-talet, då Hedemark (2009) menar att biblioteksverksamhetens fokus ändrades från upplysning och förmedling av litteratur av god kvalitet. Istället, menar Ørom (1993), ökades acceptansen för låntagarnas

individuella olikheter, vilket kan relateras till Karins upplevelse av att det blev alltmer fokus på att anpassa biblioteksverksamheten utifrån låntagarnas önskemål. Karin upplever detta som positivt överlag, men vi förstår även att hon sett nackdelar med detta, då hon menar att intresset för de böcker som köpts in på efterfrågan ofta blev kortvarigt, vilket innebar att böcker fick kasseras. Även Birgittas berättelse visar att användarorientering fick en allt större roll under hennes yrkesliv, då hennes arrangemang i stort anpassades alltmer utifrån låntagarnas behov och förutsättningar, vilket vi förstår att hon upplever som positivt och som något hon själv var med och påverkade. Upplevelserna av det mer användarorienterade förmedlingsarbetet kan relateras till Øroms (1993) socialarbetaridentitet, där låntagarnas behov sätts i fokus, något som Birgitta i stor utsträckning har gjort under hennes yrkesliv. Majkens upplevelse av förändringsaspekten vad gäller litteraturförmedling beskrivs i termer av att förmedlingen gick från att få låntagarna att läsa god litteratur till att hjälpa dem att hitta information.

Intervjupersonernas berättelser, vilka vi sett ger uttryck för framväxten av den mer användarorienterade verksamheten, visar samtidigt utvecklingen mot ett ökat fokus på upplevelseförmedling inom biblioteksverksamheten. Ørom (1993) beskriver den konkurrenssituation som biblioteket tvingades förhålla sig till under 90-talet, då andra aktörer inom den kultur- och medieförmedlande branschen tog plats på arenan. Detta hade som följd att biblioteket började att förmedla upplevelser som ett led i att locka människor till sig. I framförallt Majkens och Karins berättelser kommer erfarenheter av framväxten av den upplevelseförmedlande verksamheten till uttryck. Till följd av den tekniska utvecklingen och Bibliotekstjänsts service upplever Majken att det blev mer tid över för andra uppdrag och hon kunde se hur den uppsökande verksamheten och arbetet med upplevelseverksamhet blev alltmer utbredd. Detta uppfattar Majken var en del i att locka människor till biblioteket, något som hon menar var väsentligt för biblioteksverksamheten. Även i Karins berättelse framhävs bibliotekets utveckling mot en öppen mötesplats med inriktning mot upplevelseförmedling, och hon upplever att denna verksamhet var bibliotekets sätt att hålla sig framme på marknaden i syfte att kunna konkurrera med andra aktörer. Hansson (2005) belyser den marknadsorienterade föreställningen, vilken bredde ut sig inom biblioteksverksamheten under 80-talet, då biblioteket därmed började att betraktas som ett vinstdrivande företag. Kann-Christensen och Andersen (2009) beskriver new public management och den därtill knutna fokuseringen på besöksstatistik. I Anns och Karins berättelse ges uttryck för upplevelsen av en utveckling mot att biblioteket mer och mer behövde visa god besöksstatistik i syfte att få ekonomiska medel, och att det kommersiella sättet att tänka kom till att styra i större omfattning.

Teknisk utveckling

Den tekniska utvecklingen är ett tema som tar stor plats i intervjupersonernas berättelser. Samtliga berättar om teknik, datorisering eller internet, och vi förstår att de upplever både för- och nackdelar med den tekniska utvecklingen. Genom Majkens berättelse kan vi förstå att datoriseringen haft stor inverkan på henne som bibliotekarie och hennes yrkesverksamma liv. Vi tolkar det som att hon har en positiv upplevelse av den tekniska utvecklingen, och till den grad att hon anser sig ha varit förespråkare för den i relation till kollegor. I Majkens berättelse framhävs de praktiska arbetsuppgifter och verktyg som hon upplever var omfattande och tidskrävande inom yrket under den

tidigare delen av hennes yrkesliv; kortkatalog, bokkort, läspennor med mera, och vi förstår att hon är av uppfattningen att den tekniska utvecklingen underlättade bibliotekariearbetet och gav utrymme för fokus på andra arbetsuppgifter. Även Karin berättar om de praktiska arbetsuppgifterna som till följd av den tekniska utvecklingen försvann mer och mer, underlättade för henne i arbetet och frigjorde tid som hon kunde tilldela annat arbete. Hon ser alltså tydliga fördelar med datoriseringen, och hon har även positiva upplevelser av införandet av internet och kan se hur det öppnade upp en ny värld av möjligheter.

Karins berättelse vittnar även om den förändring i bibliotekarierollen som utvecklingen enligt henne innebar, då låntagare blev mer självständiga och kunde söka information på egen hand. Hon upplever att den betydande roll bibliotekarierna tidigare haft mer och mer försvann, något som hon tycker var ledsamt. Birgitta betonar att datoriseringen innebar en betydande omställning som förändrade arbetet i mycket hög utsträckning, både i positiv och negativ bemärkelse. Vi förstår att hon upplever det som skönt att hon hann gå i pension innan hon var tvungen att sätta sig in i vissa kommunikationstekniska arbetsuppgifter relaterade till exempelvis bibliotekets blogg och pod-radio. Samtidigt förstår vi att den tekniska utvecklingen utgjorde en förutsättning för den omfattande programverksamhet som hon då kunde ägna sig åt. Ann kan se nyttan med internet; det har kunnat vara till hjälp i informationssökning, men samtidigt uttrycker hon att hon många gånger känt sig otillräcklig i förhållande till förväntningar från låntagare på vad man som bibliotekarie ska kunna i relation till tekniken. Vi förstår det som att Ann känner att hon saknar den kompetens som krävts, och hon ifrågasätter därmed förändringar i bibliotekarierollen och vad den ska innebära. Paralleller från berättelserna kan dras till Schreibers (2006) resonemang om att bibliotekarierollen är satt i gungning på grund av bland annat teknisk utveckling.

Ørom (1993) menar att den informationsteknologiska utvecklingen har lett fram till den informationsförmedlande bibliotekarieidentiteten, vilken innebär att tekniska verktyg fyller en stor funktion i tillgängliggörandet av bibliotekets resurser. Intervjupersonernas berättelser visar just hur teknik och därtill knutna redskap gör sitt inträde i biblioteksverksamheten och hur de upplever att det påverkar deras vardagliga arbete. Vi har sett i avsnittet *Skönlitteratur och boken* att intervjupersonernas upplevelser kan anknytas till den kulturförmedlande identiteten, och att intervjupersonerna till stor del verkar lägga vikt vid det som denna identitet enligt Ørom innebär. En del av intervjupersonernas berättelser ger uttryck för en viss ambivalens i deras förhållningssätt till den tekniska utvecklingen. Det verkar i viss mån ha varit svårt för dem att förena deras traditionella föreställningar om vad som är väsentligt i yrket och vad det ska innebära med de nyare aspekterna av yrket som utvecklingen fört med sig. Detta kan bero på att intervjupersonerna funnit det svårt att hantera det faktum att de inte själva har kunnat påverka hur utvecklingen i yrket har sett ut; den tekniska utvecklingen har inte gått att vända sig emot.

Övergången från praktiska arbetsuppgifter med därtill anknutna verktyg till mer teknikorienterade arbetssätt har för intervjupersonerna inneburit en effektivisering och mer tid åt annat arbete. Sundin (2006) menar att bibliotekarieryrket varit tätt sammanknutet med traditionella sökverktyg, och att teknisk utveckling påverkat och omformat bibliotekariers uppfattning av sig själva och sitt yrke. Detta kan således anknytas till vår studie, då vi ser det sätt på vilket den tekniska utvecklingen har präglat

intervjupersonernas upplevelser av yrket, deras syn på sig själva och bibliotekarierollen. Utifrån berättelserna verkar det som att den tekniska utvecklingen inneburit att tidigare kompetenser nästintill blivit meningslösa inom bibliotekaryrket när nya tillkommit. I jämförelse med intervjupersonernas syn på utbildning blir detta paradoxalt, då de samtidigt värderat praktiska kunskaper som speciellt givande och lärorika. I vår studie kan vi se att teknisk utveckling har inneburit förändringar i bibliotekariegruppens arbetsuppgifter och arbetsmetoder, vilket har lett till att intervjupersonerna varit tvungna att tillägna sig nya kunskaper och verktyg som ett led i socialisationen (Berger & Luckmann 1979), för att kunna begripa och integreras i det nya sammanhanget. Detta inlemmande i nya system har, som vi förstår det, för några av intervjupersonerna varit förenat med känslomässig påverkan. Schreiber (2006) menar att samhällsliga förändringar har bidragit till att bibliotekarier tvingats omformulera sin syn på sig själv och sin yrkesroll, vilket kan sättas i relation till vår studie med avseende på teknisk utveckling och de förändringar i yrket som denna inneburit.

Bibliotekaryrket som en livsstil

Yrket och arbetet är en stor del av ens liv, och är något som man engagerar sig i. Ofta handlar det om mer än endast ett sätt att tjäna sitt levebröd; det är något som man identifierar sig med. I vår studie förstår vi det som att bibliotekaryrket för samtliga intervjupersoner upplevs vara väldigt betydelsefullt, och de har i stor utsträckning förknippat, och gör i viss mån fortfarande, sitt yrke med sin person och sitt övriga liv. Anns berättelse uttrycker att yrket kommit att prägla hennes fritid i termer av intresse för läsning samt även arbetsrelaterade funderingar. Majken ger oss en förståelse för att yrket ständigt funnits i hennes tankar, och att hon tipsat bekanta om ny litteratur och påverkat sina barn i termer av vad de borde och inte borde läsa. Karins berättelse ger på olika sätt uttryck för att yrket inneburit mer för henne än endast ett arbete. Detta blir tydligt på det sätt hon berättar om biblioteket, verksamheten och de olika avdelningarna, och om den saknad hon upplevt under de perioder hon hade andra uppdrag. Hon berättar även att yrket bibliotekarie inte är något som hon endast arbetat med, utan något som hon *varit*. Av Birgittas berättelse kan vi skönja liknande mönster. Vi förstår att hon haft en stor passion för yrket, och hon verkar ha haft ett stort personligt engagemang för framförallt barnverksamheten. Birgitta beskriver också att hon sett yrket som förbundet med hennes person. Flera av intervjupersonerna har identifierat sig med yrket och denna yrkesidentitet verkar för intervjupersonerna ha varit kopplad till deras övriga liv, i form av en livsstil.

Idag är Birgitta, Karin och Majken engagerade i pensionärsföreningar där de umgås med före detta bibliotekarier, vilket ger dem möjlighet att fortsatt vara en del av biblioteksvärlden. Utifrån berättelserna ser vi att intervjupersonerna även som pensionärer innehar en kollektiv identitet, genom vilken de förstår sig själva, då det i berättelserna blir tydligt att intervjupersonerna inte bara ser sig själva som pensionärer, utan just som *pensionerade bibliotekarier*. Vi förstår det som att intervjupersonerna inte fullt ut vill eller kan släppa yrket, och eftersom yrket för var och en av dem varit starkt förknippat med deras person och inneburit en livsstil är detta inte heller så svårt att förstå.

Slutsatser och diskussion

I detta stycke avser vi att återkoppla till uppsatsens syfte och frågeställningar för att ta reda på huruvida vi kunnat besvara dem. Vi avser även att teckna en bild av våra reflektioner över vald metod, teori och urval av intervjupersoner, samt vilka konsekvenser dessa val kan ha haft för uppsatsens resultat. Avslutningsvis redogör vi för uppsatsens bidrag och ger förslag på vidare forskning.

Uppsatsens övergripande syfte har varit att med utgångspunkt i fyra pensionerade folkbibliotekariers berättelser om sitt yrkesliv, genom en livshistorisk ansats undersöka deras upplevelser av sitt yrkesliv och vägen dit. Uppsatsens teoretiska grundvalar har färgat vår förståelse i analysen av de berättelser som växt fram.

- Vilka förändringar i yrket har folkbibliotekarierna varit med om och hur har de upplevt dessa?

Intervjupersonerna har berättat om deras upplevelser av yrkeslivet och vägen dit. I berättelserna ges uttryck för erfarenheter gällande yrkesval, utbildning, olika arbetsplatser de varit verksamma vid, vardagliga arbetsuppgifter och där tillhörande verktyg samt människor de samarbetat med eller mött i deras arbete. Upplevelser av en rad olika förändringar i bibliotekaryrket och biblioteksverksamheten, en del mer framträdande och genomgående än andra, har förmedlats genom berättelserna. För att besvara frågeställningen återvänder vi till kapitel *Analys*.

De upplevelser av förändringar som genomgående kan skönjas i berättelserna handlar om utvecklingen av synen på litteratur och förmedling i yrket, från folkbildning och kvalitetstänkande till ett mer användarorienterat förhållningssätt. Centralt och genomgående i intervjupersonernas berättelser är att de, trots den övergripande utvecklingen som biblioteksverksamheten genomgått under deras yrkesliv, kan sägas ha hållit fast vid förmedling av litteratur och läsning som kärnan i deras yrkesutövande under yrkeslivet som bibliotekarie, men som tar sig olika uttryck i olika tider. Ytterligare en förändringsaspekt som framträtt i berättelserna kan knytas till förändrade relationer mellan bibliotekarie och låntagare, där utvecklingen upplevs ha gått från hierarkiska mönster till ett mer samarbetsinriktat förhållande där bibliotekarie och låntagare uppfattas befinna sig på samma nivå. Distansen mellan bibliotekarie och låntagare kan sägas ha minskat samt bibliotekariernas expertroll förändrats. I berättelserna framstår den tekniska utvecklingen som central i intervjupersonernas erfarenheter av yrkeslivet, och de upplever både för- och nackdelar i förhållande till denna. Utvecklingen har för intervjupersonerna inneburit en effektivisering i yrket, vilket haft som följd att de har kunnat ägna mer tid åt andra arbetsuppgifter. Samtidigt har utvecklingen inneburit upplevelsen av en förändrad bibliotekarieroll och även, i viss utsträckning, framkallat ett ifrågasättande av förändringar i rollen. Berättelserna ger även uttryck för att den upplevelseförmedlande verksamheten blivit mer och mer utbredd under intervjupersonernas yrkesliv, vilket de upplever varit en del i att locka människor till biblioteket och visa på god besöksstatistik.

Vi kan se i berättelserna att intervjupersonerna under yrkeslivet har levt professionens förändringar; de har upplevelser av en del av de förändringar som präglat den kontext i vilken de levt sina yrkesliv, och de har bemött och hanterat dessa på sina egna vis. En del av förändringarna har fått dem att ifrågasätta sin kompetens och roll som bibliotekarier, medan andra kan sägas ha bidragit till deras utveckling.

- Vad har upplevts som betydelsefullt i formandet av de pensionerade bibliotekariernas identitet?

Återigen vänder vi tillbaka till kapitel *Analys* för att besvara frågeställningen. Berättelserna visar att samtliga intervjupersoner under sina yrkesliv identifierat sig med sitt yrke på ett personligt plan och för en del av dem har yrkesidentiteten varit kopplad till deras övriga liv, i form av en livsstil. I identitetsformandet under deras yrkesliv på det kollektiva planet har kollegor, låntagare och andra människor som de haft samröre med haft stor betydelse. Hur omgivningen har reagerat på, behandlat och positionerat intervjupersonerna har bidragit till deras formande av identitet. Den kollektiva identiteten blir framträdande i hur de sett på sig själva som bibliotekarier i ett samtidigt särskiljande från andra i omgivningen.

De förändringar i yrket som upplevelserna vittnar om har i olika grad påverkat deras roll som bibliotekarier och kan sägas ha bidragit till en förändrad självuppfattning. Utveckling och förändring i yrket har medfört att de i olika grad har fått socialiseras in i teknik, nya system och sammanhang, vilket för några av dem kan sägas ha varit förknippat med emotionell påverkan och ett ifrågasättande av förändringarna i bibliotekarierollen. Detta kan bero på att intervjupersonerna tidigt under deras yrkesliv präglades in i föreställningar om vad som på den tiden uppfattades vara bibliotekariers uppdrag och roll. Därefter kan de sägas ha varit mer eller mindre starkt rotade i samma föreställning under deras fortsatta yrkesliv, vilket kan upplevas vara svårt att förena med nyare aspekter av yrket som utvecklingen fört med sig. Intervjupersonernas kunskap, kompetenser och färdigheter som bibliotekarier har varit en del av deras identitet och har haft betydelse för det sätt på vilket de uppfattat sig själva. När utvecklingen medfört att nya arbetsuppgifter och arbetsformer introducerats har de ställts inför att anamma förändringar i bibliotekarierollen och omförhandla vem de är som bibliotekarier, något som kan upplevas problematiskt då det handlar om förändringar som man inte själv kan styra över eller påverka.

Reflektion över metod och teori

För oss innebar en livshistorisk ansats och metod ett nytt arbetssätt. Det verkade till en början spretigt och komplext, men på samma gång uppfattade vi det som ett spännande tillvägagångssätt. Vi insåg att ansatsen och metoden inte var välbeprövad inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet, vilket motiverade oss än mer att ta oss an ansatsen. Metoden anpassar sig i hög grad till materialet, vilket betyder att den ger en flexibilitet till forskaren, något som kan betraktas som positivt då det kan uppfattas som en frihet att inte fullt ut behöva arbeta inom givna ramar. Ansats och metod har för oss inneburit en utmaning, men samtidigt lämnat utrymme för kreativitet. En svårighet har varit att skapa sig en uppfattning om hur analysarbetet ska ta sig ut, då det verkar finnas olika tillvägagångssätt och dessutom få, vad vi uppfattar som, konkreta beskrivningar av denna process. Dessutom finns det inom metoden många

olika begrepp och benämningar som forskare använder med varierande innebörd, vilket kan göra det svårt att få en tydlig uppfattning av metoden. Det som vi uppfattar som ansatsens fördel är att man som forskare får möjlighet att kombinera det vetenskapliga forskningsarbetet med ett skrivande av prosaisk karaktär.

Metoden har bidragit till att vi fått ett rikt och omfattande empiriskt material, i vilket vi har kunnat urskilja intervjupersonernas upplevelser av deras fullständiga yrkesliv som bibliotekarier och inte endast kortare aspekter av detta. Genom att tillämpa den livshistoriska metoden har vi kunnat ha tiden som en kontinuerlig variabel vilket varit lämpligt då vi har velat undersöka upplevelser av förändring och utveckling över tid. Metoden har begränsat oss så till vida att vi inte har kunnat belysa en del upplevelser, händelser och skeenden som intervjupersonerna valt att berätta om med hänsyn till etiska aspekter och anonymitet. Detta har medfört att vi upplevt det som en balansgång mellan att å ena sidan värna om intervjupersonernas anonymitet och å andra sidan skildra upplevelserna av deras yrkesliv med detaljrikedom.

Vilken version av sig själv som intervjupersonerna valt att presentera för oss beror troligtvis på den kontext som var rådande vid det tillfälle då berättelserna kom till uttryck. Både tid, rum och förutsättningar spelar förmodligen roll i detta. Berättelserna har skapats i ett samspel med oss, vilket betyder att det faktum att vi är bibliotekariestudenter med en tillsammans med dem gemensam nämnare i bibliotekarieryket kan ha haft betydelse för den bild som de presenterat för oss. En bild av sig själva och yrket som möjligtvis skulle kunna vara av förskönad karaktär; den bild som de tror att vi vill höra, en bild som motsvarar de förväntningar som de tror finns från oss och andra. Att en del av intervjupersonerna är aktiva i bibliotekariepensionärsföreningar kan också haft påverkan, då de till följd av detta till viss del fortfarande kan känna sig som en del av bibliotekarieryket, och inte endast något som de sysslät med i det förflutna. Om kontexten varit en annan hade berättelserna troligtvis sett annorlunda ut, vilket hade gett oss ett annat resultat.

Den inneboende synen på identitetskonstruktion i ansats och metod, som traditionellt sett betonar individuell identitet, samspelar inte utan viss friktion med social identitet och den kollektiva nivån i identitetsskapandet som vi valt att lyfta fram. Vårt fokus har varit att studera vad som har varit betydelsefullt i formandet av de pensionerade bibliotekariernas identitet. Vi har utgått från deras berättelser om deras yrkesliv; yrkesliv i vilka de levt och arbetat i en social kontext och varit en del av yrkesgruppen bibliotekarier. Med vald teori har vi därför velat lyfta fram aspekter som bidragit till en förståelse för det kollektiva identitetsformandet.

Genom att utgå från social identitet, och lyfta fram det kollektiva planet i identitetsskapande, samtidigt som vi analyserat det genom den livshistoriska intervjun, har vi erhållit en bredare förståelse för de pensionerade bibliotekariernas formande av identitet, vilken vi inte i lika stor utsträckning hade fått insikt i med utgångspunkt från den livshistoriska forskningens traditionella identitetssyn. Valet av teoretiska perspektiv har även inneburit att andra för identifikationen betydelsefulla inslag har utelämnats, vilka troligtvis hade framkommit utifrån ett annat teoretiskt perspektiv.

Avslutande reflektioner

Uppsatsen har bidragit till att ett nytt perspektiv på förändringar i biblioteksverksamheten och bibliotekarieyrket har lyfts fram. Detta kan fungera som ett komplement och tillföra värdefull kunskap till forskningsfältet. Vi menar att det i forskning relaterad till bibliotekarieprofessionen är väsentligt att bibliotekarier själv får medverka och bidra med erfarenheter i förhållande till deras yrkesutövande och yrkesliv. Därmed görs en röst hörd och deras perspektiv synliggörs. I denna studie har de pensionerade bibliotekarierna getts en röst och detta inifrånperspektiv på professionen kan erbjuda både nutida och framtida bibliotekarier möjlighet till djupare förståelse för yrket och hur man kan leva genom dess förändringar. Studien har gett möjlighet till förståelse för hur man kan forma och leva sitt yrkesliv, något som kan vara meningsfullt för yrkesverksamhet och för professionen.

Dagens samhälle förändras snabbt, och med det biblioteksverksamheten och professionen. Att dokumentera pensionerade bibliotekariers upplevelser och erfarenheter av sina yrkesliv som bibliotekarier och tillgängliggöra detta för kommande generationer blir därför viktigt, annars finns risk för att dessa insikter går förlorade. De pensionerade bibliotekarierna har levt sina yrkesliv i en annan tid än den vi lever idag och de har upplevt skeenden och omständigheter som vi aldrig kommer att göra. För oss som studenter och blivande bibliotekarier har de upplevelser som vi fått ta del av inneburit att vi har fått ett nytt perspektiv på yrket, vilket vi kommer att bära med oss i det stundande yrkeslivet. Under vår utbildning har vi studerat den utveckling som skett i folkbiblioteksverksamheten, och den förståelse som vi utvecklat genom att ta del av intervjupersonernas berättelser utgör ett värdefullt komplement till de kunskaper som vi tillägnat oss under vår utbildning. Vi vill med uppsatsen förmedla upplevelser av yrket till kommande studenter inom biblioteks- och informationsvetenskap för att även de ska få djupare insikter i yrket, dess utveckling och förändringar, och därmed förståelse för hur yrket blivit så som det är. Detta menar vi kan stärka dem och ge en djupare grund att stå på när de ska träda in i yrkeslivet. Vad framtiden inom verksamhetsfältet och professionen för med sig är höljt i ovisshet, men genom att ta del av pensionerade bibliotekariers återblickar på sina yrkesliv, och samtidigt få insikt i hur historien har upplevts kan det bli lättare att förstå nutiden och ta sig an det som komma skall.

Vi föreslår att vidare forskning skulle kunna fokusera på hur de som stått utanför professionen har upplevt biblioteksverksamhetens utveckling, det vill säga låntagarna. I vår studie har vi sett att de pensionerade bibliotekarierna i stor omfattning berättar om möten och interaktion med låntagare. Förändringarna i biblioteksverksamhet och profession har således berört även dem, och det skulle vara intressant att undersöka hur deras upplevelser och erfarenheter ser ut. Detta skulle bidra med ytterligare perspektiv och värdefull kunskap. En utveckling av vår studie skulle kunna vara att låta urvalet av intervjupersoner även innefatta pensionerade bibliotekarier som haft andra befattningar och positioner inom folkbiblioteksverksamheten berätta om sina erfarenheter, för att i en jämförelse få fram olika perspektiv på utveckling och förändring. Att studera hur äldre eller pensionerade bibliotekarier med erfarenhet av annan biblioteksverksamhet än folkbiblioteksverksamhet kan även föreslås, då upplevelser av förändring och utveckling inom till exempel högskole- eller universitetsbibliotek skulle ge ytterligare inblick i hur bibliotekarieyrket förändrats. Det skulle även vara intressant att undersöka professionens förändringar ur ett

genusperspektiv. Skiljer sig kvinnliga pensionerade bibliotekariers upplevelser och erfarenheter av yrket från manliga? Och i så fall på vilket sätt?

Forskning med livshistorisk ansats är sällsynt inom biblioteks- och informationsvetenskapen, och när det gäller den utveckling och de förändringar som biblioteksverksamheten och professionen har genomgått lyser individperspektivet med sin frånvaro. Styrkan med livshistorisk forskning är att den kan resultera i insikter och djupare förståelse för ett fenomen, vilket inte i lika hög grad kan nås med andra metoder. Vi hoppas att vår uppsats kan bidra med ett ökat intresse för livshistorisk ansats och därmed en större utbredning av forskning med denna ingång inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet.

Referenser

- Adelswärd, V. (1996). *Att förstå en berättelse: eller historien om älgen*. Stockholm: Bromberg.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1979). *Kunskapssociologi: hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Carlsson, H. (2013). *Den nya stadens bibliotek: om teknik, förnuft och känsla i gestaltningen av kunskaps- och upplevelsestadens folkbibliotek*. Diss. Lunds universitet. Lund: Univ.
- Casey, M. E. & Savastinuk, L. C. (2007). *Library 2.0: a guide to participatory library service*. Medford, N.J.: Information today.
- Cole, A. L. & Knowles, J. G (red.) (2001). *Lives in context: the art of life history research*. Walnut creek, Calif.: Altamira press.
- Dehlin, H. (2008). *Biblioteksanvändning och läsning: tre användares levnadsberättelser*. Magisteruppsats, biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Borås: Högskolan.
- Dybbroe, B. (2013). Work identity and contradictory experiences of welfare workers in a life-history perspective. *Historical social research*, 38 (2), ss. 107-123.
- Elgqkist-Saltzman, I. (1997). Rostadlärarinornas livshistorier. I Ambjörnsson R., Ringby P. & Åkerman S. (red.) *Att skriva människan: essäer om biografien som livshistoria och vetenskaplig genre*. Stockholm: Carlssons, ss. 123-144.
- Goodson, I. F. & Sikes, P. J. (2001). *Life history research in educational settings: learning from lives*. Buckingham: Open university press.
- Goodson, I. F. & Numan, U. (2003). *Livshistoria och professionsutveckling: berättelser om lärares liv och arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Hansson, J. (1998). *Om folkbibliotekens ideologiska identitet: en diskursstudie*. Lic.-avh. Göteborgs universitet. Göteborg: Univ.
- Hansson, J. (2005). *Det lokala folkbiblioteket: förändringar under hundra år*. Linköping: Mimer, Institutionen för beteendevetenskap, Linköpings universitet.
- Hedemark, Å. (2009). *Det föreställda folkbiblioteket: en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*. Diss. Uppsala universitet. Uppsala: Univ.
- Jenkins, R. (2004). *Social identity*. 2. ed., London: Routledge.

- Jenkins, R. (2008). *Social identity*. 3. ed., London: Routledge.
- Johansson, A. (2005). *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur.
- Kann-Christensen, N & Andersen, J. (2009). Developing the library: between efficiency, accountability and forms of recognition. *Journal of documentation*, 65 (2), ss. 208-222.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Labaree, R. V. (2006). Encounters with the library: understanding experience using the life history method. *Library trends*, 55 (1), ss. 121-139.
- Länge Lidin, M. (2003). *En mycket boksynt man: Karl-Gunnar Walls liv som stadsbibliotekarie och litteraturvän*. Magisteruppsats, biblioteks- och informationsvetenskap, Högskolan i Borås. Borås: Högskolan.
- Marander-Eklund, L. & Östman, A. (2011). Biografiska betydelser: norm och erfarenhet i levnadsberättelser. I Marander-Eklund, L. & Östman, A. (red.) *Biografiska betydelser: norm och erfarenhet i levnadsberättelser*. Möklinta: Gidlund, ss.7-20.
- Mead, G. H. (1976). *Medvetandet, jaget och samhället: från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos.
- Müller, J. Norrie, C. Hernandez, F. & Goodson, I. (2010). Restructuring teachers' work-lives and knowledge in England and Spain. *Compare: a journal of comparative and international education*, 40 (3), ss. 265-277.
- Nordgren, K. (2006). Historia som medvetande, identitet och handling i ett mångkulturellt Sverige. I Pérez Prieto, H. (red.) *Erfarenhet, berättelse och identitet: livsberättelsestudier*. Karlstad: Karlstads universitet, ss. 130-140.
- Pérez Prieto, H. (red.) (2006). *Erfarenhet, berättelse och identitet: livsberättelsestudier*. Karlstad: Karlstads universitet.
- Roberts, B. (2002). *Biographical research*. Buckingham: Open university.
- Salminen-Karlsson, M. (1994). *Att berätta och tolka liv: metodologiska problem i nyare life history-forskning*. Linköping: Linköpings universitet.
- Schreiber, T. (2006). Bibliotekarprofessionen siden 1960'erne. I Schreiber, T. & Elbeshausen, H. (red.) *Bibliotekarerna: en profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Fredriksberg: Forlaget samfundslitteratur, ss. 15-46.
- Seldén L. & Sjölin M. (2003). Kunskap, kompetens och utbildning: ett bibliotekariedilemma under 100 år. *Svensk biblioteksforskning*, 14 (4), ss. 19-67.

Skouvig, L. H. C. (2004). *De danske folkebiblioteker ca. 1880-1920: en kulturhistorisk undersøgelse ud fra dannelses- og bevidsthedshistoriske aspekter med belysning af tilknytningsforholdet til staten og "det offentlige"*. Ph.d.-afhandling. Danmarks Biblioteksskole. København: Institut for biblioteksudvikling.

Strömberg, M. (2010). *De första sex åren: en studie av fyra lärares professionella utveckling med en yrkeslivshistorisk ingång*. Diss. Högskolan i Borås & Göteborgs universitet. Borås/Göteborg: Högskolan/Univ.

Sundin, O. (2006). Informationskompetence, ikt og bibliotekarernes professionelle ekspertise. I Schreiber, T. & Elbeshausen, H. (red.) *Bibliotekarerne: en profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Frederiksberg: Forlaget samfundslitteratur, ss. 77-96.

Sundin, O. (2003). *Informationsstrategier och yrkesidentiteter: en studie av sjuksköterskors relation till fackinformation vid arbetsplatsen*. Diss. Högskolan i Borås & Göteborgs universitet. Borås: Valfrid.

Wagman Kåring A. (2008). *Bibliotekarien och professionen: en forskningsöversikt*. <http://www.biblioteksforeningen.org/wp-content/uploads/2011/08/Professionen2.pdf> [2014-03-01]

Torstensson, M. (1996). *Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksidéerna: exemplet Sverige och några jämförelser med USA*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf [2014-04-25]

Öberg, P. (1997). *Livet som berättelse: om biografi och åldrande*. Diss. Uppsala universitet. Uppsala.

Öberg, P. (2011). Livshistorieintervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber, ss. 58-70.

Ørom, A. (1993). Bibliotekarieidentiteter, förmedlingsarbete och arbetsorganisation. *Biblioteksbladet*, 78 (8), ss. 228-231.

Bilagor

Bilaga A – Brev till intervjupersoner

Hej!

Våra namn är Sofie Eriksen och Lisa Rosenbäck och vi är studenter i biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet (ABM-programmet). För närvarande skriver vi vår masteruppsats, där vi vill undersöka pensionerade folkbibliotekariers upplevelser av sitt yrkesliv. Vi tänker intervjua ett mindre antal bibliotekarier med lång yrkeserfarenhet, som får möjlighet att berätta relativt fritt om hur de har upplevt förändringar som skett inom yrket.

Vi har fått tips om att du skulle kunna vara intresserad. Vi vänder oss därför till dig då vi tycker att det skulle vara spännande att få ta del av just dina erfarenheter, och din medverkan skulle vara mycket betydelsefull för oss i vårt uppsatsarbete. Vi är flexibla och kan anpassa oss efter när du kan medverka. Om du tycker att det låter intressant och vill delta är vi tacksamma om du hör av dig till oss så snart som möjligt! Om du inte har möjlighet att delta tar vi gärna emot tips på namn som du tror kan vara intresserade.

Med vänliga hälsningar,

Sofie Eriksen & Lisa Rosenbäck

Bilaga B – Brev med teman inför intervju

Hej!

Tack för att du vill vara med i vårt uppsatsarbete och berätta om dina yrkeserfarenheter för oss!

Uppsatsen kommer att handla om pensionerade folkbibliotekariers upplevelser och erfarenheter av sitt yrkesliv, samt hur yrket har förändrats under deras tid som bibliotekarie. Du kommer att få berätta relativt fritt för oss om ditt yrkesliv, från början till slut, och hur du har upplevt förändringar som skett inom bibliotekarieyrket. Vi är intresserade av dina vardagserfarenheter, konkreta saker och händelser, vad du har gjort i det dagliga arbetet och hur det har sett ut under olika tidsperioder.

Det finns vissa teman som vi kommer att utgå från under samtalet, och dessa får du gärna ha i åtanke inför intervjun. Dessa teman handlar om:

- Ditt yrkesval, utbildning och anställningar som bibliotekarie.
- Ditt dagliga arbete som bibliotekarie under olika tidsperioder.
- Verktyg eller materiella ting som du använt i det dagliga arbetet under ditt yrkesliv.

Specifika årtal eller tidsperioder som du förknippar med dessa teman, det vill säga till exempel när du började din utbildning och hur länge den varade, när du började ditt första jobb som bibliotekarie och så vidare, är vi också intresserade av att få ta del av. Vi skulle också gärna, i samarbete med dig, vilja rita upp en tidslinje över ditt yrkesliv med händelser och årtal som du anser har varit viktiga för dig i ditt arbete.

Vi är intresserade av att få kontakt med andra pensionerade folkbibliotekarier för intervju och tar gärna emot tips på namn som du tror kan vara intresserade av att delta. Tveka inte att höra av dig till oss om du har några frågor eller funderingar! Vi ser framemot att träffa dig!

Vänliga hälsningar,

Sofie Eriksen & Lisa Rosenbäck

Bilaga C – Konversationsguide

Under samtalet får du berätta relativt fritt om ditt yrkesliv från början till slut (gärna med specifika årtal i åtanke); om vad du har gjort i ditt dagliga arbete som bibliotekarie under ditt yrkesliv och hur du har upplevt detta. Vi är även intresserade att få ta del av dina erfarenheter av hur yrket har förändrats under ditt yrkesliv.

Yrkesval och utbildning

- Berätta om hur det gick till när du bestämde dig för att bli bibliotekarie? Hur såg vägen till bibliotekarieexamen ut för dig?
- Berätta om hur du uppfattade utbildningen, vad fick du lära dig?
- Tyckte du att utbildningen gav dig de redskap som du behövde för att ta dig an arbetet?

Första arbetet som bibliotekarie

- Berätta om ditt första arbete som bibliotekarie, vad gjorde du då på jobbet? Vad tyckte du att arbetet gick ut på under denna tid, vilka var de viktigaste arbetsuppgifterna tycker du? Vad var roligast?
- Vad krävdes för att du skulle göra arbetet? (Kunskapsmässigt, kompetens, teknisk färdighet?)
- Var det som du hade tänkt dig att det skulle vara att arbeta som bibliotekarie?

Fortsatta arbeten

- Berätta om ditt fortsatta yrkesliv efter första arbetet?
- Vad gjorde du då på jobbet? Vad tyckte du att arbetet gick ut på under denna tid, vilka var de viktigaste arbetsuppgifterna? Vad var roligast?
- Vad krävdes för att du skulle göra arbetet? (kunskapsmässigt, kompetens, teknisk färdighet?)
- Berätta om hur personalsammansättningen såg ut?

Yrket i förändring och utveckling

- Berätta om större händelser i ditt liv som haft betydelse för eller påverkat din yrkesroll, ditt arbete, ditt yrkesliv?
- Har du stött på trösklar i yrkeslivet? Berätta om hur dessa såg ut och hur du hanterade dem?
- Har det funnits situationer i ditt yrkesliv då du har känt dig orolig för att inte kunna leva upp till det som jobbet krävt?
- Har du under ditt yrkesliv stött på nya idéer och synsätt? Hur har du tagit emot dessa i sådana fall?

- Har det funnits tillfällen i ditt yrkesliv då du fått lära om och vidareutbilda dig?
Vilka var dessa situationer?

Lokal och konkreta materialiteter

- Vill du beskriva miljön på ditt första arbete? Hur såg det ut i rummet, vad fanns i disken, på ditt kontor? Hur såg det ut i biblioteket? Hur kunde det se ut senare under ditt yrkesliv?

- Kommer du ihåg tillfällen då nya arbetsredskap introducerades i ditt arbete? Vad tänkte du om detta och vad innebar det för ditt arbete? Hur förändrades ditt dagliga arbete i och med detta?

Avslutande frågor

- När du ser tillbaka på ditt yrkesliv, vad är det då som du minns starkast? Vad har varit mest utmanande?

- Vad har ditt arbete som bibliotekarie betytt för dig i ditt liv? Hur tar den känslan sig i uttryck?

- Hur ser din kontakt med biblioteksvärlden ut idag?

Övrigt

Har du några frågor eller funderingar? Är det något du skulle vilja tillägga?

Bilaga D – Arbetsfördelning

Arbetet med föreliggande uppsats har genomförts av kontinuerlig dialog och diskussion. Vid inläsning har författarna växlat litteratur i syfte att öka djup och förståelse för denna. Båda författare har varit involverade i skrivandet av uppsatsens samtliga delar samt har varit närvarande vid samtliga intervjuer. I utformandet av uppsatsens porträtt har Sofie särskilt ansvarat för sammanställning av Anns och Birgittas porträtt medan Lisa haft särskilt ansvar för Karins och Majkens porträtt. Vi har gemensamt tagit ansvar för arbetet med uppsatsen och uppsatsen är ett resultat av ett lyckat samarbete mellan författarna.